

MIKÄ MUUTTUU VAI MUUTTUKO MIKÄÄN?

Tutkimus eron jälkeisistä
vanhemmuuskokemuksista

Saima Lehtimäki
511794
Pro gradu-tutkimus
Turun yliopisto
Sosiaalityö
Sosiaalityö
30.11.2016

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun
alkuperäisyys on tarkistettu Turnitin OriginalityCheck-järjestelmällä

TURUN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

LEHTIMÄKI SAIMA; Mikä muuttuu vai muuttuko mikään? Tutkimus eron jälkeisistä vanhemmuuskokemuksista.

Pro gradu, 76 s., 1 liite

Sosiaalityö

Joulukuu 2016

Tässä pro gradu- tutkimuksessa tarkastellaan eron jälkeisiä vanhemmuuskokemuksia. Tutkimustehtävänä on tavoittaa eron kokeneiden vanhempien subjektiiviset kokemukset ja ymmärtää niitä merkityksiä, joita vanhemmuus heidän kertomuksissaan saa. Lisäksi tehtävänä on paikantaa lapsesta kerrotut tarinat vanhemmuuden kontekstiin liittyen. Tarkoituksena on selvittää (1) millaisia merkityksiä eron jälkeinen vanhemmuus saa vanhempien kertomuksissa ja (2) millaisia merkityksiä lapset saavat vanhemmusnarratiiveissa?

Tutkimustyyppi on narratiivinen laadullinen tutkimus. Aineistona on kahdeksan eron kokeneen vanhemman kirjoitettua tarinaa. Aineisto on kerätty Hyvä erovanhemmuus ry:n ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran järjestämässä kirjoituskilpailussa 1.9.2011-15.3.2012. Kirjoituskilpailun aiheena oli "Vanhemmuus eron jälkeen". Vanhemmista kolme oli miehiä ja viisi naisia. Aineiston analysointi on toteutettu narratiivisen analyysin mukaisesti juonianalyysinä kunkin tarinan ydintarinasta käsin. Lasten saamat merkitykset kuvataan ydintarinoiden yhteydessä reippaan lapsen tarinan, lapsi eron sijaiskärsijänä tarinan ja lapsen edun tarinan avulla. Lisäksi narratiivien analyysinä on teemoiteltu tarinoiden merkityksiä eron jälkeisen vanhemmuuden ja lasten kanssa yläteemojen alle.

Parisuhteen päättyminen on kokijalleen usein kriisi ja herättää monia tunteita. Vanhemmuuden hoitaminen eron jälkeinen on haastavaa erilaisten tunteiden ristiaallokossa. Vanhemmuus sitoo pariskunnan yhteen myös eron jälkeen, koska yhteistyö lapsen asioissa jatkuu. Se miten kukin onnistuu yhdistämään tämän haastavan yhtälön riippuu monista tekijöistä, kuten sosiaalisista ja taloudellisista reunaehdoista ja ennen kaikkea entisten puolisoitten välisen kommunikoinnin onnistumisesta. Tutkimus vahvistaa näkemystä siitä, että on lapsen edun mukaista edistää vanhempien välisen yhteistyön toimivuutta. Palvelujärjestelmää, perhepolitiikkaa ja lainsäädäntöä on kehitettävä kokemuseräistä tietoa hyödyntäen. Eron jälkeinen vanhemmuus on sidottu aikaan ja paikkaan ja niihin kulttuurisiin merkityksiin joita eron jälkeisestä vanhemmuudesta tuotetaan. Vanhemmuudesta tuotetaan edelleen sellaisia sukupuolittuneita tulkintoja yhteiskunnan ja sosiaaliviranomaisten toimesta, mitkä eivät miellytä kaikkia vanhempia.

Asiasanat: eroaminen, avioero, vanhemmuus, narratiivisuus, lapset

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Ero perheessä	4
2.1 Ero yhteiskunnallisena ja taloudellisena kysymyksenä	5
2.2 Ero kriisinä ja tunnemyrskynä	8
2.3 Lapset ja ero	10
3. Eron jälkeinen vanhemmuus	12
3.1 Sosiaaliset suhteet eron jälkeisessä vanhemmuudessa	13
3.2 Eron jälkeinen vanhemmuus kiintymyssuhteen näkökulmasta	15
3.3 Aika ja paikka	16
3.4 Vanhempien yhteistyö eron jälkeen	18
4. Tutkimuksen toteutus	22
4.1 Tutkimustehtävän täsmennys	22
4.2 Tutkimusaineisto	23
4.3 Tutkimusmenetelmä	25
4.4 Narratiivinen ja narratiivien analysointi	26
4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	28
5. Juonianalyysi erovanhemmuus kertomuksissa	31
5.1 Onnellisen lopun tarinat	33
5.2 Epäonnen tarinat	39
5.3 Pysyvyys eronarratiiveissa	43
6. Eron jälkeisten vanhemmuusnarratiivien analysointi teemoittelun avulla	47
6.1 Eron jälkeinen vanhemmuus	47
6.1.1 Etävanhempi- ja lähivanhempitapaisuus	47
6.1.2 Eron jälkeisen vanhemmuuden ”kolmannet”	51
6.1.3 Eron jälkeistä vanhemmuutta tunteiden vallassa	55
6.1.4 Hyvä eron jälkeinen vanhemmuus-ideaali	57
6.1.5 Ulkopuolinen apu	61

6.2 Lasten kanssa	62
6.2.1 Aika ja paikka vanhemmuusnarratiiveissa.....	62
6.2.2 Lapset välittäjinä	66
7. Johtopäätökset	67
8. Lähteet.....	72

1. Johdanto

Parisuhteen päättyminen on henkilökohtainen tragedia ja yhteiskunnallisesti merkittävä ilmiö. Avioerot ovat yleistyneet kaikissa länsimaissa. Suomessa vuonna 2015 avioerojen määrä kääntyi jälleen nousuun ja avioeroja otettiin 13 939 kappaletta. Samaan aikaan myös avioliittojen solmiminen lisääntyi aiempiin vuosiin verrattuna. Vuonna 2015 avioeron todennäköisyys ensimmäisessä liitossa oli 39%. (Siviilisäädyn muutokset 2015. Tilastokeskus). Avoliitot purkaantuvat avioliittoja todennäköisemmin, mutta vastaavaa tarkkaa tilastotietoa avioeroista ei ole saatavilla (Kiiski 2011, 18).

Tutkimuksellista mielenkiintoa eroja kohtaan on esiintynyt monilla tieteenaloilla. Itse kiinnostuin tutkimaan eron jälkeisiä vanhemmuuskokemuksia, koska halusin paikantaa miten ero perheessä vaikuttaa vanhemmuuteen. Vaikka ero katkaisee puolisosuhteen, yhteistyö vanhempina jatkuu, mikäli eroavilla on lapsia. (Kiiski 2010, 106.)

Työssäni lastensuojelun sosiaalityöntekijänä olen kohdannut avioeron katkeroittamia vanhempia, joiden vanhemmuus on kärsinyt aikuisten keskinäisten ristiriitojen vuoksi. Sosiaalityössä olen osallistunut myös käräjäoikeuden pyynnöstä laadittujen olosuhdeselvitysten tekoon, minkä perusteena on vanhempien välinen huolto- ja tapaamisriita. Työssäni olen usein huomannut, että joillain vanhemmilla vanhemmuus ja päättynyt parisuhde kietoutuvat tiiviisti yhteen. Tällöin vanhempi ei välttämättä ole pystynyt näkemään lapsen tarpeita erillisinä omista tarpeistaan. Huoltajuuskiistoissa on yleensä kyse vanhempien vallanhimosta, jolloin lapsen tarpeet jäävät toissijaisiksi (Hellsten 2005, 165.) Minulla on herännyt halu ymmärtää millaisia merkityksiä vanhemmat itse antavat eron jälkeiselle vanhemmuudelle.

Erot kiinnostavat lukijoita, mikä näkyy muun muassa iltapäivälehtien erolööppien yleisyydessä (kts. Maksimainen 2010, 132). Koska erot ovat yleisiä, ne myös koskettavat lähes jokaista meistä lähipiirin kautta. Myös minä olen kohdannut eroja lähipiirissäni. Omat vanhempani ovat eronneet minun lähestyessä aikuisikää, mikä tekee avioerosta minulle henkilökohtaisen ja subjektiivisen tutkimuskohteen. Koen, että eron jälkeisen vanhemmuuden osalta tutkimuskohde on kuitenkin riittävän kaukainen, koska vanhempieni erosta on parikymmentä vuotta. Erityisesti eron jälkeiseen vanhemmuuteen pystyn suhtautumaan objektiivisesti, koska olin itse vanhempieni eron aikaan aikuinen. Erovanhemmuus on koskettanut minua myös ystäväni kautta, mikä osaltaan on lisännyt kiinnostustani eron jälkeistä vanhemmuutta kohtaan.

Huoltoriidat kuormittavat oikeuslaitosta ja sosiaalipalveluita aiheuttaen taloudellisia paineita yhteiskunnalle (Kiiski 2010, 257). Eron jälkeinen vanhemmuus vaikuttaa ratkaisevasti lapsen hyvinvointiin ja huoltoriidat aiheuttaa perheille sekä taloudellista että henkistä kärsimystä. Vanhempien näkemykset eron jälkeisestä vanhemmuudesta auttavat jäsentämään tuen tarvetta ja palveluiden kohdentamista. Erojen yleisyys lisää paineita palvelujärjestelmän kehittämiseen (Kääriäinen 2009, 12). Vaikka eroja on tutkittu paljon, laadullista tutkimusta eron vaikutuksista lapsiin ja vanhemmuuteen on vähemmän. Laadulliset tutkimukset yksilöiden inhimillisistä kokemuksista rikastuttavat kvantitatiivista tutkimusperinnettä.

Tarkastelen pro gradu-tutkimuksessani yksilöiden kokemuksia eron jälkeisestä vanhemmuudesta. Tutkimustehtävänä on tutkittavien subjektiivisen vanhemmuuskokemuksen tavoittaminen, mitä pyrin ymmärtämään narratiivisen tutkimusmenetelmän avulla. Tutkimuksessani olen kiinnostunut tutkittavien omista kokemuksista ja kokemusten sosiaalisesta ulottuvuudesta. Olen kiinnostunut vanhempien itsensä eron jälkeiselle vanhemmuudelle antamista merkityksistä.

Vanhemmuuden käsitteeseen sisältyy aina myös lapsi tai lapsia (Hokkanen 2005). Eron jälkeiseen vanhemmuuteen sisältyy myös lapsiin liittyvien asioiden ratkaiseminen, kuten huollosta ja asumisesta sopiminen (Kiiski 2010, 106). Vanhemmuuden merkitystä tutkittaessa, on mielestäni tärkeä paikantaa myös

lapsen saamia merkityksiä. Tämän vuoksi olen kiinnostunut myös lasten näkymisestä vanhemmuutta kuvaavissa kertomuksissa. Tahdon myös nostaa lapsen näkyväksi puhuttaessa vanhemmuudesta.

Aineistona käytän Hyvä erovanhemmuus ry:n ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuosina 2011-2012 toteuttaman eron jälkeistä vanhemmuutta koskevan kirjoituskilpailun kirjoituksia. Koska aineisto on elämäkerrallinen ja verrattain pieni, katson, että juuri narratiivisella lähestymistavalla voidaan vastata tutkimuskysymyksiin, jotka ovat:

1) millaisia merkityksiä eron jälkeinen vanhemmuus saa vanhempien kertomuksissa?

2) millaisia merkityksiä lapset saavat vanhemmusnarratiiveissa?

Erojen yleisyydestä johtuen myös eropalveluita on kehitetty ja kehitetään. Sosiaalityötä tehdään eroon liittyvissä palveluissa, kuten perheneuvoloissa, lastenvalvojan työssä, olosuhdeselvitysten teossa, sovittelupalveluissa ja lastensuojelussa. Vanhempien omien merkitysten ymmärtämisen avulla voidaan edistää palveluiden kohdistumista asiakkaiden tarpeita huomioiden. Lisäksi vanhemmuuskokemusten ymmärtämisen myötä voidaan tehdä lapsi näkyvämmäksi eroprosessissa.

Rajaan tutkimuksen koskemaan ainoastaan eron jälkeistä aikaa. Rajauksen perusteena on kiinnostukseni nimenomaan eron jälkeistä vanhemmuutta kohtaan ja pyrkimys paikantaa vanhempien omia merkityksiä, joiden pohjalta voisi rakentaa asiakaslähtöisiä palveluita eron jälkeisen vanhemmuuden tukemiseksi. Lasta kuvaavien narratiivien nostaminen esiin on tärkeää, koska juuri lapsen edun ja lapsen näkemyksen huomioiminen pitäisi olla sosiaalityön keskiössä työskenneltäessä eronneiden perheiden kanssa (kts. THL, lastensuojelun käsikirja).

En erottele tutkimuksessasi sukupuoliä ja avio- ja avoeroja, koska ajattelen erottelun olevan turhaa vanhemmuuskokemuksia tutkittaessa. Sukupuolittunutta erotutkimusta on jo jonkin verran tehty, kuten Tuomen (2008) lisensiaattitutkimus koskien eron jälkeistä isyyttä sekä Nousiaisen (2004) väitöskirja lapsistaan erossa asuvista äideistä. Omassa tutkimuksessani olen halunnut tutkia vanhemmuutta, enkä lähtökohtaisesti ole eritellyt kokemuksia

sukupuolen mukaan. Aineiston analysointivaiheessa joidenkin vanhempien kertomuksista nousi esille sukupuolen merkitys viranomaisten asenteissa, minkä kuitenkin nostin esiin.

Käyttämästäni aineistosta on aiemmin tehty hyvää erovanhemmuutta koskeva pro gradu –tutkimus, jonka vuoksi haluan omassa tutkimuksessani antaa tutkittavien omille merkityksille tilaa sitoutumatta etukäteen eron jälkeisen vanhemmuuden hyvyteen tai haasteisiin.

2. Ero perheessä

Avio- ja avoerojen yleistyttyä 1970- luvulta lähtien (Tilastokeskus, Siviilisäädyn muutokset 2015) on myös kiinnostus eroja kohtaan kasvanut. Eroja on tutkittu 1990-luvulta lähtien eri tieteenaloilla paljon (Forssén, Haataja ja Hakovirta 2009, 9; Kääriäinen ym. 2009, 11). Erojen tilastollisen tutkimuksen rinnalla on tarve tuottaa tietoa erojen yksilöllisestä merkityksestä perheille, vanhemmille ja lapsille. Erotutkimus onkin monipuolista ja monikäsitteistä, eikä käsitteiden yhtenäinen määrittely ole ollut helppoa. (Kääriäinen ym. 2009, 11-12.) Samoista asioista käytetään eri käsitteitä ja eri asioista käytetään samoja käsitteitä. Lain näkökulmasta yksinhuolto kertoo lapsen huoltajuudesta, kun taas arkikielessä tai asumismuotojen tutkimuksessa yksinhuolto kertoo yhden vanhemman taloudesta. Vastaavasti yhden vanhemman taloudessa elävää voidaan kuvata käsitteellä lähivanhempi. Lähi- ja etävanhempi käsitteitä on myös kritisoitu niiden vanhemmuutta arvottavasta ulottuvuudesta. Jotkut ovat tulkinneet käsitteiden arvottavan lapsen ja vanhemman välistä suhdetta siten, että lähivanhempi olisi lapselle läheinen ja etävanhempi etäinen. (Kääriäinen ym. 2009, 12-13.) Joskus etävanhemmasta käytetään myös termiä elatusvelvollinen, mikä korostaa vanhemmuuden taloudellista ja juridistakin ulottuvuutta (Kuronen 2003, 116). Käytän tässä tutkimuksessa teoreettisessa osuudessa käsitteitä rinnakkain sen mukaan mistä viitekehystä asiaa on tarkasteltu. Varsinaisessa tutkimusosassa käytän käsitettä lähi- ja etävanhempi kuvaamaan vanhemman statusta suhteessa lapsen asumiseen. Käsitteet lähi- ja etävanhempi ovat juurtuneet arkikieleen ja niiden käyttö on hyvin yleistä.

Eroon liittyy monia lakiin kirjattuja menettelyitä, joiden merkitys korostuu, kun ero koskee lapsiperhettä. Lähtökohtana on, että vanhemmat voivat sopia keskenään lapsen huollosta- ja tapaamisista sekä elatuksesta. Asioista sopiminen voi olla vaikeaa, koska eroon liittyy usein pettymystä parisuhteen päättymisestä. Ulkopuolinen apu voi tällöin auttaa sopimukseen pääsemisessä. (Hokkanen 2005, 46.) Suomessa *laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta* sekä *laki lapsen elatuksesta* säätelevät näitä sopimuksia ja kiistoja. Lapsen oikeus elatukseen perustuu vanhemman velvollisuuteen vastata lapsensa elatuksesta. Eron jälkeen lapsen elatuksesta, asumisesta, huollosta ja tapaamisista voi tehdä sopimuksen, jonka vahvistaa kunnan lastenvalvoja arvioiden lapsen etua. Riitatilanteissa vanhemmilla on mahdollisuus viedä asia kärjäoikeuden ratkaistavaksi. Kärjäoikeus voi pyytää sosiaalilautakunnalta olosuhdeselvitystä lapsen ja vanhempien olosuhteista. Sosiaalityötä tehdään myös järjestettäessä kärjäoikeuden pyynnöstä sovittelua silloin, kun laadittua sopimusta tai oikeuden päätöstä ei jostain syystä ole noudatettu. (THL, lastensuojelun käsikirja.)

2.1 Ero yhteiskunnallisena ja taloudellisena kysymyksenä

Suomessa avioerojen määrä on kolminkertaistunut vuodesta 1963. Vuonna 2015 avioeroja otettiin 13 939 ja avioliittoa solmittiin 24 708. Vaikka solmittujen avioliittojen määrä on kasvussa, on vielä matkaa avioliiton kultavuosiin eli 1960-1970-luvun vaihteen yli 40 000 vuosittain solmittuun avioliittoon. Vuonna 2015 avioeron todennäköisyys ensimmäisessä liitossa oli 39%. (Siviilisäädyn muutokset 2015. Tilastokeskus).

Avoliitot purkaantuvat avioliittoa todennäköisemmin, mutta vastaavaa tarkkaa tilastotietoa avioeroista ei ole saatavilla (Kiiski 2011, 18). Vuoden 2005 sosiaalibarometrin mukaan avopareista, joilla on lapsia erosi yli kaksinkertainen määrä kuin aviopareista, joilla on lapsia. (Suomalainen lapsi 2007, 5.) Lasten ja vanhemmuuden näkökulmasta ei ole merkitystä sillä onko pari ollut ennen eroa avo- vai avioliitossa. Lasten elatusta, huoltoa ja tapaamisia koskeva lainsäädäntö koskee samalla tavoin avo- ja avioliitossa olleita.

Vuoden 1987 avioliittolaki helpotti avioeron hakemista, kun syyllisen hakemisesta, perusteiden esittämisestä ja vahingonkorvauksista luovuttiin

(Kiiski 2011, 34.) 1987 lain mukaan tuomioistuin myöntää avioeron toisen tai molempien puolisoitten hakemuksesta joko kuuden kuukauden harkinta-ajan jälkeen puolisoitten vaatimuksesta tai ilman harkinta-aikaa, jos asumuseroa on jatkunut vähintään kaksi vuotta. Vuotta 1987 seurasi kahden vuoden voimakas kasvu avioerotilastoissa, mikä kuitenkin tasaantui tämän jälkeen 13-14 000 vuositasolle.

Yhteishuolto on selvästi lapsen yleisin huoltomuoto, kun vanhemmat asuvat erillään. Yhteishuolto kertoo lapsen asioiden juridisen vastuun jakamista eikä itsessään kerro vielä mitään lapsen asumisesta, tapaamisjärjestelyistä tai taloudellisesta vastuusta (Hakovirta & Rantalaiho 2009, 39-40). Vuonna 2015 lastenvalvojan vahvistamissa huolto- ja tapaamissopimuksissa 93% vanhemmat päätyivät yhteishuoltoon (THL, tilastoraportti, lapsen elatus ja huolto 2015). Lastenvalvojan vahvistamia lapsen elatussopimuksia on tehty vuonna 2015 hieman huolto- ja tapaamissopimuksia enemmän. Mikäli etävanhempi laiminlyö sovitun elatusavun maksun, Kela maksaa lähivanhemmalle elatustukea. Elatustukea voi saada myös, jos elatusapu on määritelty etävanhemman alentuneen elatuskyvyn vuoksi elatustukea pienemmäksi tai isyyttä ei ole vahvistettu. Vuonna 2015 Kela maksoi elatustukea 10%:sta kaikista 0-17-vuotiaista lapsista eli 106 796 lapsesta. Elatustuen maksaminen on kasvanut vuosittain sekä keskimääräisinä euromäärinä että lasten lukumääränä mitattaessa koko 2000-luvun ajan. (Kelan lapsiperhe-etuus tilasto 2015). Täysimääräinen elatustuki on 154,77 e/kk (KELA elatustuki, 2016). Maksetun elatustuen kasvun syynä voidaan ajatella olevan yleinen heikentynyt taloudellinen tilanne, josta johtuen etävanhempien elatuskyky on alentunut esim. työttömyyden tai lomautusten vuoksi. Toisaalta myös erojen lisääntyminen lisää elatustukimenoja.

Eroilla on vaikutuksia perheen talouteen. Airio (2007) on tutkinut erojen vaikutusta perheen taloudelliseen tilanteeseen köyhyystutkimuksessaan. Yksi talouteen vaikuttava tekijä on se, että usein lasten lähivanhemmaksi jää nainen, jonka tulot ovat jo lähtökohtaisesti miehen tuloja heikommalla tasolla. Lisäksi erossa menetetään kahden elättäjän tuomat suhteelliset taloudelliset edut. Heikoimmassa taloudellisessa asemassa ovat yksinhuoltajaäitien perheet, joissa on useita lapsia ja työmarkkinaongelmia. (Airio 2007, 181.) Myös Forssén ja Ritakallio (2009, 86-90) tulevat samaan johtopäätökseen Eurooppalaisten

yksinhuoltajaäitien köyhyyttä tutkiessaan. Suomalaisten yksinhuoltajaäitien köyhyysaste on eurooppalaisittain pieni, mutta yksinhuoltajaäitien köyhyysriski on moninkertainen puolisoäiteihin verrattuna. Erityisesti työmarkkinoiden ulkopuolella olevat yksinhuoltajaäidit osoittautuivat muita useammin köyhiksi sekä tuloköyhyyttä, subjektiivista köyhyyttä, että tulojen riittävyyttä tarkasteltaessa.

Kiisken (2010, 103-104) tutkimuksen mukaan äidit kokivat eron vaikuttaneen talouteensa negatiivisemmin kuin miehet tai lapsettomat naiset. Lisäksi, mitä useampia lapsia yksinhuoltaja äidin taloudessa asui, sitä enemmän taloudellisia vaikeuksia hän raportoi. Kiisken mukaan eron negatiiviset taloudelliset vaikutukset kuitenkin helpottuivat ajan kuluessa. Kansainvälisesti asiaa tutkineen Gadallan (2009, 55) tutkimuksessa seurattiin puolisoiden taloudellista tilannetta eron jälkeen vuosina 1999-2004. Tutkimuksen perusteella Gadalla toteaa naisten kärsivän eron jälkeen taloudellisesta taantumasta miehiä useammin ja miehiä pidempään.

Vuonna 2005 yksinhuoltajatalouksista lähes neljännes kuului pienituloisiin eli käytettävissä olevat tulot oli alle 60% keskituloista. Kahden vanhemman lapsiperheistä pienituloisiin kuului lapsiluvun mukaan 5-14%. (Suomalainen lapsi 2007, 10.) Taloudellisilla vaikeuksilla on merkittäviä vaikutuksia perheiden kokonaishyvintointiin, koska taloudelliset vaikeudet on tilastollisissa tutkimuksissa liitetty heikompaan terveyteen ja heikompaan sosiaaliseen pääomaan (kts. THL, hyvinvointi- ja terveyserot). Blomberg & Tähtinen (2009, 166) liittävät omassa tutkimuksessaan heikon taloudellisen tilanteen myös kielteisempään vanhemmuuskokemukseen. Vanhemmuuden kokemista raskaana voi selittää Määtän tutkimustulos siitä, että taloudelliset ristiriidat johtavat usein katkeruuteen, mikä voi uuvuttaa vanhempaa (Määttä 2002, 135).

Taloudellisilla vaikeuksilla on myös suoria vaikutuksia lasten elämään. Tulomenetykset voivat näkyä lapsen arjessa monin tavoin, kuten yhteisen tekemisen vähentymisenä, harrastusten menettämisenä, asuinolosuhteiden heikkenemisenä sekä sosiaalisen statuksen alentumisena. (Wallerstein ym. 2007, 190.) Myös etävanhemman taloudellisilla vaikeuksilla on merkitystä

lapselle. Taloudelliset vaikeudet voivat olla jopa este tapaamisten toteuttamiselle. (Kääriäinen 2008, 89.)

2.2 Ero kriisinä ja tunnemyrskynä

Eroa voidaan kuvata prosessina, joka alkaa valmistelevilla pohdinnoilla ja keskusteluilla, etenee varsinaisen eron hakemiseen ja päättyy uuteen elämään totutteluun ja lasten asioista sopimiseen entisen puolison kanssa (Kiiski 2010, 47). Kaarina Määttä (2002) on päätenyt kuvaamaan avioeroa prosessina, johon sisältyy eron valmistautuminen tunnetasolla, erovalmiuden vahvistuminen keskustelujen kautta, tunne- ja surutyötä sekä varsinaisen eroamisen jälkeinen uudelleen työstämisen vaihe (103-135). Määttän mukaan erovalmius on saavutettu, kun puoliso puhuu mahdollisesta erosta käyttäen sanaa kun. Erovalmius näkyy tällöin sekä puheessa että tunnetasolla haluna erota. Lisäksi erovalmius lisääntyy myös toiminnantasolla ja eron liittyä jo käytännön järjestelyiden suunnittelua. (2002, 109-110). Ero aiheuttaa puolisoissa paljon tunteita, joita Määttä päätyy kuvaamaan tunnemyllerryksenä. Tällöin tilanteeseen voi liittyä aluksi pettymystä ja loukkaantumista, joka surutyön edetessä voi muuttua suuttumukseksi ja vihaksi. (Mt.2002, 123-124.) Eron jälkeisessä vaiheessa puoliset työstävät uutta elämää, luopumalla vanhasta ja suuntautumalla kohti uutta (Mt. 2002, 131.)

Eroa kuvataan usein myös kriisinä, joka seuraa kriisin nelivaiheista prosessia (kts. Cullberg 1991). Ero ei kuitenkaan aiheuta kaikille kriisiä. Mikäli eron liittyä yllättävyyttä ja järkytystä, se horjuttaa yksilön perusturvallisuutta ja voi aiheuttaa kriisin (Määttä 2002, 125). Cullberg (1991, 140) näkee eron johtavan kriisireaktioon, koska ihmissuhteen katkeaminen ja turvallisuuden tunteen järkkäminen aiheuttaa ahdistusta ja yksinäisyyden tunnetta. Kriisi etenee shokkivaiheesta reaktio- ja työskentelyvaiheen kautta uudelleensuuntautumisen vaiheeseen. Shokkivaihe koskee erityisesti yllätyksenä tullutta eroa tai uskottomuustilannetta. Shokkivaiheessa tieto torjutaan tietoisuudesta, koska yksilöllä ei ole keinoja käsitellä tietoa. Reaktiovaiheessa yksilö reagoi eron puolustusmekanismiensa välityksellä, mikä helpottaa sopeutumista tuskalliseen todellisuuteen. Tyypillisiä puolustusmekanismeja on eron liittyvien tunteiden kieltäminen tai torjuminen. Usein ero johtaa myös regressiiviseen käytökseen, kuten hallitsemattomiin tunteenpurkauksiin tai alkoholin käyttöön. (Cullberg

1991, 142-154.) Reaktiovaihe voi johtaa myös psykofyysisiin oireiluihin, kuten univaikeuksiin ja ruokahaluttomuuteen (Määttä 2002, 125).

Puolustusmekanismien laaja käyttö vaikeuttaa vanhemmuutta ja luo lapselle turvattomuutta. Pitkään jatkuvat ja vaikeat ristiriidat vanhempien välillä, mihin regressiivinen käytös helposti johtaa, ovat lapsille haitallisia ja voivat aiheuttaa psyykkisiä oireita myös lapsille (Salo 2009, 118; Cullberg 1991,). Kriisiprosessi etenee työskentelyvaiheeseen, jolloin yksilö hyväksyy eron ja opettelee elämään sen kanssa. Työskentelyvaiheen onnistunut läpikäyminen johtaa uudelleensuuntaamisen vaiheeseen. Tällöin ero on yksi elämään kuuluva kokemus, mutta elämä jatkuu uudenaikaisena. (Cullberg 1991, 142-154.)

Ero vaikuttaa yksilöihin monin eri tavoin. Ero muuttaa aiempia käsityksiä maailmasta ja itsestä ja samalla eroihin liittyvä traagisuus ja tunnemyrsky herättävät kiinnostusta muissa. Myös median mielenkiinto on kohdistunut julkisuuden henkilöiden erotarinoihin, koska ne kiinnostavat lukijoita. Iltapäivälehdet ovat kuvanneet eroja kärsimystarinaa ja eroon on liitetty paljon kielteisiä tunteita. Toisaalta lehtien kirjoituksista on voitu lukea myös julkisuuden henkilön kokemasta helpotuksesta ja kirjoitukset ovat muodostaneet selviytymistarinan. Iltapäivälehtien kirjoitukset ovat pääosin kuvanneet eroa emotionaalisesti raskaana. (Maksimainen 2010, 148-150.) Mediassa esitetyt narratiivit eroista eivät vain kerro tarinaa julkkisten eroista, vaan rakentavat todellisuuttamme ja käsityksiämme eroista. (Palmunen 2009, 62.)

Eron kokeminen herättää useimmissa vaikeita tunteita, mutta tunteiden voimakkuus vaihtelee yksilöllisesti (Määttä 2002, 133). Eron jälkeen syyllisyyden kokeminen tai toisen puolison syyttely on yleistä. Kiisken (2011, 100) tutkimuksen mukaan naiset kokivat miehiä useammin syyllisyyden tunteita. Sekä äidit että isät kokivat eniten syyllisyyttä lasten vuoksi. Eroon voi liittyä myös häpeän tunteita. Kiisken tutkimuksessa erityisesti usean lapsen äidit kokivat eron jälkeen häpeää. Tutkittavien kokemusten perusteella Kiiski toteaa, että häpeän ja syyllisyyden tunteet voivat vaikeuttaa eroista selviytymistä. (Kiiski 2010, 100-102.) Myös Kääriäisen (2008, 66-76) tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kuvasivat häpeän ja syyllisyyden tunteita. Vanhemmat kantoivat huolta lapsistaan ja olivat pahoillaan siitä, että omat voimavarat eivät ole riittäneet tukemaan lasta riittävästi. Vanhemmat kokivat syyllisyyttä perheen

hajoamisesta ja liian vähäisestä läsnäolosta lasten arjessa. Kääriäisen tutkimuksessa häpeää tunsivat erityisesti ilman lapsiaan asuvat äidit. (Kääriäinen 2008, 85, 91). Hokkasen tutkimuksessa lähi-isytyteen liittyi häpeän tunnetta. Lähi-isyys on poikkeavaa ja siksi leimaavuutensa vuoksi häpeällistä. (Hokkanen 2005, 97-98.)

Kiiskan tutkimuksen perusteella erosta selviytyivät helpoiten ne, joiden luokse lapset jäivät asumaan. Voidaan tulkita siis perhesysteemin jatkuvuuden ja lasten läsnäolon helpottavan vanhemman erosta selviytymistä. (Kiiski 2010, 100-102.) Toisaalta Hokkasen tutkimuksessa lähi-isytyteen liittynyt häpeä haittasi erosta selviytymistä, vaikka he asuivat lasten kanssa. Etä-isien selviytymistä eron tunnemyrskystä helpotti tiivis yhteys lapseen ja mahdollisuus toteuttaa isyyttä eron jälkeen. (Hokkanen 2005, 170.)

2.3 Lapset ja ero

Lapsen asema eropuheessa on tiedostettu vasta 1970-1980-luvulta alkaen, jolloin Suomessa on säädetty lapsen etua koskevaa lainsäädäntöä kuten isyyslaki vuonna 1975 ja laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta vuonna 1983. (laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983; asetus isyyden vahvistamisesta ja kumoamisesta sekä lapsen elatuksesta 1976) Vaikka lapsi on länsimaisessa erokeskustelussa nykypäivänä hyvin edustettuna, ei lapsella kuitenkaan ole vaikutusvaltaa perhekokoonpanon määrittämisessä. Lapsi ei juurikaan voi vaikuttaa eropäätökseen. (Castrén 2009, 142.)

Ero kuitenkin vaikuttaa myös lapseen sekä suoraan että vanhempien kautta. Jari Sinkkonen kirjoittaa, että eron vaikutus lapseen ei ole yksiselitteistä. Sinkkonen näkee eron yhtenä tapahtumana pidemmässä tapahtumien ketjussa, mikä vaikuttaa lapsen elämään. Oleellisempaa lapsen kehitykselle on eroa edeltäneet tapahtumat, kuten riitelyn tai väkivallan näkeminen sekä eron jälkeisen vanhempien yhteistyön sujuminen tai sen vaikeutumisen. (Sinkkonen 2005, 125-127.) Suomalaisten tutkimusten mukaan useimmat lapset kokevat eron lyhyenä kriisinä ja selviytyvät hyvin (Sinkkonen 2008, 71). Kuitenkin osalle lapsista syntyy pitkäkestoisia ja vakavia tunne-elämän vaikeuksia (Sinkkonen 2011, 173). Erolla voi olla sosiaalisia, psyykkisiä, käytöksellisiä sekä opillisia

vaikutuksia lapsiin, vaikka pääsääntöisesti lapset sopeutuvat hyvin. Vanhempien ero vaikuttaa lapsen ihmissuhteisiin usein läpi koko elämän. Myös koulun keskeyttämisen ja käytöshäiriöiden riski kasvaa vanhempien eron myötä. Suurin osa lapsilla havaituista vaikeuksista on kuitenkin tutkimusten mukaan todettavissa jo ennen eroa. Voidaan todeta eron olevan yksi riskitekijä lapsen kehitykselle. (Emery 1999, 4-13.)

Myös Salo näkee oman tutkimuksensa valossa, että vanhempien välisten riitojen todistaminen ja ristiriitojen pitkäaikaisuus haittaavat lasten kehitystä enemmän, kuin varsinainen ero. Lasten suojaaminen parisuhteen konflikteilta ehkäisee lapsen psyykkistä oireilua. (Salo 2009, 118-119.) Puolisosuhteen ja vanhemmuuden erottaminen vähentää eronneiden vanhempien välisiä ristiriitoja, mikä suojaa lasta (Koskela 2008, 12).

Erokriittisempää näkökulmaa edustaa lasten erotutkimuksen best seller Judith S. Wallerstein, joka esittää useampiin tutkimuksiin vedoten, että eron kokeneet lapset ovat aggressiivisempia ja masentuneempia kuin ehjien perheiden lapset. Eron hoitaminen ilman riitelyä ei Wallersteinin oman pitkittäistutkimuksen mukaan vähennä eron vaikutuksia lapsiin. Eron jälkeen lapset ovat kokeneet huolta vanhemmistaan ja olleet yksinäisiä ja surullisia. Lisäksi lapset ovat toivoneet vanhempien pysyvän yhdessä. (Wallerstein ym. 2007, xxvii-xxviii.) Myös Linnavuoren (2009, 157) tutkimukseen osallistuneet molempien vanhempien luona vuoroasuvat lapset pitivät ihanteellisimpana tilanteena vanhempien pysymistä yhdessä.

Lasten erosta selviytymiseen vaikuttaa monet yksilölliset tekijät, kuten ikä ja kehitystaso sekä temperamenttityyppi. (Sinkkonen 2005, 125-127.) Amato (1999, 23) toteaa lapsen sopeutumista vaikeuttavan lähivanhemman sopeutumisvaikeudet, ero etävanhemmasta, vanhempien väliset ristiriidat, taloudelliset vaikeudet ja muut elämänmuutokset. Jos lapsi voi tukeutua vanhempiinsa tai muihin aikuisiin ja hänellä on henkisiä resursseja, kuten vahvuutta ja lahjakkuutta, hän selviää erosta paremmin (Wallerstein 2007, 303.) Kiiski (2010, 106-107, 252) on tutkimuksessaan todennut melkein puolen vanhemmista kokeneen erolla olevan kielteisiä vaikutuksia lapsiin. Kokonaisuudessaan Kiiskan tutkimukseen osallistuneet vanhemmat olivat tyytyväisiä lasten hyvinvointiin. Kiiski arvioi erojen yleisyyden osaltaan

helpottavan lasten selviytymistä erosta, koska kulttuurisesti ja sosiaalisesti eroaminen on nykyään normaalia, ei poikkeus.

Erolla on lapsille myös myönteisiä merkityksiä. Kauppisen tutkimuksessa lapset näkivät eron myönteisinä vaikutuksina muun muassa kodin rauhallisen ilmapiirin ja helpottuneen olon. Mikäli ennen eroa perheessä oli ollut riitoja, ero koettiin erityisen helpottavana. (2013, 115-117.) Vanhemmat uskoivat lastensa olevan tyytyväisiä eroon, koska vanhemmat olivat eron jälkeen onnellisia (Kauppinen 2013, 148).

Lapset eivät useinkaan ymmärrä eron syitä, koska syy-seuraussuhteen ymmärtäminen on vielä puutteellista (Wallerstein ym. 2007, 302). Siksi erosta ja eron syistä kertominen lapsen ikätasoisesti on tärkeää lapsen selviytymisen kannalta (Kääriäinen 2008, 105.) Lapset voivat luoda omia merkityksiään eron syistä, mitkä eivät välttämättä ole todellisia. Tyypillistä on, että lapsi syyttää erosta itseään. Ero voi aiheuttaa huolta ihmissuhteiden pysyvyydestä yleisesti, mikä voi johtaa menettämisen pelkoon ja näkyä esimerkiksi lähivanhempaan takertumisena. (Wallerstein ym. 2007, 302.) Menettämisenpelko voi näkyä myös eron kieltämisenä. Lapsi voi ruveta idealisoimaan etävanhempaa ja syyttää erosta lähivanhempaa. (Määttä 2002, 164-165.)

3. Eron jälkeinen vanhemmuus

Eron jälkeinen vanhemmuus voidaan jakaa psykologiseen, taloudelliseen, sosiaaliseen ja juridiseen ulottuvuuteen (kts. Kuronen 2003, 114-118; Broberg & Hakovirta 2009, 125, Amato & Gilbert 1999). Lapsen biologiset vanhemmat ovat lapsen geneettisiä vanhempia ja samat vanhemmat kantavat yleensä myös juridisen vanhemmuuden eli laillisen vastuun ja velvollisuudet lapsesta. Sosiaalista ja psykologista vanhemmuutta voi toteuttaa myös uudet ”isät” ja ”äidit”, joiden vanhemmuus perustuu käytännön asioiden hoitoon ja vuorovaikutussuhteeseen. (Ritala-Koskinen 2003, 121-127.) Eri ulottuvuudet liittyvät usein toisiinsa kuten Brobergin ja Tähtisen tutkimuksessa, jossa eronneiden vanhempien myönteiseen vanhemmuuskokemukseen liittyi mm. lasten ja etävanhemman toimiva suhde sekä perheen hyvä taloudellinen tilanne. (Broberg & Tähtinen 2009, 164-166.)

Vanhemmuutta toteutetaan eron jälkeenkin suhteessa lapseen. Kääräisen tutkimuksissa eronneet vanhemmat kuvasivat lapsiaan monin eri tavoin. Toisille lapsi määrittyi hoivaa ja huolenpitoa tarvitsevana, jolloin eron jälkeinen vanhemmuus määrittyi hoivan tarjoamisena. Toisille vanhemmille lapsi tarkoitti statussymbolia eli lapsen merkitys oli antaa aikuiselle vanhemman status. Lapsi määrittyi silloin aikuisen tarpeista käsin. Osalle eronneista vanhemmista lapsi loi perheen, jolloin lapsesta muodostui perheen olemassa olon edellytys. (Kääräinen 2008, 79.)

3.1 Sosiaaliset suhteet eron jälkeisessä vanhemmuudessa

Ero vaikuttaa myös perheen ja yksilöiden sosiaaliseen verkostoon. Pelkästään eroaminen puolisoista muuttaa verkostoa ratkaisevasti, mutta eron yhteydessä muuttuu sosiaaliset suhteet myös sukulaisiin ja ystäviin (Kiiski 2010, 97.) Lisäksi eronneet vanhemmat toivovat usein uutta pitkäkestoista ihmissuhdetta, mikä toteutuessaan lisää perheen sosiaalisia verkostoja (Hokkanen 2005, 171). Joskus uudet kumppanit osallistuvat ja jakavat vanhemmuutta biologisten vanhempien rinnalla, kun taas toiset jättäytyvät tai heidät jätetään vanhemmuuden ulkopuolelle. (Hokkanen 2005, 167). Castrénin (2009, 65) tutkimuksen tulokset tukevat Hokkasen esittämää eli osa uusista puolisoista jakoi laajasti vanhemmuutta ja osa ei halunnut minkäänlaista roolia vanhempänä.

Uusperheessä eläminen vaikuttaa myös lapsen kokemukseen perheestä, kun vanhemmuussuhteita muodostuu vanhempien uusiin puolisoihin. Käsite perheestä ja vanhemmuudesta muuttuu. Usein uusperheissä sosiaalisen ja psykologisen vanhemmuuden roolit jakautuvat useammalle aikuiselle. Psykologinen vanhemmuus on lapsen omaan kokemukseen ja kiintymykseen perustuvaa näkemystä siitä, kuka on minun äitini ja isäni. Sosiaaliseen vanhemmuuteen liittyy käytännön arjen huolenpidon lisäksi myös ulospäin näkyvä vanhemmuus eli niin sanottu julkinen vanhemmuus, jota usein toteuttavat myös vanhempien uudet puoliset. (Ritala-Koskinen 2003, 121-127.)

Castrénin (2009, 69) tutkimuksen mukaan lapset tai lapsi olivat eronneen vanhemman sosiaalisen verkoston tärkeimpiä henkilöitä niille, jotka asuivat kaksin lasten kanssa. Uudessa parisuhteessa elävillä vanhemmilla puoliso nousi läheisimmäksi joko yksin tai lasten rinnalle. Isä- ja äitipuolet sekä sisaruspuolet ovat osa lapsen eron jälkeistä perhettä. Toisille lapsille suhteet biologisiin vanhempiin pysyy tärkeimpinä ihmissuhteina, mutta toisille uudet perheenjäsenet muodostuvat ensisijaisiksi perheenjäseniksi. (Ritala-Koskinen 2003, 127-129.) Tuomen (2008) tutkimuksessa etä-isät kuvasivat usein äidin uuden puolison vaikuttavan negatiivisesti lapsiin. Osa etä-isistä näki äidin uuden puolison vievän äidin huomion lapsen tarpeista. (Tuomi 2008, 87.)

Hokkasen (2005) tutkimuksen mukaan kaikille vanhemmille lapsen hyväksynnällä ei ole suurta merkitystä uuden parisuhteen aloittamisen kannalta. Osa vanhemmista, erityisesti äidit haluavat varmistua suhteen pitkäaikaisuudesta ennen uuden kumppanin esittelemistä lapsille. Vanhemmat määrittelevät usein uudet kumppanit lapsilähtöisesti, eli miten kumppanit puhuvat lapsista tai tulevat toimeen lasten kanssa. (Hokkanen 2005, 167). Kääriäisen (2008, 91) tutkimuksessa nousi esiin myös huoli uusien kumppaneiden vaikutuksesta lapsen kasvatukseen, jos toisen vanhemman uutta kumppania ei tunnettu tai arvomaailma koettiin erilaiseksi.

Suhteet entisen puolison sukuun voivat olla haastavia eron jälkeen. Castrénin tutkimuksen mukaan vanhemmat ylläpitävät eron jälkeen suhdetta entisen puolison sukulaisiin lasten vuoksi ja lasten kautta. (Castrén 2009, 99-100.) Juhlapyhät ja lasten juhlat aiheuttavat eron jälkeen haasteita. Castrén kuvasi omassa tutkimuksessaan lasten juhlien olevan osalle tutkittavista haastavia tilanteita, joihin kutsutaan entisen puolison sukulaisia ja uusia sukulaisia. Kaikkien sukulaisten yhteensovittaminen tuottaa osalle ponnisteluja. (Castrén 2009, 102-104.) Juhlissa usein konkretisoituu vanhempien uusien parisuhteiden vaikutus vanhempien keskinäisiin väleihin.

3.2 Eron jälkeinen vanhemmuus kiintymyssuhteen näkökulmasta

Lapselle suhde vanhempiin on ensisijainen kiintymyssuhde. Lapsi ja vanhemmat luovat avo- tai avioliitossa kolmiosuhteen, jossa aikuisten keskinäinen suhde muokkaa lapsen ajatusrakenteita ja auttaa lasta pyrkimään myöhemmin kohti omaa aikuisuuttaan. Kolmiosuhde auttaa lasta pysymään lapsena. (Sinkkonen 2008, 62-67.) Vaikka vanhempien ero on riski kolmiosuhteelle, on sen jatkuminen mahdollista vanhempien yhteistyön avulla. (Koskela 2008, 12.)

Vanhemman kykyyn selviytyä erosta vaikuttaa hänen oma kiintymysmallinsa. Kiintymyssuhdeteoreetikko John Bowlby jakoi kiintymyssuhteen kolmeen luokkaan: *välttelevästi kiintynyt*, jonka kiintymystä kuvastaa järkevyyt ja tunneilmaisun niukkuus, *ristiriitaisesti kiintynyt*, joka ilmaisee kiintymystä epärationaalisesti ja tunnereaktiot ovat voimakkaita sekä *turvallisesti kiintynyt*, joka ilmaisee tunteitaan tasapainoisesti ja kykenee rationaaliseen erittelyyn. Psykopatiaa kuvastaa vielä neljäs kiintymyssuhdeluokka, integroitumaton kiintymyssuhde, jonka loi varsinaisesti Patricia Crittender tutkiessaan vaikeissa oloissa elävien lasten kiintymystä. (Hautamäki 2011, 29-45.)

Lapsena luotu kiintymyssuhdemalli seuraa aikuisuuteen ja parisuhteeseen, minkä vuoksi sen avulla voidaan tarkastella myös erosta selviytymistä. *Turvallisesti kiinnittynyt* kykenee eron jälkeen käsittelemään tunteitaan ja turvautumaan ulkopuoliseen apuun (Sinkkonen 2011, 176). Hän pystyy suremaan eroa ja sietämään pettymyksen tunteitaan. *Turvallisesti kiintynyt* voi luottaa omaan selviytymiseensä. (Tuomi 2008, 105-106.) *Ristiriitaisesti kiinnittynyt* joutuu voimakkaiden tunteiden valtaan ja eroon sopeutuminen on vaikeaa. (Sinkkonen 2011, 176.) *Välttelevästi kiinnittynyt* toimii järkevästi, mutta saattaa kärsiä tukahdutetusta vihantunteesta esim. reagoimalla psykosomaattisesti (Hautamäki 2011, 65). Tuomen (2008, 106) tutkimuksen mukaan *turvallisesti kiinnittyneet* eli ne jotka pystyivät käsittelemään tunteensa ja surivat eroa, pystyivät muodostamaan toimivimman yhteistyösuhteen vanhemmuudessa eron jälkeen.

Turvallisen kiintymyssuhteen saavuttamiseksi lapsen tulee saada vanhemmaltaan turvallista hoivaa, jonka perusteella lapsi luo mielessään kiintymysmalleja sen perusteella miten hän tavoittaa vanhemman huomion ja

miten vanhempi vastaa hänen tunteisiinsa. Koska kiintymyssuhde muodostuu pitkälti lapsen ja vanhemman varhaisen vuorovaikutuksen tuloksena, on tärkeää, että lapsen ensisijainen kiintymyksen kohde on lapsen lähellä ja emotionaalisesti tavoitettavissa. (Hautamäki 2011, 30-32). Vanhemman kyky mentalisaation eli kyky tavoittaa ja tulkita lapsen mielen liikkeitä, on *turvallisen kiintymyssuhteen* perusta. Vanhempi peilaa vauvan tunteita ja tarpeita mentalisaation avulla. Tämän avulla lapsi oppii tunnesäätelyä ja omanarvon tuntoa. (Pajulo & Pyykkönen 2011, 71-76.) Koska ero voi haastaa kyvyn mentalisaatioon (vrt. Sinkkonen 2011, 173) ja mentalisaatio on *turvallisen kiintymyssuhteen* edellytys, voi ero vauvavaiheessa aiheuttaa riskin *turvallisen kiintymyssuhteen* muodostumiselle (Hautamäki 2011, 61). Wallerstein (2007, xvii), väittää eron usein väliaikaisesti romahduttavan kyvyn toimia vanhempana. Tällöin vanhemmat eivät oman tuskansa läpi pysty näkemään lasten tarpeita. Sinkkonen (2011, 173) on samoilla linjoilla ja näkee eron kanssa kipuilevien vanhempien olevan vaikeaa kohdata ja tukea lasta tunnetasolla. Vanhemman kyky kannatella lapsen tunteita on ainakin tilapäisesti kadoksissa eron hetkellä.

Eronneet vanhemmat voivat arvioida myös toistensa vanhemmuutta lapsen tarpeisiin vastaamisen ja tunteiden kannattelun onnistumisella. Smartin tutkimuksessa eräs äiti arvioi isän vanhemmuutta lapsen tarpeisiin vastaamisen kautta. Äiti ymmärsi lapselle olevan tärkeää, että oikeat tavarat oli mukana molempien vanhempien luona ja näki vanhemman roolina pitää huolta lapsen tavaroista. Mikäli isä ei tästä huolehtinut, äiti koki, että isä ei kyennyt ymmärtämään lapsen tunteita. Toinen äiti näki lapsen tarvitsevan hoivaa sairaana ollessaan ja arvioi isyyttä sen perusteella, miten isä kykeni tähän vastaamaan. (Smart 2004, 106.)

3.3 Aika ja paikka

Eron jälkeistä vanhemmuutta voidaan tarkastella ajan ja paikan käsitteiden avulla. Hokkasen (2005) tutkimuksessa aika ja paikka saivat erilaisia merkityksiä sen mukaan missä lapsen olivat. Vanhemmat kuvasivat aikaa erossa lapsista joko pitkänä tai ansaittuna taukona. Etävanhemmat kokivat lasten lähtiessä tapaamisen jälkeen yksinäisyyttä ja surua. Lasten lähtö tuntui vaikealta erityisesti eron alussa. Lähivanhemmat kokivat useammin

helpottuneisuutta lasten lähtiessä tapaamaan etävanhempaa. Arjen pyörittämiseen tuli silloin ansaittu tauko ja ”omaa aikaa”. (Hokkanen 2005, 130-132.) Kääriäisen (2008, 75) tutkimuksessa korostui vanhempien ikävän tunteet, joita oli vaikea kestää erityisesti, jos erossa vietetty aika oli pitkä. Lasten ja etävanhemman jälleennäkemiseen liittyi paljon odotusta ja iloa. Onnistuneen tapaamisen jälkeen etä-isät kokivat myös tyytyväisyyttä. (Tuomi 2008, 109).

Hokkanen (2005, 171) näkee tutkimuksensa perusteella, että ajan puolittaminen vanhempien kesken voi tukea lähivanhemman jaksamista ja etävanhempi saisi kokea myös yhteistä arkea lasten kanssa. Ajan puolittaminen voi myös parantaa vanhempien yhteistyötä, kun kokemus tasa-arvosta toteutuu.

Aikaa voidaan tarkastella myös suhteessa eroon. Hokkasen tutkimuksen perusteella voidaan todeta ajan kulumisen helpottaneen erosta selviytymistä ja vanhempien yhteistyötä lasten asioissa. Toisaalta ajan kulumisen erosta tuo usein mukaan vanhemmuuden jakamiseen myös uudet kumppanit, mikä saattaa osaltaan vaikeuttaa yhteistyötä. Eron liittyvät tunteiden käsittely on yksilöllistä ja toisille saattaa tulla voimakkaita surun tunteita tai katkeruutta vielä kauan eron jälkeenkin. (Hokkanen 2005, 171.)

Kahden kodin näyttämöllä, myös kodit paikkoina saivat suuren merkityksen. Hokkasen tutkimuksessa useat vanhemmat kokivat kodin ilman lapsia tyhjältä ja erityisesti isät kokivat kodittomuutta omissa kodeissaan. (Hokkanen 2005, 132-133.) Osalle vanhemmista koti tuntui enemmän omalta paikalta, kun siellä sai viettää omaa aikaa lasten poissa ollessa (Hokkanen 2007, 107). Kääriäisen (2008, 62) tutkimuksessa vanhemmat kokivat eron jälkeisen kodin ilmapiirin vapautuneena. Koti paikkana sai myönteisen merkityksen eron jälkeen.

Linnavuoren (2009) tutkimuksessa vuoroasuvat lapset määrittivät heillä olevan yksi perhe ja kaksi kotia. Tavaroiden unohtuminen toiseen kotiin hankaloitti joidenkin lasten elämää, mikä kuvastaa hyvin lasten arkea kahden kodin välillä. Pääosin lapset kuitenkin kokivat kaksi kotia myönteisenä asiana. (Linnavuori 2009, 152-154.) Oman tilan merkitys korostui kahden kodin arkea elävien lasten kertomuksissa. Joko oma tai sisaruksen kanssa jaettu huone molemmissa kodeissa loi kodin tuntua lapselle. (Linnavuori 2009, 160.) Aika erossa toisesta vanhemmasta ja kotien välinen etäisyys aiheuttivat yksinäisyyden tunteita myös lapsilla, kuten Wallersteinin ym (2007)

tutkimuksessa mukana olleet lapset kuvasivat. Lapset kertoivat kokevansa yksinäisyyttä, kun toinen vanhempi asui kaukana. Linnavuoren tutkimuksessa lapset kuvasivatkin vuoroasumisen onnistumisen tärkeäksi tekijäksi kotien välistä läheisyyttä. (Linnavuori 2009, 160-165.)

Ajan ja paikan käsitteet ovat merkityksellisiä myös lapsen ja vanhemman etäisyyden ja läheisyyden näkökulmasta. Hokkasen tutkimuksen lähi-äidit kokivat suhteensa lapseen sekä fyysisesti että henkisesti läheisinä. Etä-isillä läheisyyden tunteet vaihtelivat enemmän. Pitkä erossa vietetty aika voi aiheuttaa henkistä etääntymistä lapsen ja vanhemman välillä, mutta toisaalta jälleen näkemisen yhteydessä koettiin tiivistä fyysistä läheisyyttä. (2005, 113-115.) Linnavuoren tutkimuksen perusteella osa vuoroasuvista lapsista koki vuoroasumisen heikentäneen läheisiä ihmissuhteita, kun hän asui vuoroviikoin eri kodissa ja ympäristössä (Linnavuori 2009, 161-165). Kääriäisen (2008, 92) tutkimuksessa nousi esiin vanhemman huoli siitä, että lapsi unohtaa hänet, jos tapaamisten väli on pitkä. Vanhempi pelkäsi lapsen etääntyvän hänestä erossa vietetyn ajan vuoksi. Sinkkonen (2011) toteaa vanhemman ja lapsen suhteelle olevan oleellisempaa henkinen yhteys ja lupa säilyttää kiintymys molempia vanhempia kohtaan, ei niinkään yhdessä vietetyn ajan pituus. (Sinkkonen 2011, 179-180.) Huolestuttavinta on lapsen ja vanhemman yhteisen ajan täydellinen puuttuminen, kuten Tuomen (2008, 109) tutkimuksessa osoitetaan. Tutkimuksen perusteella lapsi-vanhempi suhteessa tapahtui etääntymistä erityisesti silloin, jos tapaamisia ei ollut lainkaan.

3.4 Vanhempien yhteistyö eron jälkeen

Eron jälkeen vanhemmuus tulee jaetuksi uudelleen. Osa vanhemmista onnistuu jakamaan vanhemmuuden eron jälkeen aiempaa toimivammin. Lähekkäin asuminen ja molempien aktiivisuus vanhemmuudessa tukevat onnistumista yhteistyössä. (Kääriäinen 2008, 86-87.) Joskus ero voi aktivoida erityisesti etävanhemman vanhemmuutta, kuten Tuomen (2008, 105-106) tutkimustulokset osoittavat. Osa etä-isistä omaksui eron jälkeen aiempaa aktiivisemmän vanhemmuuden. Ero aktivoi pohtimaan omaa isyyttä ja auttoi valitsemaan aiempaa monipuolisemmän ja osallistuvamman isyyden. Lisäksi

Tuomi totesi tutkimuksensa perusteella, että riitojen vähäisyys ennen eroa ennusti vanhempien riidatonta yhteistyötä myös eron jälkeen.

Kauppinen (2013) jakaa tutkimustulostensa perusteella hyvän yhteistyövanhemmuuden kolmeksi malliksi: *asiallisen yhteistyön malli*, *tiivin yhteistyön malli* ja *saumattoman yhteistyön malli*. *Saumaton yhteistyön malli* kuvautui ystävyyssuhteena ja tiiviinä yhteydenpitona. Vanhemmat jakoivat henkilökohtaisia asioita keskenään ja olivat tukeneet toisiaan emotionaalisesti ja taloudellisesti. *Saumatonta yhteistyötä* kuvasi sen pysyvyys eli yhteistyö oli ollut hyvää erosta lähtien. Muissa malleissa kuvastui progressiivisuus eli hyvään yhteistyöhön oli päädytty tilanteen edettyä myönteisesti. *Asiallisen yhteistyön malli* oli syntynyt oivalluksesta, että lapsen etu vaatii rakentavaa yhteistyötä. Yhteydenpito oli asiallista ja keskittyi lapsen asioihin. Vanhemmat erottivat parisuhteen ja vanhemmuuden toisistaan ja korostivat järkevyyttä yhteistyövanhemmuudessa. *Asiallisen yhteistyön mallin* vanhemmat olivat saaneet ulkopuolista apua tunteiden käsittelyyn parisuhteen päättymiseen liittyen. *Tiiviin yhteistyön malli* oli myös muodostunut jonkin käännekohdan jälkeen. Vanhemmat olivat ymmärtäneet, että hyvä yhteistyö vaatii työtä. *Tiivistä yhteistyötä* kuvasi vanhempien yhteydenpidon tiiviys lapsen asioissa, mutta vanhempien suhde ei kuvautunut ystävyytenä. (Kauppinen 2013, 89-93.)

Lasten kokemuksia vuoroasumisesta tutkinut Linnavuori toteaa lasten olleen tyytyväisiä vuoroasumiseen, mikäli lapsi tunsi olevansa kotonaan molempien vanhempien luona, asuminen oli joustavaa lapsen näkökulmasta ja vanhemmat tulivat keskenään toimeen. (Linnavuori 2009, 164.) Myös Kauppisen tutkimuksessa lapset kertoivat, hyvään eron jälkeiseen elämään sisältyneen luottamukselliset suhteet vanhempiin ja arjen sujuvuus (Kauppinen 2013, 87.)

Vanhempien toimiva yhteistyö eron jälkeen edistää lasten selviytymistä erosta. Lapset kokivat olonsa turvalliseksi eron jälkeen, mikäli vanhempien yhteistyö toimi hyvin (Kauppinen 2013, 87). Myös vanhempien omaan erosta selviytymiseen liittyy kiinteästi lapsen edun havaitseminen. Useissa tutkimuksissa on todettu, että ne vanhemmat, jotka voivat erottaa vanhemmuuden ja parisuhteen toisistaan, voivat luoda toimivan yhteistyövanhemmuuden eron jälkeen (Kauppinen 2013, 124; Kääriäinen 2008, 96, Hokkanen 2005, ; Koskela 2008, 19). Vanhemmat voivat tällöin erottaa

entistä puolisoaan kohtaan tuntemansa katkeruuden ja pettymyksen tunteet vanhemmuudestaan. Tämän avulla vanhemmat voivat tietoisesti pyrkiä hyvään yhteistyöhön keskenään ja pystyvät huomioimaan lapsen tarpeet. (Kauppinen 2013, 123-124.)

Vanhempien yhteistyö perustuu keskusteluun lasten asioista. Ennen eroa lapsen asioiden jakamiseen on mahdollisuus lähes päivittäin, mutta eron myötä tämä yhteys katkeaa. (Wallerstein ym. 2007, 60-61.) Lapselle vanhempien keskinäinen vuorovaikutus antaa mallin ihmissuhteiden hoitamisesta. Ilman vanhempien välistä keskusteluyhteyttä, vaikeutuu yhteistyö huomattavasti. (Kääriäinen 2008, 65.) Yhteinen ymmärrys lapsen asioista syntyy vuorovaikutuksessa. Siten ei ole yllättävää, että Kauppisen (2013) tutkimuksessa, eron jälkeiseen hyvään yhteistyöhön liitettiin kasvatuksellinen yhteisymmärrys lapsen asioista ja samankaltaiset arvot.

Hokkanen (2005) näkee toimivan yhteishuoltajuuden vaativan sitä, että vanhemmilla on tietoa yhteishuollosta, vanhemmat jakavat vallan ja vastuun sekä antavat toisilleen työrauhan vanhemmuuteen. Myös yhteistyötaidot, kuten kyky joustaa ja käydä rakentavaa keskustelua, nousivat Hokkasen tutkimuksessa tärkeiksi toimivaa yhteishuoltajuutta määrittäviksi tekijöiksi. Suora keskusteluyhteys vanhempien välillä tukee yhteistyön onnistumista ja Hokkanen suosittelee välttämään kolmansien osapuolten käyttöä riitojen välissä. (Hokkanen 2005, 172.)

Kauppisen tutkimukseen osallistuneet hyvään yhteistyöhön päätyneet vanhemmat kykenivät arvostamaan toistensa näkemyksiä, vaikka keskusteluissa nousi esiin ristiriitoja. (2013, 123-124). Kauppisen ja Hokkasen tulosten perusteella voidaan tulkita hyvään yhteistyöhön kykenevien vanhempien ylläpitäneen keskusteluyhteyttä lapsen asioissa erosta huolimatta.

Kääriäisen tutkimuksessa korostuu yhteistyön haasteet eron jälkeisessä vanhemmuudessa. Kun ero aiheuttaa kriisin ja tunnekuohun parisuhteessa, on yhteistyön rakentaminen myös vanhemmuudessa vaikeaa. Pelkkä yhteydenpito toiseen vanhempaan voi olla raskasta. (Kääriäinen 2008, 94.) Erityisesti puhumattomuus ja kommunikoinnin vähyyys vaikeuttaa yhteistyötä lapsen

asioissa. Lasten käyttäminen viestin viejinä hankaloittaa myös lasten asemaa ja perheen sisäistä roolijakoa. (Kääriäinen 2008, 56.) Lapset saavat informaation kuljettajina liikaa vastuuta, mikäli arjen asioista sopiminen on lapsen välittämien tietojen varassa. Linnavuoren (2009) tutkimukseen osallistuneista lapsista puolet kertoivat välittävänsä viestejä vanhempien välillä. Viestien välittämisen kokivat kuitenkin kiusalliseksi vain ne, joiden vanhemmilla oli keskenään huonot välit. (Linnavuori 2009, 156.)

Eron jälkeiset riidat koetaan usein uuvuttavina, kuten Kääriäisen (2008, 60) tutkimuksessa ilmenee. Huoli lapsen tapaamisten toteutumisesta aiheuttaa etävanhemmissa huolta ja suuttumusta. Myös eriävät näkemykset lasten kasvatuksesta voivat johtaa ristiriitoihin. (Tuomi 2008, 109.) Pahimmillaan riidat johtavat vuosia kestäviin oikeustaisteluihin. Vanhemmat näkevät usein oikeustaistelut ja riitelyn vahingolliseksi lapsille, mutta toiset ajattelevat oikeustaistelun olevan välttämätöntä lapsen edun näkökulmasta. Vanhempien pitkittyneet ristiriidat huollosta ja tapaamisista heikentävät vanhemmuutta ja ovat kiistatta lapselle vahingollisia. (Sinkkonen 2008, 71). Joillekin vanhemmille sopimusten noudattaminen arjessa on osoittautunut haastavaksi. Kääriäinen (2008) löysi tutkimuksessaan yhteyden vanhempien välisen toimivan vuorovaikutuksen ja lapsen asioista tehtyjen toimivien sopimusten välillä. Mikäli vuorovaikutus vanhempien välillä ei toimi, syntyy epäluottamusta ja vaikeutta joko sopia tai noudattaa laadittua sopimusta. (Kääriäinen 2008, 66-67.) Kääriäinen näkee vanhemman näkemyksen sopimuksen tarkoituksesta vaikuttavan siihen miten sopimuksen teko ja sen noudattaminen onnistuu. Oleellista on nähdä sopimuksen turvaavan lapsen oikeuden molempiin vanhempiin, eikä vanhemman oikeutta lapseen. Lapsen oikeuteen sitoutuvat vanhemmat kykenevät asettumaan tilanteessa lapsen asemaan ja pystyvät siten sopimaan lapsen asioista. (Kääriäinen 2008, 71, 73.)

Kääriäisen tutkimuksessa ilmeni yhteistyön olevan vaikeaa niille vanhemmille, joiden mielessä parisuhde ja vanhemmuus kietoutuivat yhteen. Näiden vanhempien oli vaikea erottaa eroon liittyviä tunteitaan vanhemmuudestaan ja yhteistyö oli riitaisaa. (Kääriäinen 2008, 96.) Vaikeissa ristiriitatilanteissa vanhempi joutui valitsemaan pitkän ja riitaisen oikeustaistelun ja vanhemmuuden välillä. Näissä tilanteissa jotkut vanhemmat luopuvat

vanhemmuudestaan lapsen edun nimissä suojellakseen lasta riidoilta. (Kääriäinen 2009, 104.)

Myös toisen vanhemman uusi puoliso voi vaikeuttaa yhteistyötä, jos puoliso herättää pelkoa oman vanhemmuuden menettämisestä. Tällöin vanhemmalle herää pelko siitä, että toisen vanhemman uusi puoliso vie oman paikan lapsen elämässä ja on lapselle tärkeämpi. (Kääriäinen 2008, 91.) Hokkasen (2005, 168) tutkimuksen perusteella vanhemmat kokivat uusien puolisoitten vaikutukset yhteishuoltajuudelle vaihtelevasti, toiset myönteisinä ja toiset kielteisinä. Yhteishuollon aiempi sujuminen vaikutti lopputulokseen siten, että mikäli aiemmin yhteishuoltajuus sujui hyvin, saattoi uudet kumppanit haitata yhteistyötä ja vastaavasti aiemmin huonosti sujunut yhteishuolto saattoi helpottua uusien kumppanien myötä. Kauppisen (2013) tutkimuksessa tiiviisti yhteistyötä tekevät vanhemmat näkivät uusien kumppanien sovittamisen erovanhemmuuteen haasteena ja kumppanien nähtiin olevan mustasukkaisia tiiviistä yhteistyöstä johtuen. (120-121, 143.)

4. Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimustehtävän täsmennys

Pro gradu- tutkielmassani tarkastelen vanhempien subjektiivisia kokemuksia eron jälkeisestä vanhemmuudesta. Olen erityisen kiinnostunut siitä miten vanhempien kertomukset rakentavat käsityksiä eron jälkeisestä vanhemmuudesta. Tutkimuksessa tehtävänä on vastata tutkimuskysymyksiin:

1) millaisia merkityksiä eron jälkeinen vanhemmuus saa vanhempien kertomuksissa?

2) millaisia merkityksiä lapset saavat vanhemmusnarratiiveissa?

Tutkimustehtävänä toisten kokemusten ymmärtäminen vaatii fenomenologis-hermeneuttista näkökulmaan sitoutumista. Toisen kokemuksen syvällinen ymmärtäminen vaatii oman objektiivisuuden ymmärtämistä ja siitä tietoisesti eroon pyrkimistä.

Toteutan tutkimukseni narratiivisena laadullisena tutkimuksena. Narratiivisuutta ei pidetä yhtenäisenä metodologisena suuntauksena, vaan tieteiden välisenä keskusteluna, johon yhdistyy käsitteenä tarina, kertomus eli narratiivi. (Laitinen & Uusitalo 2008, 110.)

4.2 Tutkimusaineisto

Narratiivinen aineisto voi koostua erilaista representaatioista kuten musiikillisesta, kuvallisesta, kirjallisesta tai puhutusta narratiivista (Laitinen & Uusitalo 2008, 111). Joskus narratiiviselle aineistolle asetetaan tiettyjä juonellisia vaatimuksia, mutta usein narratiivisena aineistona pidetään mitä tahansa kerrontaan perustuvaa aineistoa (Heikkinen 2010, 148.) Hänninen toteaa aineiston analysoinnin olevan helpompaa, mikäli aineistona on selvärajainen ja ajallisesti etenevä kertomus. Omaelämäkerralliset aineistot täyttävät usein edellisen kriteerin ja kuvaavat jotain tiettyä elämäntapahtumaa tai jaksoa tutkittavan elämästä. (Hänninen 2010, 163.) Tutkimuksessani aineisto koostuu eron jälkeistä vanhemmuutta kuvaavista omaelämäkerrallisista kirjoituksista.

Narratiivinen aineisto koostuu esitetyistä tarinoista. Tarinan ajatellaan kuvaavan ihmisen henkilökohtaista merkityskokonaisuutta jostain ilmiöstä ja kertomuksen ajatellaan olevan sen käsitteellinen esitysmuoto kuten kirjoitus tai puhuttu esitys. (Laitinen & Uusitalo 2008, 111.) Vaikka käsitteitä tarina, narratiivi ja kertomus käytetään yleensä toistensa synonyymeina, kertomuksen käsitettä pidetään yläkäsitteenä ja tarinaa sen alakäsitteenä. (Heikkinen 2010, 143.) Käytän tutkimuksessani sanoja kertomus, tarina ja narratiivi väljän tulkinnan perusteella toistensa synonyymeina.

Aineisto on kerätty *Hyvä erovanhemmuus ry:n* ja *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran* järjestämässä kirjoituskilpailussa 1.9.2011-15.3.2012. Kirjoituskilpailun aiheena oli "*Vanhemmuus eron jälkeen*". Kirjoituksia saatiin viideltä äidiltä ja kolmelta isältä. Kirjoituskilpailun ohjeissa pyydettiin osallistujia kertomaan kokemuksistaan eroon ja erovanhemmuuteen liittyen. Kirjoituskutsussa (kts.liite 1) pyydettiin huomiomaan seuraavat teemat: aikuisten ja lasten eron jälkeinen vuorovaikutus, tasa-arvoinen vanhemmuus sekä henkilökohtaiset tunteet.

Taustatietoina pyydettiin ammattia, sukupuolta ja asuinpaikkaa, joihin osa tutkittavista jätti vastaamatta. (Yhteiskuntatieteellisen tietoarkisto (FSD) elektroninen aineisto ”FSD2739 Erovanhemmuuskirjoitukset 2011–2012”)

Kyseessä on valmis aineisto, johon tutkijana en ole voinut vaikuttaa. Tämä on yleensäkin omaelämäkerrallisten kirjoitusten vahvuus eli kirjoittaja on voinut itse valita miten ja mistä asioista kirjoittaa ilmiötä kuvatessaan, eikä tutkijan eleet ja sanat ole ohjanneet vastauksia. Aineistoon on kuitenkin vaikuttanut kirjoittajien ajatus jostakin ulkopuolisesta lukijasta, sekä kirjoituskilpailun ohjeistus ja otsikointi. (Eskola & Suoranta 2000, 15 ja 123-124.)

Omaelämäkerralliset tekstit eivät kuvaa todellisuutta sellaisenaan, vaan niihin sisältyy aina tulkintoja, muistivirheitä, tietoista ja tiedostamatonta valikointia (Eskola & Suoranta 2000, 15 ja 123-124). Narratiivinen tutkimusperinteen mukaisesti näistä omaelämäkerrallisista kertomuksista voidaan rakentaa yksi näkökulma todellisuudesta ja samalla rakentaa todellisuutta. Narratiivisella tutkimuksella ei pyritäkään objektiiviseen totuuteen vaan kuvaamaan kertomuksissa tuotettua yksilöllistä kuvaa ilmiöstä. (Heikkinen 2010, 146.)

Olen esittänyt tutkimukseni vanhemmat ja lapset sekä lasten asumiseen liittyvän statuksen taulukossa 1. Olen nimennyt tutkittavat ja heidän lapsensa uudelleen tutkittavien yksityisyyttä suojatakseni. Vanhempia on kahdeksan, joista äitejä viisi ja isiä kolme. Erosta kulunut aika vaihteli vuodesta kymmeneen vuosiin. Vanhemmat olivat kotoisin ympäri Suomea ja edustivat eri ammattialoja, mukaan lukien rakennus-, opetus- ja hoitoalat.

Taulukko 1. Tutkittavat, lapset ja lasten asuminen

kertoja	lapset	lasten asuminen
Helena	Niko ja Janne	lähivanhempi
Keijo	Liisa, Arvi ja Leevi	etävanhempi
Martta	Syksy ja Uuva	lähivanhempi
Juhani	Jarkko	etävanhempi
Kaisa	Neo ja Nordea	lähivanhempi
Taru	Pekka	vuoroasuminen
Ossi	Lumi	etävanhempi
Tuulia	Henna, Oiva ja Hertta	lähi/etävanhempi

Aineiston koko on verratain pieni, mutta laadullisella tutkimuksella siitä voidaan tuottaa oleellista tietoa yksilöllisistä merkityksistä ja tutkimuksen antia voidaan lisätä teorian ja aineiston välisellä syvällisellä keskustelulla.

4.3 Tutkimusmenetelmä

Narratiivisuuden määrittely vaihtelee eri yhteyksissä ja jokaisessa tutkimuksessa on eriteltävä, miten narratiivisuus ymmärretään tätä tutkimusta tehtäessä. Narratiivisuus voidaan ymmärtää sekä kertomusten tutkimisena että kertomuksen rakentamisena. Voidaan myös ajatella, että kertomuksen avulla ihminen rakentaa tietoa maailmasta ja itsestään. Narratiivinen tutkimus on kiinnostunut kertomuksista juuri tiedon rakentajina eli tiedon ajatellaan olevan konstruktivistista. Tietoa ja identiteettiä rakennetaan jatkuvasti kertomusten kautta. Tieto ei ole pysyvää, vaan jatkuvasti muuttuvaa, sosiaalisesti ja kulttuurisesti muodostuvaa. Voidaan sanoa, että tieto itsestä ja maailmasta rakentuu relaatiivisesti eli osana aikaa, paikkaa ja aiempia kokemuksia. (Heikkinen 2010, 143-147.)

Narratiivinen tutkimus on toimiva elämänmuutosten, kuten eron laadulliseen tutkimiseen. Tutkimuksessani narratiivisen menetelmän avulla tarkastellaan ihmisen tapaa antaa merkityksiä eron jälkeiselle vanhemmuudelle ja lapsille eron keskellä. Eron jälkeisen vanhemmuuden tutkiminen lähtee ajatuksesta, että elämänmuutos, kuten ero, muuttaa aiemmin annettuja merkityksiä ja mahdollistaa uusien merkitysten luomisen. (Hänninen 2002, 72.) Nämä uudet merkitykset tulee esille tutkittavien kertomuksista, joita pyrin tavoittamaan narratiivisen analyysin keinoin. Narratiivisuus näkyy tutkimuksessani sekä tutkimusaineiston kerronnallisuutena, konstruktivistisena tutkimusotteena ja tiedonmuodostuksen näkökulmana sekä aineiston analyysissä.

Lähden tutkimuksessani fenomenologisesta lähestymistavasta eli tutkijana pyrin tutkimuskohteen syvälliseen ymmärtämiseen vuorovaikutuksessa tutkittavien kertomusten kanssa. Fenomenologia tutkii ihmisten kokemuksellista suhdetta maailmaan. Kokemukseen maailmasta liittyy yksilön sille antamat merkitykset. (Laine 2010, 28-30.) Fenomenologiassa ei sitouduta etukäteen mihinkään teoriaan, vaan ilmiön ymmärrys perustuu tutkittavien yksilöllisten kokemusten tavoittamiseen (Jyväskylän yliopisto, tieteenfilosofiset suuntaukset).

Fenomenologinen lähestyminen näkyy tutkimuksen tarkoituksen paikantamisessa haluna ymmärtää miten tutkittavat kokevat eron jälkeisen vanhemmuuden ja miten se heidän kuvaamana avautuu minulle. Pysin analysointivaiheessa pitämään omat asenteeni irrallaan analysoinnista ja suhtautumaan kriittisesti omaan tulkintaani, jotta tutkittavien kokemuksille jää tilaa.

Sitoudun myös hermeneuttiseen tutkimusperinteeseen, joka yleensä liitetään fenomenologiaan. Hermeneutiikassa lähdetään siitä, että maailma on yksilöllisesti ainutkertainen, eikä tavoitteena ole yleistettävyyttä. Hermeneutiikan mukaisesti ilmiötä pyritään ymmärtämään tulkitsemalla tutkittavien omia merkityksiä. (Laine 2010,31.) Hermeneuttinen lähestyminen näkyy eron jälkeistä vanhemmuutta tutkittaessa siten, että tutkimuksessani ymmärretään vanhemmuuden merkitsevän jokaiselle yksilölle erilaisia asioita. Samoin lapsi ja lapsen kokemukset saavat jokaisen tarinassa oman yksilöllisen merkityksensä. Hermeneutiikassa pyritään ymmärtämään ja tulkitsemaan tutkittavien ilmaisua mahdollisimman syvällisesti. Ymmärtämisen lähtökohtana on kuitenkin yhteisöllinen perinne, kuten kielellisten ilmaisujen merkitysrakenne. Esimerkiksi tutkimuksessani sanat vanhemmuus ja ero ovat yhteisöllisesti rakentuneita ilmauksia ja tarkoittavat erilaisia asioita jossain toisessa kulttuurissa. (Laine 2010 ,31-33.) Näistä yhteisöllisistä ilmauksista lähdin kohti tutkittavien yksilöllisiä merkityksiä, joita eron jälkeinen vanhemmuus ja lapset heidän kertomuksissaan saavat. On muistettava, että vanhempien merkitykset ja kertomukset muodostuvat osana kulttuuria ja siinä sosiaalisessa kontekstissa, jossa he elävät.

4.4 Narratiivinen ja narratiivien analysointi

Narratiivinen analysointi voidaan jakaa Polkinghornen (1995, 5-6) mukaan narratiivien analyysiin ja narratiiviseen analyysiin. Narratiivien analyysi on aineiston tyypittelyä, teemoittelua ja kategorisointia, kun taas narratiivinen analyysi pyrkii uuden kertomuksen muodostamiseen aineiston pohjalta. Narratiivisen aineiston analysointi vaatii aina tulkintaa, pelkkiin kategorioihin tiivistäminen ei riitä. Narratiivinen analyysi pyrkii synteesiin ja siihen yhdistyy kaunokirjallista kirjoittamista. Aineistosta luodaan juonellinen kertomus, johon

yhdistyy aineistosta nousevat teemat. (Polkinghorn 1995, 5-6; Hänninen 2010, 149-150.)

Olen kirjoittanut jokaisesta kertomustyypistä juonta tiivistävän uuden kertomuksen eli ydinkertomuksen, johon on tiivistetty kertomuksen kannalta keskeiset teemat. Tämä tuottaa joitain fiktiivisiä elementtejä kertomuksiin. Narratiivista analysointi yhdistää faktan ja fiktion, tieteellisen ja kaunokirjallisen tekstin. Olen muuttanut tai keksinyt tutkittaville nimet, sekä tutkittavien anonymiteetin säilyttämiseksi että kertomusten henkilökohtaisuuden korostamiseksi, mikä itsessään on jo fiktiivinen elementti. Tutkijana olen nostanut tiettyjä teemoja merkityksellisiksi ja tulkinnut tekstien sisältöä uusiin kertomuksiin, mikä myös lisää fiktiivisyyttä. Voidaan todeta tämän palvelevan postmodernia ja konstruktivistista tiedekäsitystä, eli tieto on kerroksellista, moniäänistä ja epämääräistä. (Heikkinen 2010, 149-151.)

Olen kirjoittanut uudet kertomukset lineaarisesti etenevinä, vaikka kaikki alkuperäiset kirjoitukset eivät sitä olleet. Näin ydintarinat muodostavat ajallisesti etenevän kertomuksen eron jälkeisestä vanhemmuudesta. Narratiivisessa analysoinnissa keskityin juoneen, jolla on alku, keskikohta ja loppu. Aineiston läpiluku vaiheessa nousi kertomuksista esiin juonen progressiivisuus, regressiivisyys tai stabiilius (kts. Polkinghorn 1988, 15). Esittelen juonityyppejä tarkemmin luvussa 5. Jaoin kertomukset näihin juonityyppeihin ja kuvaan kunkin uuden ydinkertomuksen yhteydessä kyseisen kertomuksen juonen tyyppiä. Lasta kuvataan näiden ydinkertomusten yhteydessä lasta kuvaavien kolmen juoniluokan avulla. (Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, menetelmäopetuksen tietovaranto). Vanhempien kertomuksista paikantui lasta kuvaavia minikertomuksia, jotka jaoin *reippaan lapsen tarinaan*, *lapsi eron sijaiskärsijänä tarinaan* ja *lapsen edun tarinaan*. Tiukkojen johtopäätösten tekeminen lapsinarratiivien perusteella on kuitenkin kyseenalaista, koska kirjoituskilpailussa ei ole kysytty suoraan lapsista. Jos tutkimuksen kysymyksen asettelu johdattaa aikuisten välien pohtimiseen se ei välttämättä anna tilaa lapsesta puhumiselle. (vrt. Kääriäinen) Kaikki vanhemmat kuitenkin kuvasivat lapsiaan osana vanhemmuusnarratiivia, joten lasten nostaminen esiin oli mahdollista.

Yleensä analysointi alkaa avoimella lukemisella, jolloin kertomukset saavat viedä mukanaan. Analysointi etenee tästä toisen tarkemman lukukerran jälkeen kohti tarkempia analysointeja. (Hänninen 2010, 167). Tein omassa tutkimuksessani ensimmäisten avointen lukukertojen jälkeen narratiivien analyysia temaattisen kenttäanalyysin keinoin ja teemoitin kertomukset kirjoituksista nouseviin eron jälkeistä vanhemmuutta kuvaaviin teemoihin. Teemat muodostuivat niistä asioista, joihin kertoja keskittyi kerronnassaan. Teemoittelun avulla saadaan esiin asian kannalta henkilölle merkitykselliset aiheet. (Paananen 2008, 28). Etsin kertomuksista myös piilotettuja merkityksiä lukemalla tekstiä lause lauseelta tarkoituksena kertomuksen syvälinen ymmärtäminen. Syvällisellä lukemisella tarkoitukseni on tulkita kertomuksen taustalla olevia merkityksiä (vrt. Paananen 2008, 31).

Kopioin kustakin alkuperäiskertomuksesta ne tekstin osat, jotka kuvasivat tiettyä teemaa ja kokosin niistä kutakin teemaa koskevan word-tiedoston. Näistä tekstiotteista lähdin rakentamaan raporttiin lukuun kuusi kirjoitetut alaluvut, joissa aineistosta nousseet kerronnalliset elementit keskustelevat tiiviissä vuorovaikutuksessa aiemman tutkimuksen kanssa. Lopulliseen versioon tiivistin ja yhdistin osan teemoista ja lisäsin yläteemoiksi *Eron jälkeisen vanhemmuuden ja Lasten kanssa* –teemat. Vaikka aineisto ja teoria kulkevat käsikädessä ja muodostavat tieteellistä tekstiä, käytin myös suoria lainauksia aineistosta todentunnun saavuttamiseksi ja analysoinnin läpinäkyvyyden tavoittamiseksi.

4.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen tekoon liittyy monia kysymyksiä, joita ratkaistessa tulee pohtia eettisiä näkökulmia. Eettisiä valintoja on tehtävä tutkimusaiheen valintaan, tiedonhankintaan ja tiedon käyttöön liittyen. Lisäksi eettisesti kestävässä tutkimuksessa tulee kiinnittää huomiota siihen, että tutkimus toteutetaan ilman plagiointia ja toisia tutkijoita arvostaen. Eettinen pohdinta tulee ulottaa myös tulosten esittämiseen ja raportointiin. Myös omiin tuloksiin tulee suhtautua kriittisesti ja raportointi on oltava läpinäkyvää. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005, 25-28.) Erityisesti olen kiinnittänyt huomiota tutkimusaineistoon, tiedonkeruuseen, tutkittavien osallistumiseen ja tutkittaville tiedottamiseen

liittyviin kysymyksiin, jotka ovat oleellisia valmista aineistoa käytettäessä. (Eskola & Suoranta 1998, 52.)

Tutkimusaiheen valintaa olen perustellut itselleni sillä, että vaikka eron jälkeistä vanhemmuutta on tutkittu aiemminkin ja voidaan ajatella eron olevan jokseenkin kulunut tutkimusaihe, koen aiheen valinnan kuitenkin itselleni mielekkääksi aiheeksi. Pro gradu tutkielman aiheenvalintaan on vaikuttanut myös eron yleisyys ja siten koen aiheen koskettavan monia ja olevan yhteiskunnallisesti merkittävä. Olen tarkemmin raportoinut tutkimusaiheen merkitystä johdannossa.

Koska käytän tutkimuksessani valmista aineistoa, voidaan eettisenä hyötynä pitää sitä, että tutkijana en ole voinut vaikuttaa tutkittaviin. Toisaalta voidaan kysyä, voidaanko valmiilla aineistolla tuottaa juuri tähän tutkimukseen määriteltäviin kysymyksiin vastaavaa tietoa. Olen tarkentanut tutkimuskysymyksiä aineistolähtöisesti siten, että ne on johdettu aineistosta löytyvistä teemoista. Tällä tavoin olen varmistanut, että aineistosta voidaan saada vastaukset tutkimuskysymyksiini. Pohdin valmiin aineiston käytön hyötyjä, joista tärkeimpänä näen mahdollisuuden saattaa pro gradu tutkimuksen loppuun kohtuullisessa ajassa. Valmiin aineiston kanssa olen säästänyt aineiston keruuseen menevän ajan ja voinut hyödyntää ajan analysointiin ja tulkintaan. Tarkentavia kysymyksiä en ole kuitenkaan voinut tehdä, joten vastaukset tutkimuskysymyksiin on pitänyt tulkita sen mukaan, mitä tutkittavat ovat itse halunneet kirjoituksiinsa tuottaa. Mietin, että kirjoituskilpailun aihe ”hyvä eron jälkeinen vanhemmuus” on voinut rajata joitain tarinoita pois aineistosta, koska kaikkien vanhempien kokemukset eivät asetu otsikon alle. Aineistossa oli myös kertomuksia eron jälkeisen vanhemmuuden haasteista, joten otsikointi ei ole täysin rajoittanut tarinoiden kerrontaa.

Pohdin eettisestä näkökulmasta tutkittaville tiedottamista ja vapaaehtoisen osallistumisen periaatteita. Kirjoituskilpailuun osallistuvat ovat tienneet kirjoituksia voitavan käyttää tutkimuksissa, joten voidaan olettaa heidän osallistumisensa olleen vapaaehtoista ja riittävästi tiedotettua. Mietin myös paljastaako vanhempien kirjoitukset lapsista liikaa ja voinko suojata lasten yksityisyyttä riittävästi. Kirjoituksissa kuvataan lasten elämäntarinaa ja osin lapsista on kerrottu hyvinkin yksityiskohtaisesti.

Perustelen aineiston käyttöä tutkimuksen tarkoituksella eli tavoitteena lisätä tietoa ja ymmärrystä vanhempien omista merkityksistä eron jälkeisestä vanhemmuudesta mikä mahdollistaa palvelujärjestelmän kehittämisen saadun tiedon perusteella. Myös lasten näkyväksi tekeminen on tärkeää sekä eroavien vanhempien ymmärryksen lisäämiseksi että sosiaalityön ammatillisen roolin korostamiseksi. Pyrin suojaamaan tutkittavia siten, että raportissa ei käytetä sellaisia tietoja, joiden perusteella tutkittavat tai heidän lapsensa olisi tunnistettavissa. Analysointivaiheessa kirjoitin narratiivisessa analyysissä tyyppikirjoituksia alkuperäisten kirjoitusten pohjalta siten, että alkuperäisiä tekstejä ei esitetä. Lyhyet suorat viitteet on irrotettu kokonaisuudesta siten, että tutkittavia ei voi tunnistaa. Koen, että suorat viitteet aineistoon ovat tärkeitä ensinnäkin tutkittavien oman äänen kuuluville saamiseksi että analyysini etenemisen läpinäkyvyyden vuoksi.

Laadullista tutkimusta harvoin arvioidaan validiteetin ja reliabiliteetin perusteella. Reliabiliteetti on ongelmallinen laadullisessa tutkimuksessa, jossa tutkitaan yksittäisen henkilön kokemusmaailmaa. Uudelleen mittaus ei koskaan voi tuoda täysin samaa tulosta, koska itse tutkimusprosessi muuttaa tutkijaa, tutkittavaa ilmiötä ja aineistonkeruumenetelmää. Tämän vuoksi luotettavuutta voidaan arvioida esittelemällä tutkimuksessa tapahtunutta prosessia mahdollisimman tarkasti. (Kiviniemi 2010, 81.) Esittelen tutkimuksen etenemistä tarkasti kuvaamalla analysointia ja tulkintaa läpinäkyvästi. Laadullisen tutkimuksen uskottavuus voidaan todentaa vain tutkimusprosessin raportoinnilla.

Raportoinnin tavoitteena on teoreettisten painotusten ja analysoinnin kulun selvittäminen lukijalle. (Kiviniemi 2010, 82.) Voidaan ajatella, että joku toinen tutkija olisi samoista tutkimuskysymyksistä huolimatta saanut erilaisia tuloksia johtuen tutkijan yksilöllisistä painotuksista ja etukäteisistä asenteista. Vaikka pyrin suhtautumaan aineistoon ilman etukäteisiä ennakkoasetelmia ja teorioita, ei tutkijan omia arvoja ja asenteita voida täysin sulkea pois mielestä. Niiden huomioiminen ja raportointi on tärkeää, jotta lukija voi huomioida tutkijan vaikutuksen tulkintaan ja siten itse arvioida tutkimuksen uskottavuutta. (Kivijärvi 2010, 83.)

5. Juonianalyysi erovanhemmuus kertomuksissa

Tutustuessani vanhempien kirjoittamiin tarinoihin erovanhemmuudesta, huomasin niiden olevan hyvin erilaisia keskenään. Eron jälkeiseen vanhemmuuteen vaikuttaa vahvasti se sosiaalinen konteksti, missä vanhemmuutta toteutetaan. Erityisesti toinen vanhempi määrittelee paljon sitä, millaiseksi kunkin oma vanhemmuus muotoutuu eron jälkeen. Tarinoista kävi hyvin selville, että eron jälkeinen vanhemmuus on kahden kauppa. Tarinoissa nousi esiin myös muun sosiaalisen verkoston vaikutus. Erityisesti lapset nousivat vanhemmuusnarratiivien keskiöön, mutta myös uudet puoliset ja joissain tarinoissa myös isovanhemmat ja viranomaiset näyttelevät merkittävää roolia.

Jokaista kirjoitettua kertomusta voidaan pitää yhtenä päätarinana, mutta sen lisäksi kertomuksista voidaan poimia useita pieniä tarinoita, kuten lasten tarinat. Pääkertomus on eron jälkeisen vanhemmuuden tarina ja sivujuonina nostan esiin lasten tarinat, jotka liittyvät tosin kiinteästi yhteen. Lähdin analysoinnissa aineistosta käsin ja muokkasin sekä tutkimuskysymyksiä että analyysitapaa aineistoon tutustumisen jälkeen.

Pohdin, miten saan vastattua tutkimuskysymyksiini aineistoa analysoimalla ja tulin siihen lopputulokseen, että tutkittavien eron jälkeiselle vanhemmuudelle ja lapsille eron keskellä antamia merkityksiä voi paikantaa narratiivisen juonianalyysin keinoin. Kertomuksen juonen erittely on yleisimpiä narratiivisia analyysitapoja. Tyypillisesti juoneen sisältyy voittojen ja vastoinkäymisten vaihtelu. Juonianalyysissa tarinat jaetaan juonityypin perusteella stabiiliin, progressiiviseen ja regressiiviseen juonityyppiin. (Hänninen 2010, 169.)

Kertomusta pidetään progressiivisena, jos päähenkilö saavuttaa tavoitteensa ja kertomus päättyy onnellisesti. (Hänninen 2010, 169.) Tutkimuksessani eron jälkeistä vanhemmuutta kuvaavissa kertomuksissa tyypillinen progressiivinen juoni oli vanhemmuuden vahvistuminen eron jälkeisten vaikeuksien jälkeen. Tarinat lähtivät usein jo eroa edeltäneestä ajasta tai eroutisten kertomisesta ja ajan kuluessa erinäisten käänteiden jälkeen tarina sai onnellisen lopun, kuten Helenan kertomuksessa:

”Uskon, että maailma on avoin minulle ja lapsilleni, sillä yksinhuoltajuus ei ole rasite elämälle, asenteet ovat. Tiedän olevani aikuinen, joka pystyy kantamaan

vastuunsa ja hyödyntämään kaikki mahdollisuudet, jotka tulevat kohdalleni. On ihanaa olla onnellinen ja tyytyväinen siihen, mitä on saanut. Olen kiitollinen lapsistani ja perheestä, niistä pienistä hetkistä, jolloin ilo purkaantuu nauruksi ja leikeiksi.”

Regressiivisessä juonessa kertomus loppuu onnettomasti ja päähenkilö etääntyy tavoitteestaan (Hänninen 2010, 169). Tutkimukseni narratiiveissa regressiivisyys näyttäytyi oikeustaisteluina ja yhä hankalampina riitoina toisen vanhemman kanssa ja jopa lopullisena etääntymisenä lapsista. Regressiivisiä tarinoita oli aineistossa kaksi, Keijon ja Tuulian tarinat. Keijon tarinassa juonen regressiivisyys tuli todetuksi jo heti alussa:

”Sekä minun vanhemmuuteni että vanhempieni isovanhemmuus on muuttunut täysin eron jälkeen. Molemmat ovat oleellisesti loppuneet. Kaikki kokemamme on päinvastaista sille, millaista hyvän erovanhemmuuden tulisi olla eli että molemmat pysyvät lasten elämässä ja ovat vetämättä heitä aikuisten mahdollisiin eron jälkeen jatkuviin riitoihin.”

Stabiilissa tarinassa päähenkilön suhde tavoitteeseen on pysyvä olotila, eikä muutu suuntaan eikä toiseen. Eron jälkeistä vanhemmuutta tarkastelevissa kertomuksissa stabiilius voi näyttäytyä positiivisessa tai negatiivisessa mielessä. Oleellista juonelle on tilanteen pysyvyys eli sama tilanne on jatkunut erosta lähtien. (Hänninen 2010, 169.) Aineiston narratiiveista paikansin ainoastaan yhden stabiilin kertomuksen, Martan tarinan.

Lasten tarinoiden sivujuonet muodostuivat lasten saamien merkitysten perusteella. Lasten saamat merkitykset liittyivät tiiviisti vanhemmuudelle annettuihin merkityksiin. Mikäli eron jälkeinen vanhemmuus kuvautui positiivisessa valossa ja tarina eteni kohti myönteistä tavoitettaan, sai lapsi paljon myönteisiä merkityksiä. Tällöin vanhemmat liittivät lapseensa myönteisiä ominaisuuksia kuten reippautta ja iloisuutta sekä myönteisiä yhteisiä kokemuksia, kuten sielujen sympatiaa, mukavaa yhdessä oloa ja hellyyden osoituksia. *Reippaan lapsen tarinassa* kuvastui lapsen selviytyminen ja lapseen liitettiin tiettyä vahvuutta, joka herätti ajatuksen siitä, onko lapsen tunteille ja tarpeille ollut riittävästi tilaa eroprosessin aikana. Kuten Wallerstein ym. (2007, 44) toteavat voi lapsi eron yhteydessä omaksua huolehtijan roolin perheessä ja pyrkiä huolehtimaan sekä vanhemmistaan että sisaruksistaan. En väitä, että reippaan lapsen tarinan lapset olisivat holhoojalapsia, mutta kertomukset

erottaa *lapsen edun tunnistavasta tarinasta* se, että näissä kertomuksissa ei kuvata lapsen tarpeita ja vanhemmuuden vastaamista niihin, vaan lapsi kuvautuu itsessään reippaana ja vanhemmalle iloa tuovana. Saattaa myös, olla että reippaan lapsen tarinan lapset ovat kohdanneet eron ns. onnellisten tähtien alla eli hyvässä iässä ja perusluottamuksen saavuttaneina. Lapsen ikä ja persoonallisuus sekä aiemmat kokemukset vaikuttavat lapsen erosta selviytymiseen (Taskinen 2005, 139). *Lapsi eron sijaiskärsijänä* tarinoissa kuvastui lasten eron jälkeinen oireilu ja vaikeudet. Nämä sivujuonet liittyivät joko regressiivisiin tai stabiileihin vanhemmuustarinoihin ja tarinoihin sisältyi vanhempien keskinäisiä ristiriitoja. Vanhempien riidat voivat vaarantaa lapsen kehitystä ja aiheuttaa yksilöllisesti vaihtelevia oireita, kuten masennusta, ahdistusta, taantumista ja levottomuutta (Taskinen 2005, 139.)

Aineistosta paikannetut juonityypit ja juonityyppeihin liittyvät lapsen tarinat on esitetty taulukossa 2.

Taulukko 2. Juonityypit

kertoja	Lapsen tarina	Juonityyppi
Helena	Reippaan lapsen tarina	Progressiivinen
Juhani	Reippaan lapsen tarina	Progressiivinen
Kaisa	Reippaan lapsen tarina	Progressiivinen
Ossi	Reippaan lapsen tarina	Progressiivinen
Taru	Lapsen edun tunnistava tarina	Progressiivinen
Keijo	Lapsi eron sijaiskärsijänä	Regressiivinen
Tuulia	Lapsi eron sijaiskärsijänä	Regressiivinen
Martta	Lapsi eron sijaiskärsijänä	Stabiili

Valitsin raporttiin kutakin juonityyppiä kuvaavan ydintarinan, joka kuvaa hyvin kaikkia kyseisen juonityypin kertomuksia. Koska progressiivisen juonityypin kertomuksissa lapset saivat kahdenlaisia merkityksiä valitsin progressiivista juonityyppiä kuvaamaan sekä *lapsen edun tunnistavan tarinan* ja *reippaan lapsen tarinan* sisältävän kertomuksen.

5.1 Onnellisen lopun tarinat

Onnellisen lopun tarinoita yhdisti juonen progressiivisuus. Tarinan juoni kehittyi myönteisesti. Joissain tarinoissa oli paikannettavissa jokin käännekohta, mutta

toiset kulkivat kohti tavoitetta pikku hiljaa edeten. Tarinoissa erosta kulunut aika vaihteli vuodesta vuosikymmeneen. Progressiivisia juonia oli viidessä kertomuksessa, mikä tekee siitä enemmistön. Progressiivisissa tarinoissa lapset kuvautuivat joko *reippaan lapsen tarinan* tai *lapsen edun tarinan* kautta. Myönteisesti kehittynyt eron jälkeinen vanhemmuustarina antoi lapsille myönteisiä merkityksiä. Lapsi joko kuvattiin reippaana ja hyvin erosta selviytyneenä tai vanhemmuutta peilattiin lapsen tarpeista käsin ja lapsen etu huomioiden. Tämä ei ole yllättävää, kun verrataan tulosta Salon (2009, 118-119) ja Emeryn (1999, 4-13) tutkimuksiin. Heidän tutkimustensa mukaan vanhempien väliset konfliktit ovat riski lapsen kehitykselle ja lapsen suojaaminen riidoilta tukee lapsen myönteistä kehitystä. Oman tutkimukseni vanhemmat kuvasivat lasten selviytyneen erosta hyvin silloin, kun vanhemmuudesta voitiin kertoa myönteisesti etenevää tarinaa.

Onnellisen lopun tarinoissa on merkillepantavaa myös käännekohdat, jotka ovat viitoittaneet tarinaa kohti tavoitetta. Näistä käännekohdista voidaan saada tietoa siitä, mitkä asiat ja toimet voivat tukea eron jälkeistä vanhemmuutta.

Kaisan tarina

”kuka ihmettelisi ja ihailisi yksinhuoltaja äitiä?”

Kaisa oli eronnut lastensa Neon ja Nordean isästä, mutta eron ajankohta ei ilmene tarinasta. Eron jälkeen Kaisa oli voinut sopia lasten asioista lasten isän, Veikon kanssa ja heillä oli yhteishuoltajuus. Lapset asuivat Kaisan kanssa ja tapasivat isäänsä.

Perheessä oli ollut paljon riitoja ennen eroa, joiden loppuminen oli tuntunut eron myötä helpottavalta. Kaisan kokemus oli yhteneväinen Kauppisen tutkimuksen vanhempien kokemusten kanssa, joista monet kuvasivat juuri riitojen loppumisen tuoneen helpottuneen olon (2013, 116). Kaisan vanhemmuus oli ollut kadoksissa pitkään eron jälkeen ja jaksaminen oli ollut koetuksella. Kaisa koki edelleen tarinan kirjoittamisen hetkellä olevansa yksin vastuunkantajana perheen arjessa ja oli kokenut sen ajoittain raskaana.

Kaisa koki naissukupuoleen liittyvän epäoikeudenmukaisia odotuksia yhteiskunnan taholta, jotka kulminoituvat erovanhemmuudessa. Kaisa liitti sukupuolikysymykseen myös avun saannin siten, että äitinä tukea on vaikeampi

saada. Kaisan kokemusten mukaan yksinhuoltajaisä saa ihailua ja kunnioitusta osakseen, mutta äidin oletetaan ottavan aina yksinhuoltajan rooli oman jaksamisen kustannuksellakin.

"Kyllä yksinhuoltajaisia ihailaan, mutta kuka ihmettelisi ja ihailisi yksinhuoltaja äitiä? Isille ja pojille järjestetään seikkailuleirejä, mutta ei äideille ja tyttärille!"

Kaisan ja Veikon välillä oli edelleen kirjoitushetkellä ristiriitoja. Kaisa oli huutaen pyytänyt lasten isää poistumaan kotoaan. Kaisa koki, että he eivät olleet vanhempina tasa-arvoisessa asemassa. Kaisa koki kantavansa muun muassa lasten elatuksesta suurempaa vastuuta kuin lasten isä. Taloudellisesti Kaisalla oli ollut tiukkaa, erityisesti lasten kasvaessa.

Reippaan lapsen tarina

Kaisan lasten sukupuoli ei ilmennyt kertomuksesta. Lapset kuvautuivat persoonaltaan vaativina ja voimakastahoisina ja siten vanhemmuus oli vaatinut pitkää pinnaa. Kaisa kuvasi lasten tukeneen häntä ja siten lapset olivat joutuneet olemaan myös reippaita. Kaisan tarinassa lapsille lankesi myös huolehtijan rooli.

"mitä, jos sä et oikeesti jaks?"

Lapset olivat kantaneet äidistä huolta. Kaisa kuvasi huutavansa ja raivoavansa lapsille, mutta myös halaavansa ja pyytävänsä anteeksi. Kaisa kuvasi olevansa ylpeä lapsistaan ja oli tyytyväinen omaan vanhemmuuteensa, koska lapset olivat hoitaneet koulun ja läksyt reippaasti, eivätkä olleet joutuneet huonoille teille. Tyypillisesti *reippaan lapsen tarinoissa* vanhemmat kertoivat lapsestaan toimijuuden kautta. Miten lapsi on reipas tehdessään koulutöitä, leikkiessään ja lohduttaessaan muita.

Lapset tuottivat Kaisalle myönteisiä tunteita ja yhdessäolo lasten kanssa oli myös mukavaa. Mukavana tekemisenä Kaisa kertoi leffojen katselun ja karkin syömisen yhdessä lasten kanssa.

"Nauretaan yhdessä, katsotaan lauantaileffaa ja syödään karkkia!"

Kaisan kertomuksen juoni lähti kuvauksesta eron jälkeisestä vanhemmuudesta, jolloin hän koki vanhemmuutensa olevan hukassa ja jaksamisensa loppu.

”Vanhemmuuteni oli kadoksissa pitkään eron jälkeen, olin päivästä toiseen selviytyjä, lasteni ruokkija ,pukija, puhtaanapitäjä, erotuomari ja lohduttaja. En pitänyt meitä perheenä, olimme joukko joka asui yhdessä ja yritti selvitä elämästä.”

Tarina eteni myönteisempään suuntaan ja Kaisan eron jälkeiseen vanhemmuus muuttui pärjäämiseksi. Juonen käännekohtaksi paikantui lapsen huoli äidin jaksamisesta, jonka Kaisa kuvasi olleen hänelle herättävä kokemus. Kaisan kertomus eteni progressiivisesti ”on pakko jaksaa” -menttaliteetillä kohti onnellista loppua, jolloin hän pystyi kuvaamaan itselleen iloa tuottavia asioita ja vanhemmuuden vahvuuksia.

”Olen ylpeä itsestäni naisena-se riittää!

Olen ylpeä itsestäni äitinä-se kantaa!

Olen ylpeä lapsistani, olen ylpeä perheestäni!

ME OLLAAN PERHE!”

Loppuun kirjoitettuna Kaisan runo kuvaa vanhemmuuden voimaantumista. Mikä olikin yhteistä progressiivisen juonityypin tarinoille.

Tarun tarina

”lapsella on oikeus molempiin vanhempiansa, ja että kumpikaan ei lasta omista”

Taru oli eronnut noin viisi vuotta aiemmin ja asui 8-vuotiaan poikansa, Pekan kanssa. Pekka asui vuoroviikoin äitinsä ja isänsä Raimon luona. Vanhemmat asuivat samalla paikkakunnalla lähekkäin. Taru oli miettinyt muuttoa muualle, mutta oli halunnut Pekan vuoksi jäädä asumaan tuttuun ympäristöön ja lähelle Raimoa. Vanhemmat soittivat Pekalle päivittäin, kun Pekka oli toisen vanhemman luona ylläpitääkseen vuorovaikutusta myös näiden viikkojen aikana.

”Itselleni tuo levollisen, turvallisen olon, kun kuulen lapseni äänen, ja että kaikki on hyvin.”

Tarun vanhemmuus oli vahvistunut eron jälkeen. Taru näki erossa olon vahvistaneen hänen ja pojan suhdetta ja rakkautta. Taru koki ikävän tunteita Pekan ollessa isän luona, mutta toisaalta hän oli oppinut myös nauttimaan

”oman ajan” viikoistaan. Lisäksi Taru kuvasi luottamuksen siihen, että Raimo ja Pekka pärjäävät omilla viikoillaan, auttaneen nauttimaan omasta ajasta. Eron jälkeiseen vanhemmuuteen oli mahtunut negatiivisia ja positiivisia tunteita. Taru oli käynyt läpi eroa ja ratkaisujaan moneen kertaan.

”Itselleni tämä peruskuvio on merkinnyt monia hetkiä ja tilanteita , joissa olen puntaroinut oman elämäni ja omien ratkaisujeni merkitystä lapsen kannalta ja hänen tulevaisuudelleen.”

Taru koki yksinäisyyttä vanhemmuudessaan lähivanhemmuusviikkojen aikana. Lähivanhemmuusviikkojen arkeen oli kuulunut myös suuttumista ja kiukkua sekä lapsen vaikeiden tunteiden työstämistä. Vaikeaksi Taru oli kokenut myös omien ja lapsen vaikeiden tunteiden yhtäaikaisuuden, mutta hän oli onnistunut tukemaan lasta ja siirtämään oman surunsa taustalle.

Tasa-arvoinen vanhemmuus oli ollut työn takana ja vaatinut tahtoa jakaa vanhemmuutta lapsen edun vuoksi. Tarulle erityisesti alku oli ollut vaikeaa, kun omat tunteet eroon liittyen olivat pinnassa. Taru ja Raimo olivat voineet toteuttaa tasa-arvoista vanhemmuutta, koska he olivat erottaneet lapsen edun ja omat tunteensa sekä luoneet luottamuksellisen suhteen toisiinsa, johon sisältyi keskinäistä arvostusta.

Tarun ja Pekan elämään oli tulossa muutos, kun he olivat muuttamassa yhteen Tarun miesystävän ja tämän lasten kanssa. Taru suhtautui tulevaan uusperhe-elämään myönteisesti, mutta näki siihen sisältyvän myös haasteita.

Lapsen edun tunnistava tarina

Tarun kertomuksesta kuvastui halu jakaa vanhemmuutta nimenomaan lapsen vuoksi, jotta Pekka voisi säilyttää läheisen suhteensa molempiin vanhempiin ja Pekan elämään ei tulisi paljon muutoksia.

”Pitkälle kantaa se, että on tahto ajatella lapsen etua nyt ja tulevaisuudessa, ja että lapsen elämä muuttuisi niin vähän kuin mahdollista eron jälkeen.”

Taru näki, että Pekalla on oikeus molempiin vanhempiin ja Pekka nähtiin omana itsenään, ei vanhempien omaisuutena. Pekka sai elää arkea molempien vanhempien kanssa ja hänellä oli tuttu sekä pysyvä elinympäristö, jonka vanhemmat olivat halunneet turvata. Pekalla oli ystäviä ja suhde äitiin kuvautuu

lämpimänä ja läheisenä. Taru kertoi lohduttavansa Pekkaa tämän ikävöidessä isäänsä ja toimivansa Pekan tunteiden peilinä.

”Vuorovaikutuksessa on ollut haastavinta se, että olen lapselleni kahden ollessamme ainut peili, tunteiden sanoittaja, vastaanottaja, suodattaja, lohduttaja, rohkaisija, rajojen asettaja ja kaikkea muuta.”

Taru kuvasi Pekan tarvitsevan myös rajoja esim. tv:n katsomisen suhteen. Tarun tarinassa vanhemmuus rakentui Pekan monipuolisista tarpeista käsin.

Tarun tarinan juoni eteni kohti tavoitetta, eli toimivaa eron jälkeistä vanhemmuutta ja toiveikasta suhtautumista tulevaan. Progressiivisuus juonessa näkyy alun vaikeuksien voittamisena. Aluksi eron jälkeen jaettu vanhemmuus oli Tarulle haastavaa, kun hän ei olisi halunnut olla missään tekemisissä Raimon kanssa.

”Siinäkin on jo alkuun ihan sulattamista, että ihminen, jonka kanssa itse ei enää haluaisi olla tekemisissä tai kuulla hänen elämästään, on lapselle aivan yhtä rakas ja läheinen kuin ennenkin.”

Vaikka varsinaista selvää käännekohtaa juonesta ei ollut paikannettavissa, tärkeä tekijä juonen progressiossa oli Tarun ymmärrys siitä, että Raimon on Pekalle tärkeä ja yhteys isään on lapsen oikeus. Kun erosta oli kulut viisi vuotta, vaikutti luottamuksellisen suhteen muodostaminen Raimoon onnistuneen ja Tarun jopa nauttineen eri viikkojen vaihtelusta.

”Elämä kantaa ja jatkuu, jopa siis paremmin kuin ennen”.

Taru toivoi eron jälkeen voivansa jakaa vanhemmuutta arjessa jonkun toisen kanssa, mikä oli kirjoitushetkellä toteutumassa uusperheenä. Eron jälkeen suuntautuminen tulevaan on kriisi-teorian mukaan kriisiprosessin viimeinen vaihe, joka mahdollistaa toimintakyvyn ja elämänhallinnan palautumisen (Cullberg 1991, 153-154).

Tarun kertomuksessa eron jälkeinen vanhemmuus määrittyi lapsen kautta. Tarinasta huokui kyky mentalisaatioon eli äitinä Taru peilasi Pekan tunteita ja ylläpiti kuvaa Pekasta myös Pekan ollessa isänsä luona. Taru myös auttoi Pekkaa säätelämään tunteitaan lohduttamalla tarvittaessa. Äidin ja Pekan suhde, jossa äiti asettaa turvalliset rajat ja on tunnetasolla läsnä, kuvataan

kertomuksessa turvallista kiintymyssuhdetta kehittäväksi. (Hautamäki 2011, 30-32)

5.2 Epäonnen tarinat

Epäonnen tarinat kertovat eron jälkeisen vanhemmuuden negatiivisesta kehityksestä. Epäonnen tarinoiden juoni eteni regressiivisesti kohti epäonnistunutta loppuaan. Kertomuksista voitiin paikantaa käännekohtat, joiden jälkeen epäonni lisääntyi.

Epäonnen tarinoita oli aineistossa kaksi. Molemmat kertoivat omaa traagista tarinaansa siitä, miten eron jälkeen vanhemmuuden voi kadottaa. Molemmista tarinoista paikantui vanhempien välisen kommunikoinnin vaikeuden. Valitsin Keijon tarinan kuvaamaan regressiivistä juonta, koska siinä ilmenee hyvin myös sosiaalitoimen epäonnistuneet yritykset auttaa perhettä eron jälkeisen vanhemmuuden toteuttamisessa.

Epäonnen tarinoissa lapsi sai sijaiskärsijän merkityksiä ja lapsilla oli erinäisiä vaikeuksia. Vanhempien väliset ristiriidat on voitu useissa aiemmissä tutkimuksissa yhdistää lasten käytös ja tunne-elämän ongelmiin (Salo 2009, 115 [Piha 1999; Parke 2004]).

Keijon tarina

”Nuorena en olisi uskonut tällaisen olevan mahdollista”

Keijo oli eronnut yhdeksän vuotta aiemmin. Liitosta oli kolme lasta, Liisa, Arvi ja Leevi, jotka asuivat äidillään. Keijo ja lasten äiti, Mirva, eivät olleet voineet sopia lasten tapaamisista ja huollosta, vaan kertomus rakensi erovanhemmuudesta pitkän oikeustaistelukuvauksen.

Aluksi Keijo oli asioinut sosiaaliviranomaisten kanssa ja toivonut lasten lähivanhemmuutta. Sosiaalitoimen kanta oli Keijon näkemyksen mukaan ollut hyvin kielteinen isän lähivanhemmuusmahdollisuuksien suhteen ja Keijo oli kokenut tämän sukupuolten välisenä epäoikeudenmukaisuutena.

”Kokemus tällaisesta sukupuolten välisestä epätasa-arvosta oli mykistävä ja uskomaton. Se vei todella uskoani, että isää voitaisiin kohdella sosiaalitoimessa tasaveroisesti äidin kanssa.”

Mirva oli aluksi vaatinut lasten yksinhuoltajuutta, johon Keijo ei ollut suostunut pelätessään äidin muuttavan lasten kanssa toiselle puolen Suomea. Mirva ja myöhemmin myös lapset olivat syyttäneet Keijon lyöneen sekä äitiä että lapsia. Keijo kuvasi, miten syytökset oli todettu paikkaansa pitämättömiksi lastensuojelun selvittäessä tilannetta.

”Lastensuojelu tutki väkivaltasyytökset eikä löytänyt niille perusteita. Em. virkailijan työpari totesi minulle, että nythän on kaikki hyvin. Väkivaltaa ei ollutkaan.”

Keijon ja Mirvan yhteinen vanhemmuus kuvautui toistensa syyttelynä. Keijo oli yrittänyt kertoa Mirvan psyykkisestä sairaudesta lastensuojelun viranomaisille. Keijo syytti Mirvaa valheiden kertomisesta ja kuvasi tämän käytöstä epävakana.

”Kun yritin näyttää virkailijoille vaimoni saamaa psykiatrista diagnoosia selityksenä käyttäytymiselleen ja valheilleen, virkailijat kieltäytyivät katsomasta diagnoosia.”

Tämän jälkeen Mirva oli lähtenyt hakemaan käräjäoikeudesta lasten yksinhuoltoa. Lopputuloksena käräjäoikeus oli ratkaissut lasten asumisen niin, että nuorin lapsista, Leevi oli määrätty asumaan Keijon luokse ja vanhempien lasten, Liisan ja Arvin asumista oli jatkettu Mirvan luona. Asia oli viety vielä hovioikeuteen, joka oli pysyttänyt käräjäoikeuden ratkaisun. Keijon kertoman mukaan Mirva oli kaapannut Leevin lukuvuoden päätteeksi luokseen, eikä Leevin asuminen Keijon luona sen jälkeen ollut enää toteutunut. Liisan ja Arvin tapaamiset Keijon kanssa olivat vähentyneet jo aiemmin. Kaappauksen jälkeen myös Leevin tapaamisiin oli tullut haasteita. Mirva oli tuonut kesän aikana lapset isän luokse kerran. Syksyllä Mirva oli opettanut Leeviä kotikoulussa, koska hovioikeuden päätöksen mukaisesti Leevin asuminen ja siten myös koulupaikka oli isän luona. Jälleen vanhempien ristiriidasta oli seurannut uusi käräjäoikeuden istunto, jonka väliaikaismääräyksellä myös Leevin asuminen oli määrätty äidille. Käräjäoikeuden varsinaiseen istuntoon oli tilattu sosiaalitoimen olosuhdeselvitys, jossa pidettiin mahdollisena, että Mirva tietoisesti pyrki hankaloittamaan lasten ja isän suhdetta.

”Esimerkiksi lastensuojelu todisti oikeudessa arvionaan, että lapseni ovat valehdelleet sille, suositteli minulle kuopuksen lähihuoltajuutta ja myöhemmin

sosiaalitoimi on todistanut oikeudessa äidin kertoneen perätöntä lastensuojelun kannasta lapseni koululle, kritisoinut jyrkästi äidin toimintaa, arvioinut äidin mahdollisesti tietoisesti pyrkineen tuhoamaan lasteni ja minun suhteet,”

Käräjäoikeus oli kuitenkin jättänyt kaikkien lasten asumisen äidille ja määrännyt äidille myös yksinhuollon vanhempien riitaisuuden vuoksi. Keijon ja lasten tapaamiset eivät olleet toteutuneet tämän jälkeen lainkaan ja hän oli hakenut niiden täytäntöönpanoa oikeudelta, ilman käytännön vaikutusta. Tapaamisasian sovittelussa oli todettu, että tapaamattomuudelle ei ollut mitään perusteita.

”Oikeus arvioi, että lasteni kieltäytyminen tapaamisista kanssani ei ole heidän objektiivinen etunsa ja että heidän kertomansa syyt tapaamattomuudelle ovat keksittyjä.”

Lapset eivät olleet käyneet Keijon luona vuosiin. Keijo oli tavannut lapsiaan lyhyesti ohimennen sukujuhlissa tai harrastuksissa.

Lapset eron sijaiskärsijöinä

Keijon kertomuksessa lapset kuvautuivat sosiaaliviranomaisten selvitysten, oikeuskäsittelyjen ja äidin manipuloinnin kautta. Lapset kuvattiin vieraannutetuiksi, vaikka isä ei kyseistä käsitettä käyttänytkään. Sinkkonen kuvaa vieraannuttamissyndrooman piirteiksi lasten kieltäytyvän tapaamisista toisen vanhemman kanssa ja lapsi voi kertoa valheellisia syytöksiä vanhemmastaan sekä kadottaa yhteyden omiin ajatuksiinsa ja tunteisiinsa toista vanhempaa kohtaan. Sinkkonen näkee vieraannuttamisella olevan yhteyttä lapsen persoonallisuuden kehityksen vaarantumiseen. (2008, 71-73.)

Vieraannuttaminen on kiistanalainen käsite, mutta Juhanin kuvaus lasten valehtelusta osuu täysin Sinkkosen (2008) vieraannuttamisesta kertovaan tekstiin.

”Kaksi vanhempaa lastani syyttivät seuraavaksi perheneuvolassa, että olisin lyönyt heitä.”

Myös äidin manipulointia kuvaavat kertomukset kuvastavat vieraannuttamista.

”Sosiaalitoimi arvioi, että ex-puolisoni on mahdollisesti tietoisesti pyrkinyt tuhoamaan lasteni ja minun suhteeni, että kuopuksellani ei ole äitinsä luona asuessaan mahdollisuutta itsenäiseen mielipiteen muodostukseen eikä mahdollisuutta isäsuhteeseen äidin luona asuessaan.”

Lisäksi lapset olivat kertoneet, että eivät halua tavata isäänsä, minkä sovittelijat totesivat olevan perusteeton väite ja vastoin lasten etua. Lapsia oli kuultu useita kertoja ja useamman eri tahon kautta. Lapset olivat joutuneet kiinteäksi osaksi vanhempien välistä huolto- ja tapaamisriitaa ja siten sijaiskärsijöiksi koko erosta.

Keijo kuvasi lasten monia oireita, joiden uskoi aiheutuneen juuri eron jälkeisestä riitelystä. Arvi kasteli ja repi hiuksia tupoittain vielä 13-vuotiaana. Liisalla oli eron jälkeen depressiivisyyttä. Molemmilla oli edelleen tarinan kirjoitushetkellä erinäisiä vaikeuksia. Keijo kuvasi Leevin säilyneen vaurioitta, koska asuessaan hänen luonaan Keijo piti Leevin erossa vanhempien välisistä riidoista.

”Parhaiten voi luonani pitkään asunut kuopus. Uskoisin sen johtuvan siitä, että pidin hänet erossa äitinsä ja minun riidoista hänen asuessaan luonani.”

Regressiivisyys näkyy erityisesti tarkasteltaessa vanhemmuutta tarinan lopussa suhteessa eron jälkeiseen tilanteeseen. Eron jälkeen Keijolla oli tapaamisia lasten kanssa ja Leevi asui jonkin aikaa hänen luonaan. Viimeisen oikeudenkäynnin jälkeen lasten tapaamiset loppuivat täysin.

”menetin kontaktini kaikkiin lapsiini oikeuden kummallisten päätösten tuloksena.”

Juoni kääntyykin yhä epäonnisemmaksi viimeisimmän oikeudenkäynnin jälkeen. Käännekohtia ovat toisaalta monet viranomaisten väliintulot, jotka eivät saa tarinan juonta kääntymään myönteiseen suuntaan. Tilanteen heikentymistä Keijon näkökulmasta kuvasi Keijon yritys toimittaa lasten joululahjat Mirvan luokse yhdeksän vuotta eron jälkeen.

”Vein siksi joulun jälkeen lahjat lapsilleni uuden vaimoni kanssa. Entinen puolisoni tuli välittömästi huutamaan – lastemme varmasti kuullen - etten saa ajaa autolla hänen pihaansa ja kieltäytyi lupaamasta välittää lahjojani lapsillemme.”

Keijon tarina sai epäonnistumisen merkityksen monella tasolla. Keijo ei ollut saanut toteuttaa vanhemmuuttaan toivomallaan tavalla ja hän koki siihen syyksi sekä lasten äidin että viranomaisten toiminnan. Keijo koki lastensuojelun, lastenvalvoja, perheneuvolan ja oikeuslaitoksen toiminnan olleen häntä vastaan ja hankaloittaneen hänen vanhemmuuttaan.

”Kokemukseni oikeuslaitoksesta ovat samantapaisia kuin sosiaalitoimesta: Kovemmin toista syyttävä, aggressiivisempi ja riitaisempi pärjää oikeudessa. Oikeus ei ehdi perehtyä mihinkään kunnolla, ja päättää asioista mutunperusteella.”

Nämä auttamiseen tarkoitetut toimijat olivat Keijon kokemuksen mukaan epäonnistuneet tehtävässään. Keijon kertomuksen perusteella, on tarpeen miettiä miten sosiaalitoimessa voitaisiin tehokkaammin auttaa vanhempia sovintoon.

5.3 Pysyvyys eronarratiiveissa

Tämän tutkimusaineiston eronarratiivien juonta luonnehti pääosin muutos, joko hyvään tai huonoon. Juoneltaan pysyviä eli stabiileja tarinoita oli aineistossa vain yhdessä narratiivissa, Martan tarinassa. Martan tarina oli yleissävyltään negatiivinen ja yhteistyö lasten isän kanssa kuvautui tasaisen työläänä. Yhteistyön vaikeudet paikantuivat muun muassa kommunikoinnin vaikeuksiin. Martta kuvasi millaista hyvä eron jälkeinen vanhemmuus voisi olla, mutta ei ollut itse siihen päässyt entisen puolisonsa kanssa. Myös Martan tarinassa lapset sijoittuivat eron sijaiskärsijöiksi. Juonen stabiilius ei sinällään aiheuttanut lapsille kärsimystä vaan lasten isän psyykinen sairaus ja vetäytyvä vanhemmuus. Martan tarinasta jäi epäselväksi, oliko lasten isän psyykinen kunto heikentynyt eron jälkeen vai oliko se ollut osa perheen arkea jo ennen eroa. Cullberg (1991, 127-128) kuvaa kirjassaan yllättävän eron aiheuttaman kriisireaktion voivan laukaista psyykkisiä sairauksia ja itsetuhoisuutta.

Martan tarina

”En näe eroa omassa tavassani olla vanhempi ennen ja jälkeen eron”

Martta oli eronnut lastensa, teini-ikäisen Syksyn ja kouluikäisen Uuvan, isästä useampaa vuotta aiemmin ja toimi lasten lähivanhempana. Isä Vili tapasi lapsia joustavan sopimuksen perusteella oman vointinsa mukaan. Vanhemmilla oli yhteishuolto.

Martan eron taustalla oli puhumattomuus, jonka vuoksi Martta oli kehittänyt omia kommunikointi taitojaan ja pyrki kommunikoimaan lastensa kanssa tiiviisti.

”Koin, että kommunikaation puute oli yksi suuri osatekijä, joka vaikutti eroomme. Halusin alkaa kehittää omaa kommunikointitapaani suhteessa muihin ihmisiin. Koen, että kommunikoin nykyisin avoimemmin ja laajemmin myös lasten kanssa.”

Martan ja Vilin välillä oli ristiriitoja ja lapsilla oli erilaiset säännöt vanhempien kodeissa. Martta oli huolissaan isän kasvatuksen rajattomuudesta. Vilin luona lapset katsoivat ikärajoiltaan sopimattomia elokuvia, eivät saaneet kotitekoista ruokaa, valvoivat, söivät rajattomasti herkkuja ja aika kului tv:tä katsoen ja pelikonsolia pelaten. Vilin psyykkinen vointi kuvastui vaihtelevana ja Vili oli puhunut Syksylle myös itsetuhoisista ajatuksistaan, mitä Martta ei hyväksynyt.

Martta toivoi Vilin pitävän tiiviimmin yhteyttä lapsiinsa ja erityisesti toivoi Vilin osallisuutta Syksyn harrastukseen. Martta näki harrastuksiin osallistumisen etävanhemman ja lapsen vuorovaikutukselle hyvänä mahdollisuutena.

”Mielestäni teini-ikäisen lapsen etävanhemmalla olisi oivallinen tilaisuus juuri harrastusten kautta osallistua itsenäistyvän nuoren elämään. Harrastusmatkoilla saattaisi aueta tilaisuus keskusteluihin, joihin nuori ei välttämättä enää niin helposti heittäydy.”

Martta koki olevansa arjessa yksinhuoltaja eli hän vastasi lasten arjesta yksin. Martta näki lähivanhempana jaksamisen kannalta ”lapsivapaat” viikonloput tärkeiksi ja ajatteli niiden käytön jaksamista tukevalla tavalla olevan tärkeää.

”Vanhemmukseen tuo voimavaroja juuri oma aika ja sen viisas käyttäminen. Lapsivapaata viikonloppua ei kannata täyttää pelkillä rutiineilla ja suursiivouksilla. Oma aika kannattaa käyttää siten, että siitä saa eniten energiaa.”

Martta koki, että häntä helpottaisi tapaamisten toteutuminen kiinteästi. Martan kokemuksena oli, että eron jälkeen hänellä oli enemmän vapaa-aikaa kuin ennen eroa. Martasta hänen vanhemmuutensa ei kuitenkaan ollut juurikaan muuttunut. Suurin ero oli siinä, että Vilin toimintaan ei voinut enää vaikuttaa kuten ennen eroa.

”Vanhemmuus muuttuu eron jälkeen siten, että vanhemmuuteen voi vaikuttaa vain omalta osaltaan. Etävanhemman vanhemmuus on juuri sellaista, kuin hän

sen haluaa olevan. Etävanhemman tekemisiin ja tapaan olla lasten kanssa ei voi enää vaikuttaa.”

Martta oli kokenut eron prosessinomaisena, johon oli liittynyt tunteiden läpikäymistä ja oman vanhemmuuden pohtimista. Martta ei kertonut turvautuneensa ulkopuoliseen apuun, mutta suositteli eroryhmiä ja terapiaa eron läpikäymiseen.

”Ero ja entisen parisuhteen karikot kannattaa käsitellä eroryhmässä, terapiassa tai muulla itselle sopivalla tavalla.”

Martta koki eron läpikäymisen auttavan yhteistyötä eron jälkeisessä vanhemmuudessa.

Lapset eron sijaiskärsijöinä

Martan kertomuksessa lapset kärsivät vanhempien välisistä ristiriidoista ja erilaisista säännöistä. Rajattomuus isän luona oli luonut turvattomuutta, kuten painajaisia. Lapsille oli eron jälkeen langennut lisäksi myös välittäjän rooli, kun he olivat raportoineet isän tapaamisten sisällöstä Martalle.

”Vihainen olen siitä, että etäisä suhtautuu välinpitämättömästi elokuvien ja pelien ikärajoihin. Kerran pyysin häneltä, että hän ei antaisi nuoremman lapsen katsoa K13 Indiana Jones -elokuvaa. Vanhempi lapsi kertoi katsoneensa sen isän kanssa 7-vuotiaana ja nähneensä monta viikkoa painajaisia.”

Lisäksi isän jaksamattomuus yhteydenpidossa ja tapaamisten peruuntuminen näyttäytyi Tuulian tulkinnan mukaan lapsille välinpitämättömytenä. Hokkanen (2005) toteaa omiin tutkimustuloksiinsa perustuen, että lapsen toistuvat pettymykset tapaamisten peruuntumisen vuoksi, voi johtaa tunteiden tukahduttamiseen. Lapsi voi tällöin ruveta kieltäytymään itse tapaamisista välttääkseen tapaamisia. (2005, 144.) Martan lapset eivät itse ottaneet yhteyttä isään Martan kehotuksista huolimatta, vaan pitivät sitä isän tehtävänä ja kiinnostuksen osoituksena.

”Teini-ikäinen lapsemme kokee kuitenkin, että on isän asia kysellä lapsen kuulumisia. Hän kokee kyselemättömyyden kiinnostuksen ja välittämisen puutteena.”

Vanhempien vuorovaikutuksen vaikeudet näkyivät siinä, että isä piti yhteyttä suoraan lapseen.

”Etävanhempi pitää yhteyttä nykyisin suoraan lapseen. Yhteydenpito voisi olla aktiivisempaa.”

Teini-ikäinen Syksy oli joutunut isän terapeutin asemaan kuullessaan isältään tämän masennuksesta ja itsetuhoisuudesta. *Reippaan lapsen tarinasta* poiketen Syksyn huolenpito ei saanut positiivista merkitystä Martan kertomuksessa, vaan lapsen huoli kuvautui lapsen kärsimyksenä. Tässä on paikannettavissa myös *lapsen edun tunnistavaa kertomusta*, koska Martta pohti asiaa lapsen tarpeista käsin. Valitettavaa lapsen kannalta oli se, että Martta ei kyennyt suojaamaan lasta häntä vahingoittavalta toiminnalta.

” Olen hyvin surullinen siitä, että ajoittain isä kertoo masennuksestaan ja itsetuhoisuudestaan vanhemmalle lapsellemme. Mielestäni lapsi ei ole vanhempaa varten, vaan vanhempi lasta varten! Lapsi ei ole terapeutti, vaan hänelle pitäisi pyrkiä näyttämään, että vanhempi pitää huolen ja on lapsen turvana. Mikäli vanhemmalla on vaikeuksia, niistä voi kertoa lapselle, että on huolia, mutta lapsen ei tarvitse olla huolissaan, kyllä vanhempi ratkaisee asian.”

Kouluikäinen Uuva oli pienempänä reagoinut voimakkaasti, kun isän tapaamisia peruuntui tai niihin tuli muutoksia. Uuva oli myös ilmaissut ikävöivänsä isäänsä. Martta ajatteli, että lasten erosurua voisi helpottaa vanhempien yhteistyöllä.

Martan tarinan juoni junnsi ikään kuin paikallaan. Isän passiivisuus ja vanhempien välinen vuorovaikutus oli pysynyt tasaisen huonona koko eron jälkeisen ajan. Ainoa muutos oli tullut siinä, että ennen eroa Martta pystyi vaikuttamaan Vilin vanhemmuuteen ja toimintaan, mutta eron jälkeen tilanne oli pysynyt aika tavalla stabiilina. Vaikka Martta oli voinut kehittää omaa kommunikointiaan ja siten vanhemmuus oli parantunut, oli juoni kokonaisuudessaan varsin stabiili. Martta toivoi kommunikoinnin sujuvan vanhempien välillä paremmin, mihin ei oltu päästy hänen yrityksistään huolimatta.

”Olen yrittänyt puhua aikuisten kesken näistä perusasioista, mutta toivottua tulosta ei ole tullut.”

Vilillä oli masennusta, jonka avulla Martta selitti Vilin passiivisuutta. On tavallista, että vanhemman psyykkiset vaikeudet heikentävät sekä lapsen tunnetason kohtaamista että rakentavaa yhteistyötä toisen vanhemman kanssa (Sinkkonen 2011, 122-123).

”Haluan ajatella, että hän tekee parhaansa ja ei sairaudestaan johtuen pysty parempaan vanhemmuuteen.”

Martan tarinassa eron jälkeisen vanhemmuuden kannalta merkitykselliseksi nousi vanhemmuuden jakamisen vaikeudet entisen puolison kanssa. Tämä olikin tekijä, joka ilmeni kaikissa eron jälkeistä vanhemmuutta kuvaavissa narratiiveissa jossain kohtaa tarinaa. Osalla vanhemmista tämä jäi lyhyeksi hetkeksi ja he pystyivät muuttamaan yhteistyön myönteisempään suuntaan. Kauppisen tutkimuksen mukaan vanhempien rakentavan yhteistyön saavuttaminen voi viedä pitkään ja vaatii useilta myös henkilökohtaista kasvua (2013, 121). Martan stabiilin juonen kanssa yhtä ikävästi päättyi regressiiviset tarinat, joita määritteli kirjoitushetkellä edelleen yhteistyön vaikeudet. Kauppisen tutkimustulos tuo toivoa siitä, että myös näillä vanhemmilla on mahdollisuus ajan kuluessa saavuttaa myönteisempi yhteistyö entisten puolisoitten kanssa.

6. Eron jälkeisten vanhemmuusnarratiivien analysointi teemoittelun avulla

Eron jälkeisten vanhemmuusnarratiivien muodostumiseen vaikuttavat monet teemat. Teemat jakautuivat eron jälkeistä vanhemmuutta kuvaaviin sekä lapsen merkitystä ilmentäviin teemoihin. Nämä teemat ovat osaltaan määrittäneet koko tarinan juonen kehittymistä ja vanhemmuudesta kerrottua kokonaisnarratiivia. Teemat kuvaavat tarinoiden yhtäläisyyksiä ja niitä asioita, jotka ovat aineiston vanhemmille merkityksellisiä asioita eron jälkeisessä vanhemmuudessa. Teemojen avulla voidaan paikantaa mahdollisia tuen- ja palveluntarpeita sekä palveluiden kehittämisen kohteita.

6.1 Eron jälkeinen vanhemmuus

6.1.1 Etävanhempi- ja lähivanhempitapaisuus

Eron jälkeistä vanhemmuutta määrittelee perhesuhteiden moninaisuudesta muodostetut yhteiskunnalliset tulkinnat. Perhe-käsitteen laajentuminen on

mahdollistanut vanhemmuuden toteuttamisen myös ydinperheen ulkopuolella. (Forsberg 2003, 10-11.) Eron jälkeinen vanhemmuus jakautuu usein lähi- ja etävanhemmuuteen, joskin vuoroasuminen ja siten jaettu vanhemmuus on lisääntynyt viime vuosina (Hakovirta & Rantalaiho 2009, 40).

Lähivanhemmuuteen liittyy vahva sukupuolittuneisuus eli lapset jäävät useimmin asumaan äidin luokse, vaikka tämä ei enää nykyään ole itsestäänselvyys (Broberg & Hakovirta 2009, 125; Castrén 2009, 121). Lähi- ja etävanhemmuustapaisuutta määrittää paljon kulttuuriset ja sosiaaliset kontekstien tuottamat merkitykset kuten vanhemmuuden sukupuoliodotukset. Omassa aineistossani kaikki isät edustivat etävanhempia. Äideistä yksi oli vuoroasumissysteemissä ja yksi äideistä toteutti yhden lapsen kohdalla etävanhemmuutta ja kahden lapsen osalta lähivanhemmuutta (kts.taulukko 1, 28).

Vaikka viranomaisten toiminnan tulisi olla sukupuolineutraalia (Nousiainen 2003, 72), se ei sitä ole onnistunut olemaan kaikkien vanhempien kokemusten mukaan. Tutkimukseni miehistä Keijolla oli useampia kokemuksia siitä, että miehille määrittyy automaattisesti tapaajavanhemman rooli viranomaisten taholta.

”Lastensuojeluvirkailija kitki minulta turhat luulot pois moisesta ajatuksesta. Hän tykitti minulle, että Suomessa isästä voi tulla lähivanhempi vain, jos lasten äiti on päihde-/huumeongelmainen, prostituoitu tai mielenterveysongelmainen.”

Castrén näkee tutkimuksensa perusteella kuitenkin, että miehillä on enemmän liikkumatilaa eron jälkeistä vanhemmuutta määritellessään. Naisille tarjoutuu ilman syyllisyyttä ja syyllistämistä vain lähivanhemman rooli. (Castrén 2009, 133-134). Myös Nousiaisen (2004, 164) tutkimuksessa nousee esiin etävanhempana toimivien äitien häpeän ja syyllistämisen kokemukset. Kaisa kuvasi omassa kertomuksessaan tuntojaan äitien ja lähivanhemmuuden sukupuolittuneisuudesta.

”Naisen on vaan jaksettava, vaikkei jaksaisikaan. Ainakin siltä tuntuu, että yhteiskunta odottaa/vaatii sitä.”

Kaisan kokemus tukee sekä Nousiaisen (2003, 162), että Hokkasen (2005, 94-97) tutkimustuloksia siitä, että lasten asuminen isällään on kulttuurissamme niin häpeällistä, että se tuottaa häpeää sekä lähi-isälle että etä-äidille.

Aineistossa lähivanhemmuus paikantui koettuun yksinhuoltajuuteen, vastuun kasaantumiseen ja oman ajan puutteeseen. Vastaavasti etävanhemmuus paikantui liian vähäisiin tapaamisiin, huoleen tapaamisten toteutumisesta ja voimattomuuteen.

Lähivanhemmuus, kokemuksellinen yksinhuoltajuus

Lähivanhempien eli äitien kertomuksissa nousi merkittäväksi vanhemmuutta määrittäväksi tekijäksi koettu yksinhuoltajuus, jolla ei ollut tekemistä oikeudellisella huoltajuudella, vaan arjen pyörittämisen ja vastuunkannon yksinäisyytenä.

”En ole kokenut vanhemmuuttamme eron jälkeen tasa-arvoiseksi. Yhteishuoltajuudesta huolimatta vastaan arkielämän velvoitteista yksin. Käytännössä koen itseni yksinhuoltajaksi, joka huolehti kodin rutiineista, lasten hoidosta ja päiväkotij- ja kouluasioista yksin.”

Martan kertomus kuvastaa kokemuksellisesta yksinhuoltajuutta, joka voi ajoittain tuntua hyvin uuvuttavalta kuten Kaisa kuvasi omassa kertomuksessaan.

”Huomaamattani toistin usein ”Mä en jaksa...mä en jaksa”.”

Jaksamisen haasteet voivat aiheuttaa lapsissa huolta. Vastuu lasten arjesta voi tuntua raskaalta, koska lapsiperheen arkeen sisältyy paljon rutiineja ja toistoja (Hokkanen 2005, 109). Äidit voivat kokea myös paineita toteuttaa ”hyvän äidin” kulttuurista normia, mikä vie voimia (Hokkanen 2005, 135). Tuulian kertomuksessa arjen rutiinit ja toistot kuvautuvat uuvuttavina.

”Äiti vain uhkailee ja kiristää. Nukkumaanmenoajat, pyöräilykypärän käyttö, ruoka-ajat, ruoka-tavat, vaatteiden vieminen pyykkikoriin; kaikki piti riitelemällä elää siitä lähtien. Sinä et pidä samoja sääntöjä. Jaksoin tämän 2,5vuotta vaihtelevasti. Pidin kiinni, halusin, kyselin, huolehdin, ostin, kuskasin, osallistuin.”

Lähivanhemman uupumukseen liittyi etävanhemman tuen ja sitoutumisen puutetta. Brobergin ja Hakovirran (2009, 135) tutkimuksessa isien

sitoutumisesta lapsiin ilmeni, että n. 30 prosenttia isistä ei sitoutunut lasten tapaamisiin ja taloudelliseen vastuuseen lapsista. Uusperheiden etä-isät sitoutuivat hiukan muita heikommin, samoin uusperheissä asuviin lapsiin sitouduttiin hieman heikommin, kuin yksinhuoltajaäidin luona asuviin lapsiin. Martta kertoi etävanhemman ja lasten tapaamisten haasteista.

”Lähivanhemman näkökannalta saattaisi olla parempi, jos tapaamiset olisivat kiinteiksi sovittuja. Omien menojen suunnittelu voi käydä vaikeaksi, jos ”lapsivapaat” ajankohdat vaihtelevat suuresti ja muutoksia tulee lyhyellä varoitusaajalla. Lasteni isä halusi sairaudestaan johtuen täyden vapauden tapaamisille.”

Tutkimuksessani lähivanhempien taakkaa helpotti etävanhempien sitoutuminen säännöllisiin tapaamisiin ja tätä etävanhemmalta usein toivottiin.

Etävanhemmuus, pelkoa tapaamisten toteutumisesta

Tutkimukseni etävanhempien narratiiveissa korostui huoli lapsen tapaamisten toteutumisesta. Hokkasen (2005) tutkimuksessa luottamus toiseen vanhempaan vaikutti lasten tapaamisten toteutumiseen. Erityisesti päihteiden käyttö, väkivaltainen käyttäytyminen ja epäilyt seksuaalisesta hyväksikäytöstä vaikuttivat tapaamisten toteutumiseen. Hokkasen tutkimuksessa ilmeni, että myös valheelliset syytökset olivat mahdollisia. Valheiden kertomisessa pyrkimyksenä oli hallita entisen puolison elämää tai käyttää syytöksiä hyödyksi oikeustaisteluissa. (Hokkanen 2005, 71-78.) Keijon kertomuksessa hänen eron jälkeistä vanhemmuuttaan varjosti valheelliset syytökset väkivallasta.

”Vaimoni syytti minua perheväkivallasta... Kaksi vanhempaa lastani syyttivät seuraavaksi perheneuvolassa, että olisin lyönyt heitä.”

Etävanhemmat kuvasivat sekä huoltaan tapaamisten loppumisesta että tapaamisten toteutumisvaikeuksia. Ossi kertoi huolestaan tapaamisten vaikeutumisen osalta.

”Ja iso pelko siitä että lapsen äiti toteuttaa aikeensa muuttaa toiselle paikkakunnalle, on koko ajan läsnä.”

Myös Tuulia kertoi pojan menettämisen pelostaan pojan muuttaessa isän luokse.

”Puheluihini ei vastattu. Toivon, etten menetä poikaani, vaikka tällä hetkellä tilanne tuntuu maailmanlopulta. Toivon, että sinä isänä ymmärrät, kuinka tärkeä on lapsen suhde omaan äitiin.”

Tapaamisten toteutumattomuus voi olla todellinen uhka, kuten Keijon tarinassa lopulta kävi. Vanhempien väliset riidat olivat lopulta johtaneet isän ja lasten tapaamisten loppumiseen. Kertomukset tapaamisten toteutumisvaikeuksista ja totaalaisesta katkeamisesta ovat huolestuttavia, sillä lapselle ero voi olla erityisen haitallinen, mikäli hän menettää yhteyden toiseen vanhempaan kokonaan (Koskela 2008, 21). Tapaamisten toteutumiseen vaikuttaa monet tekijät, kuten lasten oma halu. Joskus lähivanhempi voi estää tapaamiset, etävanhempi ei sitoudu tapaamisiin tai viranomaiset voivat vaikuttaa tapaamisten toteuttamiseen, mikäli ne ovat lapselle haitaksi (Broberg & Hakovirta 2009, 125).

Jonkinlaisena paradoksina voidaan pitää tutkimustulostani siitä, että yhtäällä lähivanhempi kokee arjen raskaana ja toivoo etävanhemmalta sitoutumista tapaamisiin ja suurempaa vastuuta lasten arjesta, kun toisaalla etävanhempi pelkää menettävänsä tapaamiset lapsen kanssa ja on huolissaan kavenneesta mahdollisuudesta vaikuttaa lapsen asioihin. Tähän liittyy toisaalta myös mahdollisuuksia sovittaa entistä toimivammin vanhempien roolit keskenään, jos vanhempien väliselle kommunikoinnille löytyy tilaa ja mahdollisuuksia.

6.1.2 Eron jälkeisen vanhemmuuden ”kolmannet”

Usein jo parisuhteen aikana ja ennen eroa perheen elämään vaikuttavat monet ”kolmannet”. Jallinoja kuvaa ”kolmansien” voivan olla mitä tahansa ulkopuolisia tekijöitä, jotka tunkeutuvat parisuhteeseen (2000, 89).

Vanhemmuusnarratiiveista paikantui uudet parisuhteet ja taloudelliset tekijät sellaisiksi ”kolmansiksi”, jotka osaltaan vaikuttivat eron jälkeiseen vanhemmuuteen.

Uudet puoliset

Uusi parisuhde voi auttaa vanhempaa selviytymään erosta, kuten Kauppisen (2013, 108-109) tutkimukseen osallistuneista vanhemmista monet kuvasivat. Ei ole siis tuulesta temmattua, että uusista suhteista käytetään joskus termiä

”laastarisuhde”. Lapset voivat kuitenkin nähdä vanhemman uuden puolison uhkana omalle asemalleen lähinnä vanhemman huomion menettämisen pelon vuoksi. Lisäksi vanhempien yhteen paluun toiveet voivat lopullisesti romuttua uuden puolison tultua kuvioihin. (Wallerstein ym. 2007, 253-254.) Omassa aineistossani uudet puoliset nousivat merkittäviksi sekä eron jälkeistä vanhemmuutta helpottavaksi, mutta toisille myös kuormittavaksi tekijäksi. Tämä tukee Hokkasen (2005) tutkimustulosta siitä, että uusilla puolisoilla oli osalle vanhemmista myönteisiä vaikutuksia vanhemmuuden jakamiseen ja toisilla taas negatiivisia.

Uusien kumppanien merkitys määritellään usein lapsen ja tämän vanhempien vuorovaikutuksessa. Wallertsein ym. liittävät biologisen isän hyväksynnän uutta isäpuolta kohtaan olevan tärkein lapsen ja isäpuolen suhteen onnistumista määrittävä tekijä (2007, 256). Helena kertoi oppineensa hyväksymään entisen puolisonsa uuden kumppanin.

”Kyllähän se toki kirpasi, kun eksäni löysi uuden naisen melko pian muuttomme jälkeen. Vaadin myös Paulan tapaamista, jotta näkisin minkälainen nainen on lasteni kanssa ja se helpotti. Sain asiassa rauhan. Hän oli mukava nainen, paljon sopivampi eksälleni, joka oli nyt aidosti onnellinen.”

Helenan kertomuksesta huokuu uuden puolison hyväksyntä ja ymmärrys siitä, että isän uusi kumppani on osa lasten elämää. Aiemmat tutkimukset (kts. Castren 2009, 65, Kauppinen 2013, 128-129 ja Hokkanen 2005, 167) osoittavat, että uudet kumppanit jakavat vanhemmuutta hyvin yksilöllisesti toisten ollessa osallisia ja toisten ulkopuolisia. Tarun tarinassa uuteen kumppaniin asetetaan paljon toiveita vanhemmuuden jakamisesta.

”Haasteita tulee varmasti, mutta tahdon uskoa, että yhdessä me kaksi eron kokenutta olemme vahvempia, myös vanhempina.”

Joidenkin tarinassa uusi kumppani saa kielteisen merkityksen, koska ”kolmannen” ilmaantuminen vaikeuttaa eron jälkeistä vanhemmuutta. Juhani kertoo hänen uuden puolison löytymisen myötä lapsen tapaamisten vaikeutumisesta, koska entinen puoliso ei hyväksynyt uusperhettä.

”jotain esteitä tuli aina mukaan. Osasyynä varmaan taisi olla myös se, että olin mennyt uusiin naimisiin (paikan nimi poistettu) ja minulla oli myös poika siitä liitosta.”

Castrén (2009, 18) kuvaa eron jälkeisten ihmissuhteiden verkon aiheuttavan vanhemmille ristipainetta. Samaan aikaan pitäisi selviytyä erosta ja turvata lapsen ihmissuhteet. Omasta erosta selviytymiseen voi sisältyä uusi parisuhde, mutta tämä voi olla ristiriidassa lapsen tarpeiden, kuten pysyvien ja eheiden perhesuhteiden tarpeen kanssa (2009, 18). Tuulia kuvasi uusien ihmissuhteiden aiheuttamia vaikeuksia lapsen kanssa.

”Seuraava sokki oli, kun sinulla oli pian uusi puoliso ja tällä lapsi. Sitten tulivat minun jutut; tapailin paria miestä ennen kuin tapasin elämäni miehen, jonka kanssa nyt asumme yhdessä. Poika ei hyväksynyt ketään.”

Uusiin puolisoihin liitettiin myös paljon toivoa paremmasta. Castrén (2009, 29) kuvaa eron jälkeen uuteen parisuhteeseen suuntautumisen herättävän uskoa tulevaan. Tuulia kuvasi myös uuteen suhteeseen liittyvää toivoa, vaikka lopulta uusi suhde vaikutti negatiivisesti Tuulian ja lasten isän jaettuun vanhemmuuteen.

”Nykyinen mieheni on selvästi tärkeä pojalle, ja ajattelinkin yhteiselämän alussa, että nyt varmasti kaikki helpottaa, tulemme taas onnellisiksi koko perhe.”

Kuten niin monet muutkin teemat, myös uudet puoliset, saivat yksilöllisiä merkityksiä vanhempien kertomuksissa. Aineistosta ei voida paikantaa tyypillistä uuden puolison narratiivia, vaan voidaan todeta uusien puolisoitten olevan merkityksellisiä eron jälkeisessä vanhemmuudessa ja osana lasten elämää monin eri tavoin ja kukin omanlaisenaan. Vanhempien kuvausten yksilöllisyys korostaa, että on tärkeä antaa sekä lapselle että perheelle oikeus määritellä itse perheensä ilman, että viranomaiset asettavat perheen tiettyyn kategoriaan.

Taloudelliset tekijät

Vanhempien kokemuksissa eron jälkeiseen vanhemmuuteen vaikuttaa merkittävästi myös taloudelliset tekijät. Haataja (2009, 106) kuvaa artikkelissaan

yksinhuoltajaäitien taloudellista asemaa puolisoäitejä heikommaksi sekä koulutus- ja työmarkkina-aseman että naisten palkkatason alhaisuuden perusteella. Yksinhuoltajien saamat tulonsiirrot eli elatustuki tai -apu sekä lapsilisän yksinhuoltajuus korotus eivät riitä tasaamaan tuloeroja. Luvussa 2.1 kuvataan tarkemmin eron taloudellisia vaikutuksia aiempien tutkimusten valossa. Aineistoni vanhemmista osalle taloudelliset kysymykset liittyivät kiinteästi vanhemmuuteen eron jälkeen.

”Vaikka vaikeuksia (taloudellisia) on ollut, aina on selvitty. Rahat ovat riittäneet, ystäviä on ollut. Taloudellisesti on myös tiukempaa mitä isoimmiksi lapset kasvavat.”(Kaisa)

”Lisäksi raha-asiat hiersivät kokoajan, et suostunut maksamaan mistään ylimääräisestä osuutta, vaikka näitä ylimääräisiä menoja todellakin kolmen lapsen kanssa arkielämässä tulee.” (Tuulia)

Hokkasen (2005, 86-87) tutkimuksessa lähivanhemmat kuvasivat elatusmaksujen saannin vaikeuksia. Osa vanhemmista yhdistää elatusmaksujen maksamisen ja lasten tapaamisen yhteen, vaikka tälle ei ole mitään laillista perustaa. Juhanin kertomuksesta nousee esille samansuuntainen merkitys huollon ja elatuksen osalta.

”Hänen huoltajuutensa oli oikeudessa kuitenkin tuomittu hänen äidilleen, mutta maksoin silti elatusapua hänestä.”

Eron jälkeisissä vanhemmuuskokemuksissa taloudelliset kysymykset nousevat esille ja määrittävät vanhemmuutta. Kiisken mukaan taloudellisella tilanteella on kuitenkin taipumus kohentua ajan kuluessa (2010, 104). Kiisken tulosta selittää uudelleen pariutuminen, mikä parantaa perheen taloudellista tilannetta. Myös yksinhuoltajaäitien työllisyyden parantuminen lastan kasvaessa (Kiiski 2010, 104; Haataja 2009, 98) parantaa taloudellista tilannetta, koska erityisesti ne yksinhuoltajaäidit, jotka ovat ilman kokopäivätyötä, ovat suurimmassa köyhyysriskissä (Forssén & Ritakallio 2009, 93).

Helenan tarinassa sivujuonena kulkee työnhaku ja työllisyyden pohdinta. Helena näkee pienten lasten yksihuoltajuuden esteenä työnsaannilleen. Helena ajattelee työnantajien pelkäävän lasten sairastumisista johtuvia poissaoloja ja ylitöiden mahdottomuutta lasten päivähoidosta hakemisen perusteella.

”Siihen myös se työn saanti tyssää, yksinhuoltajuuteen ja lapsiin, kuten aina ennenkin. Eihän yksinhuoltaja voi tehdä työtään hyvin, kun poissaoloja kertyy sairaista lapsista eikä hän voi jäädä ylitöihin, kun päiväkotikiinnitys menee aikaisin kiinni”

Raha on voimakas ”kolmas” eron jälkeisessä vanhemmuudessa.

Taloudellisista asioista sopiminen tai sopimisen vaikeus voi osaltaan lisätä riitaisuutta vanhempien välillä. Suomen perhepolitiikka ei ole kyennyt huomiomaan riittävästi erilaisia perhetyyppisiä ja perhepolitiikan lähtökohtana on perinteinen ydinperhe (Hakovirta & Rantalaiho 2009, 53). Taloudellisten asioiden merkitys eron jälkeisen vanhemmuuden toteuttamiselle on tärkeä tulos, jota ei tulisi sivuuttaa eron kokeneita perheitä kohdatessa.

6.1.3 Eron jälkeistä vanhemmuutta tunteiden vallassa

Eron ollessa kokijalleen kriisi, se laukaisee monia vaikeita tunteita (Cullberg 1991, 127). Lapsiperheessä koettu ero haastaa lasten hoidon ja huolenpidon yhdistämisen näihin vaikeisiin tunteisiin ja kriisireaktioon. Taru kuvasi monien erilaisten tunteiden läpikäymistä ja vanhemmuuden yhtäaikaisuutta.

”Oma tuska lapsen puolesta ja suru omastakin puolesta ovat olleet päällä samaan aikaan, ja ne on vain pitänyt yhdessä elää läpi. Vanhemmuutta ei voi laittaa kokonaan hyllylle odottamaan oman tuskan, vihan, surun tai luovuttamismielen hälventymistä.”

Osa aineistoni vanhemmista kertoi surun kokemuksistaan eron jälkeen. Määttä (2002, 113) liittyy eron jälkeiseen suruun luopumista rakkauteen ja perheeseen liittyvistä haavekuvista. Surutyö auttaa luopumaan vanhasta ja suuntaamaan tulevaan (Määttä 2002, 136). Tuulia kuvasi suruaan poikansa muutettua isälleen.

”Minä suren. Suren niin kamalasti.”

Tuulia ei luopunut vain lähivanhemmuudesta vaan erityisesti lähi-äitiydestä, mihin liittyy kulttuurissamme suurta häpeää. Kulttuurisesti etä-äitiyteen suhtaudutaan tuomitsevasti ja lähi-äitiydestä luopuminen vaatii äidiltä identiteetin uudelleen rakentamista (Nousiainen 2004, 63.)

Eron prosessiluonteeseen liittyy erilaisia vaiheita. Martta kuvasi erokriisin

työstöään, minkä tulkitsen olevan kriisiprosessin läpityöskentelyvaihetta (vrt. Cullberg 1991, 151-152).

”Avioero on niin suuri muutos, että se muuttaa ihmistä myös henkisesti tasolla maanjäristyksen tavoin. Avioeron ravistellessa mieltä tulee pintaan myös muita käsiteltäviä asioita ja monesti käynnistyy henkisen kehittymisen prosessi monilla tahoilla. Itse analysoin avioliittoamme ja sen tapahtumia sekä itseni että puolisoni näkökulmasta.”

Ossin kuvaus omista tunteistaan viittaa keskeneräiseen eroprosessiin, jossa ollaan vielä reaktiovaiheessa.

”Tämä tuntui eron jälkeen vaikeassa elämäntilanteessa kamppaillessani erittäin epäoikeudenmukaiselta ja elämältä tuntui lähtevän pohja kokonaan pois. Kaikki mitä olin rakentanut yhteisen onnellisen perheeni eteen, oli viety minulta hetkessä täysin perusteetta.”

Ossi kuvasi eron tapahtuneen hänelle ikään kuin hän itse ei olisi asiassa toimijana. Tällöin voi olla kyseessä oman syyllisyyden projisoinnista entiseen kumppaniin (Cullberg 1991, 146).

Eroprosessin etenemisestä kertoo myönteisten tunteiden lisääntyminen, erityisesti helpotus ja voimaantuminen liittyy eron jälkeiseen itsetunnon kasvuun. Jos eron aiheuttamaa kriisiä työestetään, helpottaa vaikeat tunteet ajan kuluessa. (Määttä 2002, 142-146.) Useammat vanhemmat kuvasivat ajan kulumisen sekä helpottaneen omaa oloa että toimimista vanhemmuudessa. Eroon liittyvät tunteet ovat yksilöllisiä ja monipuolisia. Osalle vanhemmista ero aiheuttaa myös positiivisia tunteita. Kaisan kertomuksen runossa kuvaa tätä monipuolisuutta.

”positiivista ja negatiivista

väsymystä ja voimaa

lämpöä ja läheisyyttä, rakkautta ja ristiriitaa, vihaa ja uhmaa, pelkoa ja turvaa

hiljaisuutta ja huutoa, elämää

ja kuolemaa

TAVALLISTA ELÄMÄÄ iloineen ja

suruineen”

Koska vanhemmat nostivat tarinoissaan eron liittyvät tunteet ja kriisimäisyyden, on eronneita kohtaavien työntekijöiden huomioitava tämä omassa työssään. Eron kriisin käsittelyvaiheesta johtuen, voi vanhemman käytös tulla selitetyksi ja hän voi saada oikeanlaista apua. Mikäli vanhempi tulee kriisissään ohitetuksi, voi kriisityö pitkittyä ja kyky toimia vanhempana heikentyä (Cullberg 1991, 161-169).

6.1.4 Hyvä eron jälkeinen vanhemmuus-ideaali

Kun analysoin aineiston vanhempien kokemuksia omasta eron jälkeisestä vanhemmuudesta, nousi esille monien vanhempien tarinoissa *hyvän eron jälkeisen vanhemmuuden* –ideaalitarinat. Näissä ideaaleissa tarinoissa määrittyi sellainen hyvä eron jälkeinen vanhemmuus, mihin omaa ja entisen puolison vanhemmuutta verrattiin ja mitä pidettiin tietynlaisena tavoitteena ja ihannekuvana. Ideaalitarinoista voidaan löytää myös vanhempien ajatuksia siitä, miten tähän tavoitteeseen voisi päästä. Keijon tarinassa hyvä eron jälkeinen vanhemmuus-ideaali kuvautui vanhempien pysymisenä lapsen elämässä ja lasten oikeutena pysyä erossa vanhempien välisistä erimielisyyksistä.

”Mitä hyvän erovanhemmuuden tulisi olla eli että molemmat pysyvät lasten elämässä ja ovat vetämättä heitä aikuisten mahdollisiin eron jälkeen jatkuviin riitoihin.”

Hyvää eron jälkeistä yhteistyötä tutkinut Kauppinen (2013) jakaa hyvän yhteistyön tekijät kolmeen luokkaan, yhteistyökäytäntöihin liittyviin tekijöihin, vanhempien suhteen laatuun liittyviin tekijöihin ja vanhemman elämäntilanteeseen liittyviin tekijöihin. Omassa aineistossani vanhempien tarinoissa painottui hyvää eron jälkeistä vanhemmuutta kuvattaessa yhteistyökäytännöt, mutta myös vanhempien suhteen laatu mainittiin. Yhteistyökäytäntöjä määrittää lapsen asioista sopiminen joustavasti, kuten Kaisa ja Martta kuvasivat.

”Ideaalitalanteessa vanhemmilla on suurin piirtein samanlaiset pelisäännöt.” (Martta)

”Hyvä vanhemmuus eron jälkeen, on jatkuvaa joustamista, toisen kunnioittamista, itsestä huolta pitämistä.” (Kaisa)

Hokkasen tutkimuksessa hyvää eron jälkeistä vanhemmuutta määriteltiin oikeudenmukaisuuden kautta (2005, 172). Valta ja vastuu vanhemmuudessa tulisi jakautua tasan. Kauppisen (2013, 125) tutkimuksessa erityisesti joustavuus taloudellisissa asioissa ja tapaamisissa tuki hyvän eron jälkeisen yhteistyön kokemusta. Omassa aineistossani nousi esiin samoja teemoja, kuten Taru kuvasi tasa-arvoisen vanhemmuuden toteutumista omassa elämässään eron jälkeen.

”Olen kokenut, että käytännön asioista vuoroviikko-systeemi, lapsen kulujen jakaminen kutakuinkin tasan ilman, että kummankaan tarvitsee maksaa elatusmaksuja, tukee tasa-arvoista vanhemmuutta.”

Vanhempien suhteen laatua hyvän eron jälkeisen vanhemmuuden ideaaleissa kuvasi toisen arvostaminen ja kunnioittaminen. Tarulla *hyvä eron jälkeinen vanhemmus-ideaalin* tarina muodostui omista kokemuksista ja hän kuvasi arvostuksen merkitystä.

”Vielä tärkeämpää on se, että on jonkinlainen perusarvostus toista kohtaan vanhempana.”

Hyvä eron jälkeinen vanhemmuus-ideaali kuvaa sellaista rakentavaa yhteistyötä, jota vanhemmat toivoisivat lapselleen. Näissä tarinoissa voi paikantaa lapsen tarpeen tunnistamisen ja lapsen oikeuksien toteutumisen tavoitteen. Vanhempien välisen keskusteluyhteyden toimivuus sai merkityksensä kerrottaessa *hyvän erovanhemmuuden-ideaali* tarinaa, kuten Tuulian kertomus kommunikaation merkityksestä.

”Yhteistyön täytyisi jatkua avioerosta huolimatta siten, että lasten asiat voitaisiin jutella ja päättää yhdessä. Ehkä tämä edellyttää todella hyvin hoidettua eroa, sellaista jossa on käyty tunnetasolla ensin vanhempien ero läpi ja sitten mietitty käytännön järjestelyt. Pitäisi olla toimiva kommunikaatio.”

Jallinoja (2000,161) toteaa omaan tutkimukseensa perustuen, että puhumattomuuden ongelmallisuus piilee siinä, että se synnyttää etäisyyttä vanhempien välille. Tuulia kertoi puhumattomuudesta entisen puolison kanssa.

”Emme voineet puhua mitään keskenämme ilman välitöntä riitelyä. Kysyessäni ja pyytäessäni, että puhuttaisiin, sanoit että ei ole mitään puhuttavaa.”

Hokkasen tutkimuksessa (2005) ilmeni miestapaisuutena halu keskustella entisen puolison kanssa ja naistapaisuutena vaikeneminen. Oma aineistoni ei tukenut tätä tulosta, vaan kaikki vanhemmat näkivät puhumisen tärkeänä. Sekä äidit että isät kaipasivat parempaa kommunikointia entisen puolison kanssa. Vain Taru kuvasi toimivaa ja tasa-arvoista vanhemmuutta ja yhdessä sovittuja pelisääntöjä.

”Lapseni on asunut kaikki nämä eron jälkeiset vuodet vuoroviikoin minun ja isänsä luona, samalla paikkakunnalla. Alusta asti oli selvää, että näin toimimme, jotta lapsemme oikeasti saa olla ja elää arkea molempien vanhempiensa kanssa. Sovimme jo alussa, että aina se vanhempi soittaa lapselle iltasoiton, jonka luota lapsi on poissa.”

Kääriäisen (2008) tutkimuksessa vanhemmat olisivat halunneet keskustella ex-puolison kanssa lasten asioiden lisäksi erosta ja muista asioista. Oman aineistoni vanhemmat toivat esille kirjoituksissaan kommunikoinnin toivetta nimenomaan lasten asioiden hoitamiseksi ja asioista sopimiseksi, kuten Martan kertomuksesta nousee esille.

”Lapset saavat elää vapaasti ja rajattomasti isänsä luona. Hampaita ei tarvitse pestä, nukkumaan voi mennä milloin haluaa. Karkkia ja välipaloja voi syödä niin paljon kuin haluaa, ruoka voi jäädä syömättä. En halua arvostella lasten kuullen heidän isäänsä. Olen yrittänyt puhua aikuisten kesken näistä perusasioista, mutta toivottua tulosta ei ole tullut.”

Kaisa peräänkuulutti myös eron läpikäymisen merkitystä myöhemmälle kommunikoinnille lapsen asioissa.

”Se on sitä, että ero puidaan loppuun ennen eroa, ettei jää mitään hampaankoloon. Silloin on helpompi sopia lapsia koskevista asioista. On helpompi soittaa toiselle vanhemmalle, jos tuntuu että nyt ei jaksa, eikä tiedä mitä pitäisi tehdä.”

Keskusteluyhteyden puuttuessa voivat entiset puoliset ajautua riitoihin. Aineistostani Keijo ja Ossi kuvasivat vakavaa riitaisuutta entisten puolisoitten välillä. Sinkkonen toteaa tutkijoiden olevan yksimielisiä siitä, että vuosia jatkuvat oikeustaistelut lapsista ovat lapsille haitallisia. Tämä myös haittaa vanhempien omaa erokriisin käsittelyä ja toipumista. (Sinkkonen 2011, 174.) Ossin kertomuksessa vanhempien välinen riita lapsen asioista jäi Keijon tarinaa lyhyemmäksi ja vanhemmat olivat lopulta sopineet asiat ulkopuolisen avun turvin. Tilanne ei ollut selvinnyt vielä lastenvalvojan luona, vaan oli vaatinut sovittelua käräjäoikeudessa.

”Lastenvalvojen ja sovittelijoiden luona olemme käyneet useasti keskustelemassa näistä asioista ja kun emme ole päässeet yhteisymmärrykseen niin viimeisenä keinona on ollut käräjäoikeuden sovittelukäsittely. Saimme siellä tuomarin ja lastenpsykologin yhteistyöllä vihdoin sovittua lapsen hoitoon liittyvät tapaamisoikeudet”

Sinkkonen kuvaa joskus vanhemman sysäävän erosta syyn toisen niskoille, koska ei kestä omaa epäonnistumistaan. Tällöin vanhempi voi pyrkiä omimaan lapset ja estämään toisen vanhemman yhteydenpitoa (2011, 177). Tällaisesta yhteydenpidon estämisestä kertoo mm. Keijon tarinassa oli kuvaus hänen yrityksestään toimittaa lasten joululahjoja, mikä kääntyi entisten puolisoitten väliseksi riidaksi. Lopulta äiti kieltäytyi toimittamasta lapsille isän tuomia lahjoja.

Hankalimmissa tilanteissa lapsi on joutunut mukaan riitoihin ja voi kieltäytyä toisen vanhemman tapaamisista. (Sinkkonen 2011, 178.) Vanhempien välisen puheyhteyden vaikeudet ilmenevät usein juuri riitoina, jolloin siitä on vaikeita seurauksia lapsille. Lähes kaikkien aineistoni vanhempien kertomuksissa kommunikointi nousi tärkeäksi tekijäksi, mutta silti kommunikoinnin vaikeuksista kerrottiin useissa vanhemmuusnarratiiveissa. Vanhempien välinen kommunikointi oli yleisimmin esiintyvä eron jälkeiseen vanhemmuuteen liitetty asia ja se sai merkityksiä siis toteutuneena huonona kommunikointina sekä

eron jälkeisen vanhemmuuden tavoitteena eli osana *Hyvä eron jälkeinen vanhemmuus –ideaalia*”.

6.1.5 Ulkopuolinen apu

Ero koetaan usein kriisinä, mutta tilanteen yksityiskohdat ja yksilölliset selviytymiskeinot vaihtelevat paljon. Joskus ero voi johtaa sopeutumishäiriöön, josta selviytyminen vaatii ulkopuolista apua. (Kiiski 180-181.) Kauppisen tutkimuksessa hyvää yhteistyövanhemmuutta oli useilla vanhemmilla edeltänyt ulkopuolisen avun saaminen. Ulkopuolista apua oli haettu mm. eroryhmistä, parikeskusteluista ja pariterapiasta. Kaikki vanhemmat eivät tosin kokeneet hyötynsä pariterapiasta, eikä kaikki olleet hakeutuneet ulkopuolisen avun piiriin lainkaan. (Kauppinen 2013, 107.) Omassa tutkimuksessani vanhemmat kertoivat turvautuneensa erokriisissään ulkopuoliseen apuun hyvin vähän. Kaisa kertoi pettyneensä, kun ei saanut pyytämäänsä apua. Kaisan eron jälkeiseen tilanteeseen liittyi myös jaksamisen ongelmia, joten hän koki ulkopuolisen avun tarpeellisena. Myös Martta näki ulkopuolisen avun myönteisenä ja suositteli sitä erosta selviytymiseksi.

”Ero ja entisen parisuhteen karikat kannattaa käsitellä eroryhmässä, terapiassa tai muulla itselle sopivalla tavalla. Yhteistä vanhemmuutta eron jälkeen helpottaa hyvin hoidettu ero.”

Keijon tarinassa ulkopuolinen apu ei saanut myönteisiä merkityksiä. Keijo koki avun asenteellisena ja hän ei kokenut tulleensa kuulluksi.

”Ensimmäiseksi mieleentuleva ja shokeeravin mielikuvani sosiaalitoimesta oli ensitapaaminen lastensuojelun kanssa. Toin sille esille toiveeni ryhtyä lasteni lähivanhemmaksi eron jälkeen. Lastensuojeluvirkailija kitki minulta turhat luulot pois moisesta ajatuksesta. Kuulluksi tulemisesta ei voi tässä yhteydessä edes puhua.”

Apu ei myöskään auttanut sopuun eron jälkeisessä vanhemmuudessa vaan vanhemmat ajautuivat yhä uudelleen oikeuteen asioiden ratkaisemiseksi.

”Se merkitsee, että erovanhempien kannattaa riitauttaa asioita oikeudessa, koska he voivat saada siitä hyötyä.”

Keijon tarinassa suurta roolia näytteli sosiaalitoimen selvitystoimet, joihin hän periaatteessa oli tyytyväinen. Olosuhdeselvityksiä tutkineen Auvisen (2006) mukaan vanhemmat kokevat jopa neljännestä osuudesta osuudesta puolueellisena. Selvitysten ratkaisuehdotukset eivät läheskään aina menesty oikeudessa, vaikka menestykseen ei niinkään vaikuta vanhempien kritiikki selvitystä kohtaan. Oikeudenpäätökset muodostuvat koko todistelun pohjalta, kuten Keijonkin kohdalla tapahtui (Auvinen 2006, 529.) Keijo koki epäoikeudenmukaisena, että oikeuslaitos ei antanut painoa sosiaalitoimen selvitykselle.

”Oikeus on määrännyt ex-puolisolleni yksinhuoltajuuden lapsiimme – jälleen sivuuttaen sosiaalitoimen todistuksen, että äidin yksinhuoltajuus ei olisi lasteni edun mukainen.”

On muistettava, että ulkopuolinen apu ei saanut merkityksiä kaikkien vanhempien kertomuksissa. Tämä voi kertoa siitä, että eron yli on päästy itsenäisesti. Lisäksi voidaan olettaa, että vanhemmilla on ollut muuta tukea tarjolla, kuten oman verkoston apua. Avun hakeminen ei ole kaikille yhtä helppoa. Kauppinen toteaa omaan tutkimukseensa perustuen, että miehillä oli korkeampi kynnys hakea ulkopuolista apua (Kauppinen 2013, 107).

Ulkopuolisen avun saannin vaikeudet kertovat palvelujärjestelmän pettämisestä ja kehittämisen tarpeesta. Ulkopuolisen avun merkitys eron jälkeisen vanhemmuuden sujumiselle on huomionarvoista. Aineistoni vanhemmista osa toivoi tukea yhteistyövanhemmuuden pelisääntöjen löytymiseen ja arjen kuormittavuuden helpottamiseen.

6.2 Lasten kanssa

6.2.1 Aika ja paikka vanhemmuusnarratiiveissa

Ajan käsitteellä on sosiaalityön tutkimuksessa tärkeä asemansa, koska yksilöiden elämää tutkitaan usein ajallisessa perspektiivissä. Yksilöiden kehitys ja elämänkaari etenee ajassa lapsuudesta vanhuuteen. Ajalla on kuitenkin monimerkityksellinen ulottuvuutensa niin lineaarisena, syklisenä, yhteisöllisenä kuin yksilöllisenä merkityksenä. (Mäntysaari & Pösö 2013, 21.) Vaikka aika lineaarisesti kulkee universaalisti, voidaan aikaa kokea pitkänä tai lyhyenä hyvin yksilöllisesti (Mäntysaari & Pösö 2013, 22). Myös aineistossani

vanhemmuudesta kerrotut tarinat antoivat ajalle yksilöllisiä merkityksiä. Aineiston ainut virallisesti vuoroasumissysteemiä noudattanut vanhempi eli Taru kuvasi ajan erossa lapsesta tuntevan väärältä ja siihen sisältyi ikävän tunteita. Ossi oli alunperin sopinut lapsen vuoroasumisesta, mutta vanhemmat olivat pian siirtyneet lähes tasajakoiseen asumiseen niin, että lapsi oli äidin luona hieman enemmän. Ossi kertoi kestävänsä juuri ja juuri olla lapsesta erossa viikon ajan. Hokkasen (2002, 127) väitöstutkimuksessa lapsessa erossa vietetty aika liittyi vahvasti läheisyyden ja etäisyyden kokemuksiin. Myös omassa aineistostani nousi esille samoja läheisyyden tuntemuksia yhteen paluun jälkeen. Taru koki erityistä läheisyyttä ja perusrakkauden syventymistä, kun lapsesta joutui olemaan välillä erossa.

” Koen, että perusrakkaus lapseen on sama, ehkä syvempikin, koska erillään olo kirkastaa sen, kuinka tärkeä ja rakas oma lapsi on. Viikon eron jälkeen riemu ja ilo siitä, että saan olla taas lapseni kanssa oli ja on suuri. Luulen, että ainakin välittämisen näyttäminen on voimistunut vanhemmuudessani entisestään eron jälkeen”

Martta kuvasi vuoroasumisen olevan ideaali tapa hoitaa eron jälkeistä vanhemmuutta. Linnavuori (2009, 148) esittää, että monet tutkimukset ovat todenneet vuoroasumisessa lapsen suhteen pysyvän läheisenä molempiin vanhempiin. Linnavuoren oma tutkimustulos tuki näkemystä ja lapset kuvasivat vuoroasumisen eduiksi juuri läheisen ihmissuhteen säilyminen molempiin vanhempiin (2009, 161).

”Tasa-arvoinen vanhemmuus eron jälkeen toteutuu mielestäni parhaiten yhteishuoltajuudessa silloin, kun lapsen luonapito on jaettu tasapuolisesti molempien vanhempien kesken: esimerkiksi viikko-viikko –järjestelyllä.”(Martta)

Aineistoni vanhempien kokemukset erossa olosta olivat erilaisia ja subjektiivisia, mikä tukee Hokkasen tutkimuksen tuloksia. Hokkasen (2002, 128) tutkimuksessa erityisesti lähivanhempana toimineet äidit kokivat arjessa lasten olevan jopa liian lähellä ja ripustautuvia ja sen vuoksi aika erossa lapsesta tuntui helpottavalta. Martan tarinassa erossa olon aika sai samansuuntaisia merkityksiä. Hän kuvasi oman ajan tuovan energiaa ja lisäävän voimavaroja.

Aika sai merkityksensä myös lapsia kuvaavissa kertomuksissa. Helenan tarinassa erossa olon aika näyttäytyi lapsen ikävänä.

”Poika kyselee joka ilta nukkumaan mennessä, kauanko siihen (isän tapaamiseen) vielä on.”

Aika sai vanhempien kertomuksissa myös toisenlaisen ulottuvuuden, aika eron jälkeen. Monet vanhemmat mainitsivat kauanko heidän erostaan oli kulunut ja ajan kulumiseen liitettiin myös yksilöllistä tulkintaa. Keijo kuvasi entisen puolison edelleen, yhdeksän vuotta eron jälkeen, käyttäytyneen häntä kohtaan huonosti. Keijon lauseeseen liittyy ajatus siitä, että yhdeksän vuoden jälkeen eronneiden pitäisi olla päässyt erosta yli ja pitäisi voida käyttäytyä hyvin toisiaan kohtaan. Helena kuvasi entisen puolison löytäneen uuden kumppanin lyhyen ajan päästä eron jälkeen. Tulkitseen tähän ajatukseen sisältyvät äidin moraalisen tausta-ajatuksen siitä, että uusi kumppani löytyi liian lyhyessä ajassa. Taru kertoi vanhemmuuden kehittymisestä ajan kuluessa ja kertoi vanhemmuuden ja oman elämänsä olevan paremmin hallinnassa viisi vuotta eron jälkeen, kuin eron alussa. Määttä kuvaa eron jälkeisen ensimmäisen vuoden olevan vaikeinta aikaa eronneille. Eron aiheuttaman kriisin ja tunteiden läpi työstäminen vaatii aikaa. (Määttä 2002, 131-132.) Tarun kokemus elämänhallinnan parantumisesta voidaan liittää kriisin läpikäymiseen. Hänelle ero oli ollut tunteikas ja aikaa vievä prosessi.

”Aikaa se vie ja helppoa se ei itselleni ole ollut varsinkaan heti eron jälkeen, kun omat tunteet ja koko elämä tuntuu heittelevän”.

Ajan lisäksi eron kontekstia kuvastaa paikat. Erityisesti koti paikkana sai erilaisia merkityksiä aineistoni vanhempien kertomuksissa. Emeritusprofessori Lea Pulkkinen näkee lapsen lähiympäristöllä olevan merkitystä lapsen kasvuun ja kehitykseen. Koti, koulu ja yksityinen elämänpiiri ovat lapsen merkittävimpiä elämänpiirejä, joista juuri koti luo lapselle aineellisen perustan ja turvaa läheiset ihmissuhteet. (Pulkkinen 2002, 14.) Tuulia kertoi osuvasti kahden kodin välillä elämisen vaikutuksesta vanhemmuuteen ja lapseen. Vanhempien kommunikoinnin vaikeuksien vuoksi Tuulian poika oli voinut vaihtaa kotia omien tarpeidensa mukaan, mikä osoittautui haastavaksi vanhemmuuden jakamisen ja rajojen asettamisen näkökulmasta. Poika oli voinut aina mennä sinne, missä

sillä hetkellä oli löysemmät rajat tai tarjottiin etuja, kuten rahaa tai harrastuskyytejä.

”Miten arkemme olisi voinut toimia, jos meidän koti on Koti silloin, kun tarvitaan rahaa tai kuljettamista harrastuksiin, ja sinun koti on Koti aina muulloin?”

Kahden kodin näyttämö oli osoittautunut liian haastavaksi ja Tuulia olikin sopinut entisen puolisonsa kanssa pojan asumisesta jatkossa isänsä luona. Kodin muuttaminen on suuri asia niin aikuisille kuin lapsille. Taru oli miettinyt muuttoa toisella paikkakunnalle, mutta lapsen edun nimissä oli halunnut jatkaa asumista lapsen isää lähellä ja lapselle tutussa ympäristössä. Muun muassa tiivis naapurusto, jossa on pysyvyyttä, voi toimia lapsen kasvatuksellisenä tukena. (Pulkkinen 2002, 15.) Myös Tarun tarinassa ympäristön pysyvyys sai lapsen etuun liittyvän merkityksen. Myös Ossin kertomuksessa ympäristön pysyvyys nousi myönteisenä asiana esiin.

”Tyttäreemme saa olla nyt isänsä kanssa melkein yhtä paljon kuin äitinsä kanssa ja päivähoitopaikka on pysynyt ennallaan.”

Määttä tutkimuksessa ilmeni vanhan yhteisen kodin tuntuneen osasta vanhemmista vain "kämpältä" ja osalle yhteisen kodin tavarat tuottivat muistoja, jotka aiheuttivat surua. Toisaalta pois muuttaminen voi olla vaikeaa uuteen ympäristöön sopeutumisen vuoksi (Määttä 2002, 160-161). Juhani kuvasi tätä uuteen ympäristöön muuttoa kuitenkin myönteisessä valossa. Hänelle uusi työ ja uusi ympäristö antoi uutta sisältöä elämälle. Joissain tilanteissa muutto voi helpottaa sopeutumista eroon. Toisille muutto on vaikeaa ja siihen liittyy menetyksen tunteita. Ossi kuvasi muuton vaikeaksi.

”Muutin omaan vuokrahuoneistoon yhteisestä kodistamme, jonka olin juuri saanut remontoitua suurella vaivalla. Kotoa lähteminen tuntui vaikealta.”

Ossin kertomuksessa koti paikkana saa myös ajallisen merkityksen remontointiin käytettynä ajallisena panostuksena. Isä oli remontillaan panostanut aikaa yhteisen kodin kunnostamiseen ja koki epäoikeudenmukaisena, että joutui muuttamaan pois kodistaan. Aikaa voidaan käyttää perheissä oikeudenmukaisuuden mittarina. Kunkin perheenjäsenen

kotiin liittyviin töihin kuluttama aika kuvaa hänen panostaan perheen työnjaossa. (Jallinoja 2000, 119.)

Aika ja paikka määrittävät osaltaan sitä kontekstia eli tilannetta, jossa eron jälkeistä vanhemmuutta toteutetaan. Lapset saavat tärkeän roolin ajan ja paikan merkityksistä kerrottaessa ja merkityksen muuttuivat sen mukaan, missä lapset olivat. Perhesuhteet ovat luonteeltaan sidottuja aikaan ja paikkaan, minkä lisäksi niitä määrittää monet yhteiskunnalliset kulttuuriset merkitykset (Forsberg 2003, 9-10).

6.2.2 Lapset välittäjinä

Vanhempien kommunikoinnin vaikeudet voivat sysätä lapselle välittäjän roolin eli lapsi ryhtyy kuljettamaan viestejä vanhempien välillä. Viestinviejän rooli on lapselle raskas ja vahingollinen, koska lapsi joutuu kantamaan liian suurta vastuuta muun muassa tapaamisten järjestelyistä. (Kääriäinen 2009, 65.) Lapsille viestinviejän rooli ei ole mieluisa ja lapset toivoisivat vanhempien voivan keskustella keskenään (Linnavuori 2009, 156). Helena kertoi lasten välittäjän roolista.

”Lapset senkin lopulta juorusivat, kertoivat hymyillen, että isän luona asuu nyt Paula”

Helena ei pohdi välittäjän roolia lainkaan lasten näkökulmasta, vaan juoruaminen saa merkityksensä ainoastaan tiedon välittämisenä. Tuulia pohti omassa tarinassaan välittäjän roolia lapsen näkökulmasta ja mietti lasten lojaaliristiriidan vaikutuksia tiedon rehellisyyteen.

”lapsia ei saisi käyttää viestinviejinä. Ja myös omista lapsistaan täytyisi osata ajatella niin, että heillä saattaa olla vaikeuksia kertoa täysin rehellisesti ja avoimesti asioitaan ja tunteitaan vanhemmilleen. Toisen luona kerrotaan toista ja toisen luona toista, näin se usein menee. Lapsi ei halua pahoittaa vanhempansa mieltä, vaan olla lojaali.”

Koska aineistoni koostui vain vanhempien kirjoituksista, lasten kokemusta välittäjänä toimimisesta ei voida tässä tutkimuksessa tavoittaa. Lapsen kehitystasoon nähden liian suuri vastuu voi johtaa vaikeuksiin myöhemmissä

vuorovaikutussuhteissa ja vaikeuttaa persoonan kehitystä (Kristeri 2002, 58). Tapaamisista raportointi toiselle vanhemmalle asettaa lapsen lojaalisuuden koetukselle, kuten Tuulia omassa tarinassaan kuvasi. Vanhempien uusista puolisoista kertominen toiselle vanhemmalle on lapselle vaikeaa, jos hän aistii, että toinen vanhempi ei hyväksy uutta puolisoa. Lapsi ei voi kertoa uudesta puolisoista myönteisiä asioita, jos toinen vanhempi kokee kumppanin uhkana. (Wallerstein ym. 2007, 256-257.)

7. Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa olen ollut kiinnostunut ymmärtämään vanhempien omia kokemuksia eron jälkeisestä vanhemmuudesta sekä nostamaan esiin niitä merkityksiä, joita eron jälkeinen vanhemmuus ja lapset saavat heidän omista kertomuksissaan. Olen lähestynyt aihetta fenomenologisesti ihmetellen ja käyttänyt aineistona Hyvä erovanhemmuus-kirjoituskilpailun kirjoituksia. Olen analysoinut aineiston narratiivisesti ja pyrkinyt saavuttamaan hermeneuttisen ideologian mukaisesti syvällisen ymmärryksen vanhempien kokemusten saamista merkityksistä. Jälkikäteen arvioiden narratiivinen tutkimusmenetelmä soveltui vanhemmuuskokemusten tutkimiseen hyvin, koska kirjoituksissa kerrottiin tarinaa eli narratiivia eron jälkeisestä vanhemmuudesta.

Fenomenologinen näkökulma oli tärkeä, jotta jokaisen tutkittavan kokemus vanhemmuudesta tuli ymmärretyksi ainutkertaisena. Jotta vanhemmuuskokemusten kokonaisuutta voidaan ymmärtää, on tärkeää pyrkiä ymmärtämään jokainen tarina erikseen sen sisältämistä merkityksistä käsin. Hahmottaakseni jokaisen tarinan yksilöllisesti, kirjoitin niistä kaikista ydinkertomukset juonianalyysiä varten. Esittelin raportissa kuitenkin vain yhden ydintarinan jokaisesta juonityypistä, koska ydintarinat kuvasi juonityyppien kokonaisuutta hyvin.

Vaikka aineisto on laadullinen ja merkitykset kuvaavat juuri näissä kertomuksissa tuotettuja vanhemmuuskokemuksia, voidaan aineiston perusteella tehdä yleisiä johtopäätöksiä erityisesti palveluiden kehittämisen osalta. Vaikka aineisto on pieni, se on edustava ja edustaa monia erilaisissa elämäntilanteissa olevia vanhempia, kuten etä- ja lähivanhempia, isiä ja äitejä, erilaisiin asumisratkaisuihin päätyneitä, oikeuskäsittelyjä läpikäyneitä ja

sovintoon päätyneitä vanhempia. Kirjoituskilpailun kirjoitusten käyttö aineistona on varmasti kuitenkin rajannut joitain vanhempiryhmiä aineiston ulkopuolelle. Erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ei ole helppo osallistua tämän tyyppisiin kirjoituskilpailuihin. Ensinnäkään kutsu ei välttämättä tavoita heitä ja toiseksi kirjallinen esitysmuoto voi nousta esteeksi monille. Esimerkiksi maahanmuuttajia ei ollut aineistossa mukana lainkaan. Maahanmuuttajien erokokemuksista ja eron jälkeisestä vanhemmuudesta ei ole aiempaa kotimaista tutkimusta, mikä voisi olla tarpeellinen tutkimuskohde tulevaisuudessa pohdittaessa palveluiden kehittämistä myös kasvavan maahanmuuttajaväestön tarpeista käsin.

Teemoittelun avulla pystyin nostamaan aineistosta esiin ne aiheet, jotka olivat kertomusten perusteella merkityksellisiä eron jälkeisessä vanhemmuudessa. Vaikka kirjoittajien kokemukset eron jälkeisestä vanhemmuudesta olivat keskenään hyvin erilaisia, kertomuksissa oli paljon yhteisiä teemoja ja erityisesti *hyvän eron jälkeisen vanhemmuuden*-ideaaliin vanhemmilla liittyi samoja merkityksiä. Hyvä erovanhemmuus heijastelee kulttuurillisia merkityksiä ja siihen vaikuttaa yhteiskunnassa vallalla olevat käsitykset eron jälkeisestä vanhemmuudesta. Tällä hetkellä yhteiskunnassamme jaettu vanhemmuus nähdään hyvänä ja toisen vanhemman katoaminen lapsen elämästä huonona. Vaikka vanhemmilla olisi selkeä näkemys siitä, millaista eron jälkeinen hyvä yhteistyö vanhempien välillä on, sen toteutumisessa on haasteita erokriisin keskellä. Tämän vuoksi osa perheistä tarvitsee ulkopuolista apua, jotta vanhemmuuden hoitaminen onnistuisi eron jälkeen. Hyvän eron jälkeisen vanhemmuuden toteuttamiseen vaikuttaakin monet asiat eli se konteksti missä vanhemmuutta toteutetaan. Kommunikointi entisten puolisoitten välillä ja kokemus lapsen tapaamisten ja taloudellisen vastuun oikeudenmukaisesta jakamisesta korostuvat toimivan yhteistyön edellytyksinä. Myös asuminen ja muuttaminen ovat tärkeitä reunaehtoja eron jälkeisen vanhemmuuden toteuttamiselle, mitkä vaikuttavat tapaamisten toteutumiseen ja vanhemmuuden kokemukseen.

Koska lapset saivat myönteisiä merkityksiä niiden vanhempien kertomuksissa, joiden vanhemmuusnarratiivin juoni oli progressiivinen, olisi myös lasten vuoksi tärkeää kehittää palveluita eron jälkeistä vanhemmuutta tukemaan. Tämä tutkimus ei vastaa siihen, miten vanhemmuusnarratiivin progressiivisuus

vaikuttaa lapsen saamiin merkityksiin. Onko kenties helppohoitoisella lapsella vaikutusta juonen progressiivisuuteen vai muuttuuko lapsesta kerrottu tarina myönteiseksi yhdessä vanhemmuuden myönteisen kehittymisen myötä. Voidaan kuitenkin vetää johtopäätökset siitä, että eron jälkeisen vanhemmuuden onnistumiseen liittyy joko reippaan lapsen tai lapsen edun tunnistava tarina. Kun tähän liitetään se huomio, että progressiivisissa tarinoissa vanhempien välinen yhteistyö toimi selvästi stabiilia tai regressiivisiä tarinoita paremmin, voidaan todeta lapsen hyötyvän vanhempien välisen yhteistyön toimimisesta ja sillä olevan myönteinen vaikutus myös eron jälkeisen vanhemmuuden kokemiseen onnistuneena. Tämä vahvistaa monia aiempia tutkimustuloksia siitä, että lapsen kehitykselle on myönteistä, jos vanhempien yhteistyö toimii eron jälkeen (Sinkkonen 2008, 71; Salo 2011, 117; Amato 1999, 23).

Kaikki vanhemmat ymmärsivät entisten puolisoitten välisen yhteistyön ja kommunikoinnin onnistumisen olevan tärkeää eron jälkeiselle vanhemmuudelle. Eron jälkeisessä tunnemyrskyssä ja kriisissä vanhemmuus ja yhteistyö entisen puolison kanssa on haastavaa ja työlästä. Osalta yhteistyön sujuminen onnistui omatoimisesti, mutta osa peräänkuulutti tukitoimia ja palveluita. Jotkut vanhemmista olivat tyytymättömiä saamiinsa palveluihin ja osasta tarinoista voi lukea palveluiden epäonnistuneen tarkoituksessaan. Vaikka tutkimuksen teon lähtötilanteessa pyrin sukupuolineutraaliin vanhemmuuden tutkimiseen, annoin vanhempien omille äänille mahdollisuuden tulla kuulluiksi, enkä siten sulkenut silmiäni vanhempien kuvaamilta sosiaalipalveluissa kohtaamilta sukupuolittuneilta käytännöiltä. Viranomaisten toimet ja asenteet muokkaavat kulttuurisia rajoja isyyden ja äitiyden toteuttamiselle. Vanhempien kertomusten perusteella viranomaisten toiminta ei aina ole onnistunut toteuttamaan sukupuolineutraalia periaatetta ja on siten aiheuttanut vanhemmissa epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia. Naisvaltaiselta sosiaalityön kentältä vaatiikin reflektiivistä työtettä, jotta omat asenteet eivät vaikuta omaan käyttäytymiseen vanhempien välisissä sovittelutilanteissa ja asiakkaan kohtaamisessa yksilöllisesti.

Lähivanhempien ja etävanhempien tuottama toive roolien tasaisemmasta jaosta antaa viranomaisille mahdollisuuden tukea vanhempia kommunikoimaan toiveistaan. Tämä vaatii neutraalia asennetta työntekijältä, jotta perinteinen ”joka

toinen viikonloppu” - isyys ja ”arjen yksinhuoltaja” - äitiys ei tule ulkoapäin perheille tarjottuna vaihtoehtona, koska se ei näytä tyydyttävän kaikkia perheitä. Suomen perhepolitiikan ydinperhelähtöisyys osaltaan luo sukupuolittuneita käytäntöjä ja ei mahdollista tasa-arvoista vanhemmuutta taloudellisten tukien ja asumisen määrittämisen osalta. Esimerkiksi lapsilisän maksaminen vain yhdelle vanhemmalle, asumistuessa lapsen huomioiminen vain yhteen asuntoon ja perhevapaan sitominen lapsen kanssa samassa kotitaloudessa asumiseen lähtevät ydinperheen tarpeista ja näkevät korkeintaan yksinhuollon ydinperheen vaihtoehtona (Hakovirta & Rantalaiho 2009, 42-48).

Taloudelliset vaikeudet nousivat merkittäviksi erityisesti lähivanhempien ja äitien kertomuksissa. Työssäni lastensuojelussa olen havainnut, että huolto- ja tapaamisriitoihin liittyy usein kysymykset elatuksesta ja jopa omaisuuden osituksesta. Koska taloudelliset vaikeudet saavat merkityksensä eron jälkeisessä vanhemmuudessa, on raha-asioiden osuus huomioitava esim. sovittelukäytännöissä. Joskus riidan sopimisen avaimet voivat löytyä taloudellisten kysymysten ratkaisemisesta. Mikäli halutaan kuulla eronneiden vanhempien näkemyksiä taloudellisista kysymyksistä, tulisi Suomen perhepolitiikkaa kehittää eronneiden perheiden tarpeet huomioiden.

Kaikille vanhemmille ero ei aiheuta tarvetta sosiaalipalveluille. Eron jälkeiseen vanhemmuuteen liittyy myös paljon myönteisiä merkityksiä. Erityisesti lapset tuottavat vanhemmilleen iloa. Vaikka ristiriitoja entisen puolison kanssa olisi, on usein perheen arki riidattomampaa eron jälkeen. Erokriisin läpikäyminen on mahdollistanut joillekin vanhemmille itsetutkiskelun ja omien taitojen kehittämisen. Kriisi on pakottanut kehittämään omaa kommunikointia ja tapaa käsitellä surua. Joillakin vanhemmilla elämä jatkuu eron jälkeen entistä parempana.

Sosiaalityön toimintakenttä vanhempien eron jälkeen kohdistuu yleensä lapsen elatukseen, huoltoon ja asumiseen. Lastenhuoltolain 10.1 § mukaan huoltoasioissa on huomioitava ennen kaikkea lapsen etu (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, finlex). Vaikka lapsen edun käsite onkin monin tavoin ristiriitainen ja vaikeasti määriteltävissä, voidaan vanhempien hyvää yhteistyötä pitää kiistatta lapsen kehitykselle myönteisenä asiana. Jos vanhemmat kadottavat lapsen edun merkityksen omassa toiminnassaan esimerkiksi huoltoriidan pitkittyessä, on sosiaalityön tehtävänä pyrkiä palauttamaan lapsi

huoltoasian keskiöön. Muutamissa tutkimukseni vanhempien kertomuksissa lapsi unohtui, kun entisten puolisoitten riidat leimahtivat, mutta pääosin vanhemmat pystyivät liittämään lapsen tarpeet eron jälkeisen vanhemmuuden hoitamiseen.

Eron jälkeinen vanhemmuus on tällä hetkellä erityisen ajankohtainen aihe, koska huoltolainsäädäntöä ollaan uudistamassa. Nykyinen laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta on säädetty vuonna 1983. Lain uudistaminen on lähtenyt liikkeelle oikeusministeriön tietoon tulleista käytännön ongelmista ja lakiehdotus on ollut lausuntokierroksella keväällä 2016. Lausunnoissa on korostettu perherakenteiden moninaisuuden huomioimista uudessa laissa. Lausunnoissa peräänkuulutettiin muun muassa vuoroasumisjärjestelyn tunnistamista lainsäädännössä. (Kemppainen 2016, 11.) Tässä tutkimuksessa paikantui huolto- ja tapaamisasioihin liittyen sukupuolittuneita käytäntöjä viranomaisten toiminnassa, joten lain muutos voisi tukea sukupuolineutraalimpia käytäntöjä lasten asumisjärjestelyjä pohdittaessa. Lainsäätäjät ovat pohtineet myös lapselle muiden läheisten henkilöiden tapaamissopimusten vahvistamisen mahdollisuutta uuden lain myötä (Kemppainen 2016, 12). Vaikka lainsäätäjä puhuu erityisesti isovanhemmista muina lapselle tärkeinä läheisinä, voitaisiin tätä lainkohtaa soveltaa myös uusperheen erotilanteissa mahdollistaen aiempaa laajemman perheen määrittelyn. Tässä tutkimuksessakin esille nousseen vieraannuttamisen termi on huomioitu ensimmäistä kertaa lainsäädännössä lakiehdotuksessa ja lausuntokierroksella on pohdittu sen kieltämistä lailla. Muutenkin lausunnoissa kehoitetaan kiinnittämään aiempaa enemmän huomiota tapaamissopimuksen täytäntöönpanoon. (Kemppainen 2016, 12-14.) Tapaamissopimuksen täytäntöönpanon kysymykset näyttelivät myös merkittävää osaa tämän tutkimuksen etävanhempien tarinoissa. Monet lain uudistuksessa esille tuodut näkökulmat on liitettävissä tämän tutkimuksen vanhempien näkemyksiin eron jälkeisestä vanhemmuudesta. Aika näyttää millaiseksi laki lopullisesti muotoutuu ja miten se pystyy vastaamaan eron jälkeisen vanhemmuuden ja lasten huollon ja tapaamisten käytännön haasteisiin.

8. Lähteet

Airio, Ilpo. Kansantaloudellinen aikakauskirja – 1. Työssäkäyvien köyhyyden taustatekijät EU-maissa. Turku: Turun yliopiston sosiaalipolitiikan laitos

Amato, Paul. 1993. Children's Adjustment to Divorce: Theories, Hypotheses, and Empirical Support. (23-38) *Journal of Marriage and Family* 51.

Amato, Paul & Gilbert. Non-resident Fathers and Children Well-Being: Meta-analysis. (557-573) *Journal of Marriage and Family* 61.

Auvinen, Maija. 2006. Huoltoriidat tuomioistuimissa. Sosiaalitoimi selvittäjänä, sovittelijana, asiantuntijana. Helsinki: Gummerus Oy.

Emery, Robert E. 1999. Postdivorce Family Life for Children: An Overview of Research and Some Implications for Policy. Teoksessa Amato, P. & Thompson R. (toim.) *The Postdivorce Family: Children, Parenting, and Society*

Broberg, Mari & Tähtinen, Jouko. 2009. Perheen toimivuus ja vanhemmuus yksinhuoltajaperheissä. (154-169) Teoksessa (toim.) Forssén K. Haataja, A. & Hakovirta, M. 2009. *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Helsinki: Vammalan Kirjapaino Oy.

Broberg, Mari & Hakovirta, Mia 2009. Isät ja lasten hyvinvointi eron jälkeen. (123-144) Teoksessa (toim.) Kääriäinen, Aino, Hämäläinen, Juha. & Pölkki, Pirjo. *Ero, vanhemmuus ja tukeminen*. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto/Neuvo-projekti.

Castren, Anna-Maija. 2009. Onko perhettä eron jälkeen. Helsinki: Gaudeamus.

Cullberg, Johan. 1991. *Tasapainon järkkyyssä*. suom. Rutanen, M. Keuruu: Otava.

Gadalla, Tahany. 2009. Impact of Marital Dissolution on Men's and Women's Incomes: A Longitudinal Study. (55-65) *Journal of Divorce and Remarriage*.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 2000. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Vastapaino.

Forsberg, Hannele. 2003. Kriittistä näkökulmaa jäljittämässä. (7-15) Teoksessa (toim.) Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva. *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus.

Forssén, Katja, Haataja, Anita. & Hakovirta, Mia. 2009. *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Helsinki: Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009. Väestöliitto

Forssén, Katja ja Ritakallio, Matti. 2009. *Yksinhuoltajien moniulotteinen köyhyys Euroopassa*. Teoksessa (toim.) Forssén, Katja, Haataja, Anita & Hakovirta, Mia. 2009. *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Helsinki: Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009. Väestöliitto

Haataja, Anita. 2009. *Yksinhuoltajaäitien sosioekonominen asema ja toimeentulo*. Teoksessa (toim.) Forssén, Katja, Haataja, Anita & Hakovirta, Mia. 2009. *Yksinhuoltajuus Suomessa*. Helsinki: Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50/2009. Väestöliitto

- Hakovirta Mia & Rantalaiho, Minna. 2009. Perhepolitiikka ja jaettu vanhemmuus. (36-60) Teoksessa (toim.) Kääriäinen, Aino, Hämäläinen, Juha. & Pölkki, Pirjo. Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto/Neuvo-projekti.
- Hautamäki, Airi. 2011. Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. (29-70) Teoksessa: (toim.) Sinkkonen, Jari ja Kalland, Mirjam. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY.
- Heikkinen, Hannu. 2010. Narratiivinen tutkimus –Todellisuus kertomuksena. (143-159) Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.)Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Juva: PS-kustannus.
- Hellsten, Tommy. 2005. Avioerossa on kyse parisuhteesta, ei vanhemmuudesta. (158-168)Teoksessa (toim.) Lipponen, Päivi. & Wesaniemi, Pirjo. Lapsi ja ero.Helsinki: Kirjapaja Oy
- Hokkanen, Tiina. 2005. Äitinä ja isänä eron jälkeen. Yhteishuoltajavanhemmuus arjen kokemuksena. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Hänninen, Vilma. 2010. Narratiivisen tutkimuksen käytäntöjä. (160-178) Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.)Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Juva: PS-kustannus.
- Hyvärinen, Matti. 2004. Johdatus narratiiviseen tutkimukseen. (242-246) Sosiologia 3.
- Jallinoja, Riitta. 2000. Perheen aika. Helsinki: Otava.
- Kartovaara, Leena & Sauli, Hannele. 2007. Suomalainen lapsi 2007. Tilastokeskus.
- Kauppinen, Niina. 2013. Eronjälkeinen selviytyminen ja onnistunut yhteistyö eroperheiden tarinoissa. Turun yliopisto/SOSNET
- Koskela, Riikka. 2008. Ero lapsiperheessä. Miten tukea lasta ja vanhempia. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, Neuvo-projekti.
- Kiiski, Jouko. 2011. Suomalainen avioero 2000-luvun alussa Miksi avioliitto puretaan, miten ero koetaan ja miten siitä selviydytään. Joensuu: Korpijyvä Oy.
- Kiviniemi, Kari. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. (70-85) Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.)Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Juva: PS-kustannus.
- Kristeri, Irene. 2002. Vahvaan vanhemmuuteen. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Kuronen, Marjo. 2003. Eronnut perhe? (103-120) Teoksessa (toim.) Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva. Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus.
- Kääriäinen, Aino, Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo. 2009. Ero, vanhemmuus eron jälkeen ja erottautuminen tutkimuskohteina. (11-16) Teoksessa (toim.) Kääriäinen, Aino, Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo. Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto/Neuvo-projekti.

Laine, Timo 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. (28-45) Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Juva: PS-kustannus.

Laitinen, Merja & Uusitalo, Tuula. Narratiivinen lähestymistapa traumaattisten elämäkokemusten tutkimisessa. (106-151). Teoksessa Kaasila, Raimo, Rajala, Raimo & Nurmi, Kari (toim). Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Tampere: Lapin yliopistokustannus.

Linnavuori, Hannariikka. 2009. Lasten kokemuksia vuoroasumisesta. (145-171). Teoksessa (toim.) Kääriäinen, Aino, Hämäläinen, Juha. & Pölkki, Pirjo. Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto/Neuvo-projekti.

Maksimainen, Jaana. 2010. Parisuhde ja ero. Sosiologinen analyysi terapeuttisesta ymmärryksestä. Helsinki: sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja.

Määttä, Kaarina. 2002. Avioeron tuska ja helpotus. Jyväskylä: Gummerus

Mäenpää, Marjut & Poutiainen, Salla. 2009. Nuorten aikuisten kertomuksia lapsena koetusta vanhempien avioerosta ja siitä kuulemisesta. (80-103). Teoksessa (toim.) Kääriäinen, Aino, Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo. Ero, vanhemmuus ja tukeminen. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto/Neuvo-projekti.

Nousiainen, Kirsi. 2004. Lapsestaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja. Jyväskylä: Minerva kustannus.

Paananen, Soili 2008. Saksalainen elämäkertametodologia oppimisen tutkimuksessa (19-40). Teoksessa Kaasila, Raimo, Rajala, Raimo & Nurmi, Kari (toim). Narratiivikirja: Menetelmiä ja esimerkkejä. Tampere: Lapin yliopistokustannus

Palmunen, Anne. 2009. Asiantuntijoiden käsitykset yksivanhempaisuudesta. (61-78) Teoksessa (toim.) Kääriäinen, Aino, Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo. Ero, vanhemmuus ja tukeminen. 2009. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto/Neuvo-projekti.

Polkinghorn, Donald. 1988. Narrative Knowing and the Human Sciences. Albany: State University of New York Press

Polkinghorn, Donald. 1995. Narrative Configuration in Qualitative Analysis. (5-23). Teoksessa Amos Hatch & Richard Wisniewski. Life History and Narrative. London: Falmer Press

Pajulo, Marjukka & Pyykkönen, Nina. 2011. Mentalisaatiokyky varhaisessa vanhemmuudessa. (71-94). Teoksessa: (toim.) Sinkkonen, Jari ja Kalland, Mirjam. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY.

Ritala-Koskinen, Aino. 2003. (Uus)perhe lapsen silmin. (121-185) Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva. Perhe murroksessa. Helsinki: Gaudeamus

Salo, Sirpa. 2009. Vanhempien parisuhdeongelmien yhteys lasten käyttäytymisongelmiin ja psyykkiseen oireiluun. Teoksessa (toim.) Kääriäinen,

Aino, Hämäläinen, Juha & Pölkki, Pirjo. Ero, vanhemmuus ja tukeminen. 2009. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto/Neuvo-projekti.

Sinkkonen, Jari. 2005. Lasten reaktiot vanhempien eroon. (125-137) Teoksessa Lipponen, Päivi. & Wesaniemi, Pirjo. Lapsi ja ero. Helsinki: Kirjapaja Oy

Sinkkonen, Jari. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvää kasvuun. Juva: WSOY.

Sinkkonen, Jari. 2011. Kiintymyssuhteenäkökulma vanhempien avo- ja avioeroon. (173-182). Teoksessa: (toim.) Sinkkonen, Jari ja Kalland, Mirjam. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY.

Sinkkonen, Jari 2011. Lapsen ja isän varhainen suhde. (115-124) Teoksessa: (toim.) Sinkkonen, Jari ja Kalland, Mirjam. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY.

Smart, Carol. 2004. The 'New' Parenthood: Fathers and Mothers after Divorce. (100-114.) Teoksessa Smart, Carol & Silva, Elizabeth (toim.) The New Family? London: SAGE Publications Ltd

Taskinen, Sirpa. 2005. Teoksessa Lipponen, Päivi. & Wesaniemi, Pirjo. Lapsi ja ero. Helsinki: Kirjapaja Oy

Tuomi, Marian. 2008. Parisuhde päättyy –isyys jatkuu. Miesten kokemukset suhteesta lasten äiteihin sekä isyydestä eron jälkeen. Turun yliopisto: Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta.

Wallerstein, Judith, Lewis, Julia & Blakeslee, Sandra. 2007. Avioeron perintö. Eron lapset aikuisina. Helsinki: Therapie-säätiö.

Elektoniset lähteet:

Elatustuki (KELA). [Viitattu: 14.9.2016]. Saantitapa: <http://www.kela.fi/elatustuki-maara-ja-maksaminen>

Jyväskylän yliopisto, koppa, tieteenfilosofiset suuntaukset. [viitattu 18.10.2016]. Saantitapa: <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/fenomenologia>

Kelan lapsiperhe-etuus tilasto. [viitattu 14.9.2016]. Saantitapa: http://www.kela.fi/documents/10180/1630858/Kelan_lapsiperhe_etuustilasto_2015.pdf/750791bc-063c-4f29-ad0f-e2bbacce6582

Kemppainen, Outi. 2006 Oikeusministeriö. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lakisäädännön uudistaminen. Lausuntotiivistelmä. [viitattu 1.11.2016]. Saantitapa: http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1471849459408/Files/35_2016_Lapsen_huolto_Lausuntotiivistelma_Kemppainen.pdf

Suomen virallinen tilasto (SVT): Perheet [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-3215. 2015, Laatuseloste, perheet 2015 . Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 7.9.2016]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/perh/2015/perh_2015_2016-05-30_laa_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT): Siviilisäädyn muutokset [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-6413. 2015. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 7.9.2016].
Saantitapa: http://www.stat.fi/til/ssaaty/2015/ssaaty_2015_2016-04-21_tau_001.fi.html

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. [viitattu 7.9.2016]. Saantitapa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361#P2>

THL:n raportti hyvinvointi- ja terveyseroista. [viitattu 16.9.2016] Saantitapa: <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/terveys>

THL:n raportti hyvinvointi- ja terveyseroista. [viitattu 16.9.2016]
<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/sosiaalinen-paaoma>

THL:n raportti: Lapsen elatus ja huolto 2015. Tilastoraportti 11/2016, 26.5.2016. [viitattu 16.9.2016] Saantitapa: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130561/Tr11_16.pdf?sequence=4

THL:n lastensuojelun käsikirja, lapsen huolto, tapaaminen ja asuminen. [viitattu 16.9.2016] Saantitapa: <https://www.thl.fi/web/lastensuojelun.../lapsen-huolto-tapaaminen-ja-asuminen>

Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto, menetelmäopetuksen tietovaranto. [viitattu 16.9.2016] Saantitapa: http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_6.html

Yhteiskuntatieteellisen tietoarkisto (FSD) elektroninen aineisto "FSD2739 Erovanhemmuuskirjoitukset 2011–2012". [viitattu 2.11.2016] Saantitapa: <http://www.fsd.uta.fi/>

Vanhemmuus eron jälkeen

Kirjoituskilpailu 1.9.2011–15.3.2012

Miten avio- tai avoero on muuttanut vanhemmuuttasi tai vanhempiesi vanhemmuutta? Millaista sinusta olisi hyvä erovanhemmuus? Kerro kokemuksistasi!

Keräämme nyt muistoja ja kokemuksia eron jälkeisestä vanhemmuudesta. Odotamme vastauksia sekä aikuisilta että lapsilta. Jokainen vastaus on tärkeä, sillä käytämme kirjoituksia tutkimus- ja opetusaineistona.

Kirjoita vapaamuotoisesti omalla tyylilläsi. Voit käyttää apuna seuraavia kysymyksiä:

- Miten vanhemmuutesi on muuttanut eron jälkeen? Miten vanhempiesi ero on muuttanut heidän vanhemmuuttaan?
- Kuvaile, miten aikuisten ja lasten vuorovaikutus on muotoutunut eron jälkeen.
- Onko tasa-arvoinen vanhemmuus mahdollista? Kerro kokemuksistasi.
- Kuvaile, ovatko tunteesi ja kokemuksesi olleet positiivisia vai negatiivisia.
- Kerro myös, millaista sinusta olisi hyvä erovanhemmuus.

Kirjoitukset arkistoidaan Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kansanrunousarkistoon ja sähköisessä muodossa saapuvat kirjoitukset lisäksi Yhteiskuntatieteelliseen tietoaarkistoon tutkimus- ja opetuskäyttöön. Hyvä erovanhemmuus ry voi julkaista kilpailuun lähetettyjä tekstejä korvauksetta verkkosivuillaan, järjestäjien julkaisuissa ja Opettaja-lehdessä.

Kilpailun tulokset julkistetaan syksyllä 2012. Hyvä erovanhemmuus ry. palkitsee parhaan aikuisen ja lapsen kirjoituksen 50 eurolla. Julkaistut kirjoitukset saavat myös pieniä palkintoja. Lisäksi SKS arpoo kaikkien osallistujien kesken kirjapalkintoja.

Kirjoituskilpailun järjestävät Hyvä erovanhemmuus ry., Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Yhteiskuntatieteellisen tietoaarkisto, Yhden vanhemman perheiden liitto, Lastensuojelun keskusliitto ja Elatusvelvollisten liitto.

Lisätietoja:

Hyvä erovanhemmuus ry., Pekka Pere, p. 050 464 5057, pekka.pere@helsinki.fi
SKS:n kansanrunousarkisto, p. 0201 131 240, keruu@finlit.fi
Kansanrunousarkiston yleiset keruuohjeet:
<http://www.finlit.fi/kra/keruuohjeet.htm>

Kilpailuohjeet

Kilpailuun voit osallistua suomeksi tai ruotsiksi. Kirjoituksen pituus on vapaa.

Lähetä kirjoituksesi 15.3.2012 mennessä osoitteeseen Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, kansanrunousarkisto, PL 259, 00171 Helsinki tai sähköpostin liite-tiedostona doc-, rtf- tai txt-muodossa osoitteeseen keruu@finlit.fi. Merkitse kuoreen tai sähköpostin aihekenttään tunnus "Erovanhemmuus". Kirjoituksia ei palauteta, joten ota itsellesi kopio.

Jos lähetät tekstisi paperilla, kirjoita vain paperin toiselle puolelle. Älä käytä tarroja, teippejä tai niittejä.

Osallistua voit omalla nimellä tai nimimerkillä. Liitä alkuun taustatietosi: nimi, koulutus ja ammatti (myös entiset), syntymäaika ja -paikka, osoite, puhelinnumero ja sähköposti, sekä allekirjoitettu suostumuksesi siihen, että lähettämäsi aineisto arkistoidaan nimelläsi kansanrunousarkistoon. Ilmoita, jos haluat, että vastauksesi arkistoidaan nimettömänä.

Silloin poistamme nimesi ja yhteystietosi palkinnan jälkeen.

Kerro kirjoituksen alussa myös, kirjoitatko aikuisen vai lapsen roolissa.